

Maisemointia muurin takaa

Toimintatutkimus Helsingin vankilassa järjestetystä
piirustuksen ja maalauksen kurssista

Aalto-yliopisto

Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu

Taiteen laitos

Taidekasvatus

Tekijä: Heikki Riikonen

Ohjaaja: Pirkko Pohjakallio

2012

TIIVISTELMÄ

Tekijä Heikki Riikonen		Työn julkaisuvuosi 2012
Laitos Taiteen laitos	Koulutusohjelma Taidekasvatus	
Työn nimi Maisemointia muurin takaa Toimintatutkimus Helsingin vankilassa järjestetystä piirustuksen ja maalauksen kurssista		
Opinnäytteen tyyppi Taiteen maisterin opinnäytetyö	Kieli Suomi	Sivumäärä 107
Tiivistelmä Taiteenmaisterinopinnäytetyössäni ”Maisemointiamuurintakaa” tutkinkuvataideopetuksen rakentumista piirustuksen ja maalauksen kurssilla. Opetuskokeilu toteutettiin Helsingin vankilassa syksyllä 2011. Kurssille osallistui 10 vapaaehtoista miesvankia. Kurssi kesti kahdeksan opetuskertaa yhdeksän viikon aikana. Tutkimusaineistoon sisältyy opetustilanteiden audiotallenteet, kurssin aikana pitämäni opettaja-tutkijan päiväkirja ja kurssille osallistuneiden miesten täyttämät lomakekyselyt ja tuntipalaute lomakkeet. Vankilassa ei ole tehty paljonkaan tutkimuksia koskien kuvataideopetusta. Toimintaa mitä on ollut, ei ole kartoitettu, joten opetuskokeiluni toimi myös pedagogisena kokeiluna, jolla pyrin kartoittamaan, minkälainen taidepedagoginen toiminta vankilassa on mahdollista. Toimintatutkimuksen mukaisesti pyrin kehittämään kurssiayhdessä kurssille osallistuneiden miesten kanssa. Kurssin alussa omakuvaharjoituksesta siirryttiin yhteisen teeman kautta käsittelemään omia aiheita. Oma toimintani opettajana rakentui pyrkimyksestä dialogisuuteen ja kokemukselliseen oppimiseen. Tärkeimmiksi teemoiksi johtopäätöksissä nousevat omien tietojen ja taitojen rajallisuus ja vähäinen kokemus opettamisesta, sekä luottamuksen hidas syntyminen, että kurssin lyhyen keston merkitys opetuksen rakentumisessa. Loppupäätelmissäni tarjoan lisäksi ajatuksia vankilassa tapahtuvaan taidetoimintaan.		
Avainsanat vankila, toimintatutkimus, taidekasvatus, kuvataideopetus, dialogisuus, kokemuksellinen oppiminen		

<i>Author</i> Heikki Riikonen		<i>Year</i> 2012
<i>Department</i> Department of Art	<i>Degree Programme</i> MA Degree Programme in Art Education	
<i>Title</i> <i>Landscaping from the other side of the wall</i> Action research on a painting and drawing course organised in Helsinki prison.		
<i>Level</i> Master's Thesis	<i>Language</i> Finnish	<i>Number of pages</i> 107
<i>Abstract</i> <p>For my Master's Thesis I have studied the process of teaching art during a drawing and painting course. This teaching experiment was carried out in Helsinki prison in autumn 2011. Ten male prisoners volunteered to take part in the course. The course lasted for nine weeks and during that time we had eight meetings.</p> <p>My research material includes audio recordings from the meetings and a journal I used for making notes during the teaching-researching period. As research material I have also used questionnaires the men filled in and written feedback they gave me after classes.</p> <p>There has not been much research on teaching art in prisons. There are no records of what has been organised before. My teaching experiment is also a pedagogical experiment. The objective is to find out what kind of art pedagogical activities are viable in a prison environment.</p> <p>According to action research my goal was to develop the course in cooperation with the participants. The course began with a self-portrait assignment after which we chose a common theme through which the men continued to work on their own topics. My role as a teacher was formed by the need to strive towards experimental learning and encouraging dialogue in teaching situations.</p> <p>The most important themes turned out to be the limitations of my own knowledge and skills compared with the fact that I have not been teaching for long. Therefore the slow route to gaining self-confidence is in focus as well as the impact of time constraints on the teaching process. In my conclusion I also make suggestions about the way art teaching could be implemented in prisons.</p>		
<i>Keywords</i> prison, action research, art education, teaching art, dialogue, experimental learning		

Sisällysluettelo

1. Johdanto	6
1.1 Miksi kurssi vankilaan?	7
1.2 Piirustuksen ja maalauksen kurssi	8
1.3 Oma taustani opettajana	11
1.4 Tutkimustehtävä ja tutkimusaineisto	12
1.5 Sijoittuminen taidekasvatuksen tutkimukseen	12
1.6 Tutkimusraportin rakenne	15
2. Vankila	16
2.1 Vankeinhoito ja sen tavoitteet	16
2.2 Vankilan kriittistä tarkastelua	17
2.3 Vapaa-aika ja harrastaminen	18
2.4 Helsingin vankila	20
2.4.1 Toimintaa — työtä—koulutusta—kuntoutusta	20
2.4.2 Kulttuuritoiminta Helsingin vankilassa	21
3. Tutkijan lähtökohdat	22
3.1 Holistinen ihmiskäsitys	22
3.2 Kokemuksellis-konstruktivistinen taideoppiminen	25
3.3 Dialogisuus	27
4. Tutkimuksen toteuttaminen ja tutkimusmenetelmät	30
4.1 Toimintatutkimus	30
4.2 Opettaja-tutkija	31
4.3 Aineiston hankinta	32
4.4 Ryhmä	34
4.5 Aineiston käsittely ja analyysi	37
4.6 Luotettavuus	38
5. Opetuskokeilun toteuttaminen	39
5.1 Matka portille	39
5.2 Tila ja resurssit	41
5.3. Piirustuksen ja maalauksen kurssin suunnittelu	42
5.4 Kurssi kaltereiden takana	45
5.5 Näyttelyt	49
5.6 Kurssiarviointi	50

6. Kurssin rakentuminen	53
6.1 Kurssin rakentajat	53
6.1.1 Helsingin vankila antoi muurit	53
6.1.2 Opettajan roolissa ja välillä tutkijankin	54
6.1.3 Voimalla kymmenen miehen	56
6.2 Taide ja työskentely kurssin rakentuessa	57
6.2.1 Yhteinen teema – Aiheet ja niiden löytäminen	58
6.2.2 Kokemusten käsitteellistäminen kurssilla	61
6.2.3 Erilaisia tapoja oppia	62
6.2.4 Keskustelua kuvan äärellä	63
6.2.5 Kynnyksiä ja niiden ylityksiä yhdessä kurssin aikana	65
6.2.6 Taidekasityksen rakentuminen kurssilla	69
6.2.7 Motivaatio ja flow tunneilla	70
6.2.8 Terapeuttisuus tekemisessä	71
6.3 Miesten kesken	72
6.3.1 Ilmapiiiri ei ole sattumaa, mutta ymmärrämmekö toista	72
6.3.2 Ei se niin vakavaa ole	75
6.3.3 Ryhmänä ja yksilöinä	77
6.3.4 Joskus on viimeinen kerta	79
7. Loppupäätelmät	80
7.1 Tulkinta ja johtopäätökset	80
7.2 Seuraava kurssi	83
7.3 Tulosten hyödyntäminen. Mitä seuraavaksi?	84
Lähteet	86
Liitteet	89
Liite 1. Kuvien, vastausten ja tuntitallenteiden käyttö lupa	89
Liite 2. Ensimmäisen tunnin kyselylomake	90
Liite 3. Tuntipalaute	93
Liite 5. Kurssista on kulunut kuukausi	96
Liite 6. Juliste	97
Liite 7. Kurssilla olleet kirjat	98
Liite 8. Kurssitodistus	100
Liite 9. Näyttelyilmoitus ja näyttelyssä olleet työt	101

1. Johdanto

Opinnäytetyöni on laadullinen toimintatutkimus, jossa tutkin vangeille järjestetyn piirustuksen ja maalauksen kurssin rakentumista. Järjestin Helsingin vankilassa syksyllä 2011 opetuskokeilun, jossa tarjosin vangeille mahdollisuuden tutustua kuvataiteeseen tekemisen kautta, eli piirtämällä ja maalamalla itse kuvia. Tutkimukseni nimi *Maisemointia muurin takaa* tulee kurssille osallistuneiden miesten töistä järjestetyn näyttelyn nimen mukaan. Näyttelyn nimi oli miesten itsensä ideoima.

Olen ollut kiinnostunut vangeista ja vankiloista jo hakiessani Taideteolliseen korkeakouluun vuonna 2008. Pääsykokeissa oli tehtävä, jossa pyydettiin suunnittelemaan oma taidepedagoginen projekti. Vastasin tehtävään piirtämällä itseni opettamassa raitapukuisia vankeja. Miehet työskentelivät kuvassa maalaten, veistäen ja tietokoneella.

Olen opiskeluvuosien aikana nostanut esille niin vähäosaisten kuin alkoholistienkin tilannetta, ja erityisesti heille suunnatun kulttuuritoiminnan vähäisyyttä. Mitään en kuitenkaan ole tehnyt asioiden muuttamiseksi. Ehkä siksi päätin, että voisin tehdä opinnäytetyöni tähän aihepiiriin liittyen, ja siten, että se tuottaisi joillekin ihmisille iloa.

En tuntenut ennen tätä projektia henkilökohtaisesti ketään, joka olisi ollut vankina tai työskennellyt vankilassa. ”Tällä projektilla” tarkoitan myös keväällä 2011 tekemääni proseminaarityötäni, joka oli myös vankilateemainen. Työssä haastattelin kahta opettajaa, jotka olivat työskennelleet vankilassa ja miestä, joka oli ollut vankilassa tuomittuna. Proseminaarityöni antaa taustatukea tähän tutkimukseen.

Opinnäytetyöni aiheen valintaa en pysty perustelemaan yksiselitteisesti ja johdonmukaisesti. En näe ihmisten toimivan yhteiskunnan sääntöjen vastaisesti, koska he olisivat pahoja (tai hyviä). Koen ennemminkin itselleni tai kenelle tahansa olevan mahdollista tiettyjen valintojen ja tapahtumaketjujen seurauksena päätyä vankilaan (syyttömänä tai syyllisenä). Tällainen ajattelu on herättänyt kiinnostukseni vankiloita ja siellä olevia ihmisiä kohtaan.

Seuraavaksi kerron syitä siihen, miksi järjestin kurssini juuri vankilassa, ja miksi kurssi nimenomaisesti oli piirustuksen ja maalauksen kurssi. Kerron myös omasta taustastani opettajana ja avaan tutkimukselle asettamaani tutkimustehtävää sekä aineistoa, jonka pohjalta tutkimuksen toteutin. Esittelen myös tutkimukseni sijoittumista taidekasvatukseen tutkimuskentälle, ja lopuksi esittelen tämän tutkimusraportin rakennetta.

1.1 Miksi kurssi vankilaan?

Lähdin tekemään tutkimustani vankilaan tutkimuksellisista ja henkilökohtaisista syistä. Tutkimuksellisesta näkökulmasta on mielestäni tarkasteltava laajasti kenttää, jolla taidekasvattajat voivat työskennellä. Juha Varto herätti ajatuksia tutkimisesta ja opettamisesta:

InSEAn tapaamisissa saa kuulla yleensä huiman joukon kuvauksia taidekasvatusprojekteista, joissa on ylitetty rajoja, otettu uusia menetelmiä, tuotu mukaan vähemmistöjä ja oltu luovia. Mikään näistä ei kuitenkaan päädy tutkimukseksi vaan jää myönteisenä yrityksenä malliksi jollekulle toiselle, joka ehkä toteuttaa saman projektin omin eväin ja omin vähemmistöin (Varto 2011).

Vankiloissa on ollut taidepedagogista toimintaa, mitä ei tosin ole kirjattuna mihinkään. Olin tutkimusprosessissani kuin pimeässä rapussa kompuroimassa, jossa edeltä kulkenut ei ollut jättänyt valoja päälle tai kertonut missä katkaisija on. Suomalaisessa taidekasvatustutkimuksessa ei ole myöskään tehty juurikaan tutkimusta vankilaympäristössä. Tästä syystä koen tutkimukseni tärkeäksi taidekasvatuksen kentälle. Taidepedagogiikan astumista perinteisen kouluopetuksen kontekstin ulkopuolelle on mielestäni syytä tutkia, koska näin saadaan uusia näkökulmia, joita voidaan soveltaa myös koulukontekstissa.

Olisin voinut lähestyä tutkimukseni aihetta monella tavalla. Toimintatutkimuksen ja siihen liittyvän opetuskokeilun kautta halusin kehittyä opettajana ja oppia toimimaan erilaisissa tilanteissa, erilaisten ihmisten kanssa. Se, miksi halusin opettaa vankilassa, on kysymys, johon en löydä helposti yhtä selkeää vastausta. Näen ainakin, että vankiloiden tulisi kiinnostaa myös taidekasvattajia, sillä vankilat ovat osa ympäröivää yhteiskuntaa, jossa elämme. Ei siis ole kysymys siitä, näkeekö vanki ulos sellinsä ikkunasta, vaan näemmekö me hänet siellä (Palo 1972, 13).

Voisiko vankiloita kehittää sellaisiksi, että vangeilla olisi todella mahdollisuus käyttää aikaansa mielekkäästi: tehdä mielekästä työtä tai herättää henkiin jo kauan sitten unohdettuja tapoja ja taitoja. Entä voisiko vangitulle tarjota toimintaa, joka antaisi mahdollisuuksia havaita persoonassaan uusia ulottuvuuksia, ja tätä kautta oppia uusia töitä ja tehtäviä. (Kurki 2010, 168.)

Laitoksissa olevat kokevat usein, että siellä eletty aika on mennyt hukkaan (Goffman 1969, 53). Voisiko rangaistuksesta sitten olla jotain hyötyä? Espanjassa tuomari Emilio Calatayudin tuomitsi ihmisiä siten, että rangaistuksena olivat yksilöä ja yhteisöä hyödyntävät työtehtävät. Nämä tuomiot toimivat ja tuottivat positiivisia tuloksia (Malmberg 2011).

Suomessa vankilaan tuomitseminen tarkoittaa vapauden menetystä tai sen rajoittamista. Lain mukaan vangitun on saatava kehittää uusia taitoja ja ylläpitää vanhoja. Suomen uudistetussa vankeuslaissa on korostettu vapaa-ajan merkitystä ja

toimintaa. Vankeuslaissa vapaa-ajan toiminnoilla tarkoitetaan esimerkiksi liikuntaa, askartelua, opiskelua, taide- ja kulttuuritoimintaa sekä erilaisia kurssi- esitelmää ja keskustelutilaisuuksia (Laki 767/2005; Mohell & Pajuoja 2006, 122-127; Kurki-Suutarinen 2010, 46–48).

Vankeuslain mukaan vankiloissa on siis järjestettävä vankilaoiloihin soveltuvaa toimintaa. Lisäksi vankeusrangaistuksen tavoitteena on vankien toimintakyvyn ja elämänhallinnan parantaminen (Laki 767/2005.) Näen taidekurssin, jossa miehet ottavat vastuuta omasta oppimisestaan, sekä itse pääsevät vaikuttamaan ja kehittämään opetusta, vastaavan vankeinhoidon tavoitteisiin.

Taidetoiminta voi tarjota pienen tauon vangitun arkeen ja rutiineihin, ja näin ollen olla erittäin tärkeä. Taidepedagogisessa ohjauksessa taiteellinen toiminta antaa mahdollisuuksia tehdä ja kokea tässä ja nyt, haastaa itsensä ja koetella omia ajatuksiaan ja taitojaan vuorovaikutuksessa ohjaajan ja ryhmän kanssa.

Taiteella ja sen tekemisellä on monia vaikutuksia ihmiselle. Ei voi ennalta määritellä, kuinka yksilö kokee taiteen tai taiteellisen toiminnan. Taiteella on monia erilaisia tapoja vaikuttaa ihmiseen, mutta miten, on kiinni ihmisestä itsestään. En ajattele, että kuvataidetta harrastavien ihmisten elämänlaatu välttämättä paranee tai on parempaa kuin niiden, jotka eivät tee taidetta. En koe tai ajattele vankilassa taideopettajana toimiessani ”parantavani” ihmisiä, tai tarjoavani suurta vastausta rikollisuuteen ja sen kitkemiseen yhteiskunnasta. Taide voi kuitenkin antaa tekijälle toisenlaisen näkökulman maailmaan ja mikä tärkeintä, tekemistä myöhemmin ihmiselle, joka vapautuu vankilasta.

1.2 Piirustuksen ja maalauksen kurssi

Miksi päätin tarjota juuri piirtämisen ja maalaamisen kurssia? Päädyin valitsemaan nämä tekniikat, koska arvelin niiden ohjaamisen olevan mahdollista yhdessä tilassa ja yksinkertaisin välinein. Kumpakaan tekniikkaan ei tarvita laitteita, kuten keramiikkauunia, grafiikanprässiä tai tietokoneita. Mitään näistä en oletanut olevan käytettävissä vankilassa¹. Oletin myös molempien tekniikoiden olevan joltain osin ennalta tuttuja vangeille, ja näin ollen toivoin tuttujen tekniikoiden myös houkuttelevan vankeja osallistumaan kurssille.

Tarjoamani piirustuksen ja maalauksen kurssi ei ollut terapiaa. Terapiassa toiminta on määritelty ja tiedostettu hoitotilanne. Silti kurssin toiminnan voi nähdä olevan terapeutista. Terapeuttisuus käsitteenä on määrittelyltään väljempirajainen kuin terapia, ja se voi ilmentyä ryhmässä, yksilössä, tilanteessa tai vain hetkessä. Taiteellisessa toiminnassa myös tekijän asenne ja suhtautuminen tekemiseen voi tehdä tekemisestä terapeutista. Tässä valossa piirustuksen ja maalauksen kurssissa voi

¹ Keramiikanuuni on Helsingin vankilassa.

olla terapeutisia piirteitä, tiettyjä eheyttäviä ja inhimillisiin kysymyksiin vastauksia antavia elementtejä. (Mantere 1991, 113.)

Piirtäminen ja maalaaminen ovat fyysistä tekemistä, joilla ihminen voi luoda kaikki todellisuuden rajat rikkovaa jälkeä. Molemmilla tekniikoilla voi kuvata mitä vain, ne eivät ole rajattuja kuvaamaan vain sitä ympäristöä, jonka havaitsemme. Voimme maalatessamme ja maalauksessamme mennä mökille, autiomaahan tai suurkaupungin sykkeeseen. Voimme tavata jo menneitä kuin myös tulevia ihmisiä töissäämme. Voimme myös kohdata sellaisia olentoja, joita ei ainakaan vielä ole todistettu olevan olemassakaan. Monessa muussa taiteen tekemisen muodossa on rajoitteita, mutta ”maalaus on taikuutta”, kuten Teemu Mäki asian esittää. (Mäki 2005, 288.)

Maalaamisessa ja piirtämisessä ovat kaikki käsialat ja jäljet sallittuja, eivät ainoastaan standardoidut. Maalaus on myös kieli jota puhutaan yhdessä, vaikka ei ymmärrettäisi toista. Tämä on tärkeää kurssilla: vaikka en ymmärtäisi toista enkä hänen teostaan, voin kuitenkin katsoa sitä, monesta näkökulmasta. (Mäki 2005, 289.)

Teemu Mäki esittää ajatuksen, että piirros tai maalaus ei voi koskaan mennä pieleen. Teokset voivat jäädä kesken, mutteivät mennä pieleen, ja tämä on mielestäni lohdullinen ajatus, ja aina pidettävä mielessä kuvan kanssa työskennellessä. Kuvan kanssa ei voi, eikä tarvitse marssia estradille (ja epäonnistua). Tekijä itse määrittelee milloin työ on valmis. Mielestäni opettaja voi hiukan ohjailla, muttei kuitenkaan päättää oppilaan puolesta. (Mäki 2005, 287.)

Maalaaminen ja piirtäminen ovat havainnoinnin erityinen muoto, jokainen jälki, jonka teemme, on osa subjektiivista tulkintaa. Jäljet esittävät ennen kaikkea suhdettamme malliin enemmän kuin objektiivista todellisuutta. Jäljet voivat olla myös hyvin käytännönläheinen teko pyrkiessämme lähestymään ja tarkastelemaan jotain kohdetta. (Mäki 2005, 286-287.) Kuvattava aihe voi olla mitä vain, ja lähtökohta sen kuvaamiseen lähtee tekijästä itsestään, ainakin tekemisen tapa ja intensiteetti. Opettajan ei pidä asettaa rajoja, vaan ennemminkin osoittaa se, missä niitä ei ole.

Opetus on vuorovaikutusta, kahden tai useamman ihmisen välillä. Ihmiset yhdessä luovat opetustilanteen. Oppimisprosessin ymmärtäminen ja tukeminen edellyttää ohjaajan omien ihmis- ja oppimiskäsityksen tiedostamista. Opettajan on ymmärrettävä oppijoiden erilaisuus. Tämä herättää kysymyksen tehtäväkeskeisen oppimisen ja opettamisen mielekkyydestä. Voiko opettaja määrätä tehtävät ja opeteltavat asiat sekä aiheen ilman oppilaiden avointa ja luottamuksellista kohtaamista.

Liian opettajajohtoisessa opetuksessa ei mielestäni voida huomioida oppilaiden tilannetta ja elämäkokemuksia tarpeeksi. Voinko opettajana aidosti tietää ja ymmärtää millaista on olla vangittuna? Voinko tietää, miltä oppilaasta on tuntunut, kun hän on menettänyt tärkeitä asioita elämässään, kuten ystävän, tai kun kukaan ei ole vastannut puheluihin, ja muutenkin elämä on näyttänyt vain nurjaa puoltaan. Voiko opettaja koskaan tietää, miltä oppilaasta todella tuntuu?

Räsänen (2000) näkee, että opettajan tulisi luoda mahdollisuuksia tasapuolisesti erilaisille tunteisiin, havainnointiin, käsitteellistämiseen ja toimintaan painottuville oppimistyyleille oppitunneilla. Kurssia rakentaessani kuljetan mukana Eflandin (1998) eklektisen taidekasvatuksen mallia², ainakin tausta-ajatuksena. Pyrin muokkaamaan ja muuntamaan opetustani kulloisenkin yksilön ja ryhmän mukaiseksi ja tarjoamaan monia näkemyksiä taiteeseen. Toinen syy eklektisen mallin huomioimiseen opetuksessani on, että se korostaa, ettei ole mitään oikeaa tapaa opettaa taidetta tai antaa yhtä oikeaa kuvaa taiteesta. (Efland 1998, 42.)

Kurssini taustalla vaikuttavat myös ajatukset sosiokulttuurisesta innostamisesta³ ja kriittisestä pedagogiikasta⁴. En kuitenkaan nimeä toimintani noudattelevan puhtaasti kumpaakaan teoriaa, vaikka toiminnassani on molempien piirteitä nähtävissä. Opetuksessa pyrin ottamaan oppilaat huomioon tasavertaisina kurssin kehittäjinä sekä huomioimaan heidät yksilöinä. Painotukseni dialogisuuteen, miesten kokemusten huomioimiseen sekä ryhmämuotoiseen toimintaan löytyy molemmista ajatteluuni vaikuttaneista teorioista. (Kiilakoski 2008, 68-69, Kurki 2010, 183-186.)

Kurjen mukaan innostaminen vankiloissa on monimuotoista toimintaa, jossa työ ja opiskelu yhdistyvät. Innostaminen ei ole pelkästään koulutusta, kulttuuria, sosiaalisen ja kasvatuksellisen toiminnan järjestämistä. Toiminnassa tulee olla mukana koko vankilan henkilökunta. Kriittisessä pedagogiikassa, kuten myös innostamisessa, olennaista on demokraattisuus ja kaikkien, joita toiminta koskettaa, huomioiminen. Molemmat näkökulmat myös painottavat sitä, että opettajan on tunnettava se ympäristö, jossa kasvatettava elää. Kurssia suunnitellessani ja toteuttaessani en ottanut toiminnassa huomioon koko vankilan henkilökuntaa. Kurssi oli suunnattu vangeille ja tällainen lähtötilanne ei tee tilanteesta demokraattisempaa, vaan lisää eroa vangittujen ja vartijoiden välille. (Kiilakoski 2008, 65-71, Kurki, 2010 181-186.)

Olin varannut alustavasti ennen kurssin alkua näyttelytilan Kirjasto 10:stä, jotta voisimme järjestää kurssin töistä näyttelyn kurssilaisten näin halutessa. Sovin kirjaston väen kanssa, että varmistan näyttelytilan vasta joulukuussa kurssin loputtua, kun kurssilaiset ovat päättäneet, haluavatko järjestää näyttelyn. Näyttelyn ajatuksena oli tuoda kurssilla tehdyt työt kaikkien näkyville ja osaksi ympäröivää yhteiskuntaa, jotteivät ne jää vain näkymättömiin muurien sisäpuolelle (Kurki 2010, 184).

2 Efland (1998) esittää opetussuunnitelmia tutkiessaan erilaisten taidekasvatusmallien (behavioristinen, sosiaalisen vuorovaikutuksen, yksilökeskeinen ja tiedonkäsittely) tarjoamien näkemysten soveltamista yhdessä.

3 Sosiokulttuurinen innostaminen sisältää monia näkökulmia, joista tutkimuksessani viittaan Leena Kurjen (2000) Suomeen tuomaan näkökulmaan.

4 Kriittisellä pedagogiikalla en viittaa mihinkään tarkasti määriteltyyn teoriaan. Kriittiseen pedagogiikkaan kuuluvia määritteitä löytyy kaikilta kasvatuksen kentiltä. Yhdysvalloissa ensimmäisenä kriittisen pedagogiikan termiä vuonna 1983 käytti Henry A. Giroux, teoksessaan *Theory and Resistance in education*. Amerikkalainen kriittinen pedagogiikka pohjaa pitkälle Paulo Freireen sekä osittain John Deweyn ajatuksiin. Saksassa, Frankfurtin koulukunnassa "kriittinen kasvatustiede" termiä käytettiin jo paljon ennen kriittisen pedagogiikan termiä. (Kiilakoski & Tomperi & Vuorikoski 2005, 8-10)

1.3 Oma taustani opettajana

Opetuskokemusta ennen tätä projektia on kertynyt opintoihin kuuluvien pakollisten harjoittelujen lisäksi peruskoulussa sekä lasten ja nuorten kuvataidekoulussa. Opetushistoriani alkaa vuodesta 2004, jolloin kävelin armeijan jälkeen tukka pystyssä Vantaan kuvataidekouluun kysymään harjoittelupaikkaa. Aloitin kuvataidekoulussa pojista koostuvan ryhmän avustajana. Olen tehnyt koululle tämän jälkeen sijaisuuksia ja opettanut kahtena lukuvuonna sivutoimisena tuntiopettajana.

Luonnollisesti omat kokemukseni oppilaanakin ovat rakentaneet käsitystäni opettamisesta. Nämä kokemukset ovat hiljaista tietoa⁵ taideopetuksesta, mikä tuo osaltaan myös taiteen opettamisen tradition osaksi opetustani. Taideteollisessa korkeakoulussa ja kuvataidekoulussa sekä peruskoulussa kokemukseni opettajista ja heidän tavoistaan opettaa ovat luoneet pohjaa sille miten opetan piirtämistä ja maalaamista.

Opettajana toimiessani oma taidekäsitykseni ja makuni ohjaa toimintaani. Taidekäsitys on henkilökohtainen, ja se ohjaa valintojani sekä vaikuttaa taiteeseen suhtautumiseni lisäksi tunneilla käyttämäni kieleen. (Räsänen 2008, 61-64.) Näen taiteen laajana käsitteenä, johon kuuluu tietyin reunaehdoin niin ite- ja katutaide kuin myös institutionalisoitunut taide. Taiteena näen myös niin performanssit kuin interventiotkin, sekä biotaide ja digitaalisen kuvan tekemisen.

En kuitenkaan näe opetuksessa olevia oppilaita taiteilijoina ja syntyneitä töitä taiteena, vaan ennemminkin harjoittelijoina ja harjoituksina. Oppilastöitten ulkoisissa piirteissä ja työskentelytavoissa on kuitenkin paljon samoja piirteitä kuin taiteen tekemisessä. (Räsänen 2008, 65-66.)

Taideopetuksessa tekeminen nostaa esille taidon. Taidon ymmärtäminen on mielestäni keskeistä taideopetuksessa. Pyrin opettajana huomioimaan taidon mahdollisimman laajasti, enkä rajoita taitoa vain tekniseen osaamiseen, vaan pyrin näkemään taitona myös sen oivaltamisen ja ymmärtämisen, jota tekeminen vaatii. (Varto 2005, 8.)

Mielestäni opettajuus ei synny pelkästään koulutuksesta ja opetuskokemuksista, vaan pitkälti myös muusta elämän- ja työkokemuksesta, jota kertyy vuosien varrella. Itse olen työskennellyt niin huoltomiehenä, siivoojana kuin postinjakajanakin, ja miellän myös heikon koulumenestykseni vaikuttavan siihen, miten toimin opettajana, kuin myös niiden lukuisien ihmisten, joita olen tavannut.

5 Hiljainen tieto (tacit knowledge), Michael Polanyin (1891-1976) luoma käsite mikä viittaa sellaiseen tietoon mikä ei ole formuloitua, sellaista tietoa mikä koko ajan vaikuttaa ihmisissä, vaikka sitä ei voida tarkasti ilmaista tai muotoilla. Polanyin mukaan ihminen tietää aina enemmän kuin voimme kertoa tai kuvata. (Koivunen 1997, 76-77.)

1.4 Tutkimustehtävä ja tutkimusaineisto

Tutkimusaineistoni on kerätty opetuskokeilustani Helsingin vankilasta. Aineisto koostuu kurssin aikana pitämäni tutkija-opettajan-päiväkirjan lisäksi digitaalisista valokuvista, kurssilaisten töistä ja tuntien audiotallenteista. Kurssin aikana osallistujille tekemäni lomakekyselyiden vastaukset ovat myös osa aineistoa. Lisäksi aineisto koostuu käymistäni keskusteluista kurssilaisten ja henkilökunnan kanssa. Kahdeksan opetuskertaa kestäneen kurssin aikana ja sen jälkeen tutkimustehtäväni muuttui, kuten toimintatutkimuksessa on mahdollista.

Piirustuksen ja maalauksen kurssille osallistuminen oli vapaaehtoista. Kurssi ei siis ollut osa mitään pakollista toimintaa vankilassa. Kurssi kuitenkin katsottiin osaksi vankilan toimintaa, jonka vuoksi miehet saivat kurssille osallistumisesta toimintarahaa.

Koska kurssi oli kokeilu vankeinhoidossa, eikä osana mitään aiempaa toimintaa, en nähnyt tarpeen että, kurssilla olisi noudatettu jotain virallista opetussuunnitelmaa tai sellaisen muunnosta, vaan opetuksessa lähdettiin liikkeelle toimintatutkimuksen tausta-ajatukselta. Tälle ajatukselle on tyypillistä, että toimintaa tehdään lähellä käytäntöä, yhdessä niiden ihmisten kanssa, joita tutkimus koskee. Tavoitteenani piirustuksen ja maalauksen kurssilla oli oppilaan kohtaaminen ja huomioiminen yksilönä, ja tätä kautta hänen ottamisensa mukaan opetuksen kehittämiseen.

Kurssi aloitettiin tutustumalla muihin kurssilaisiin tekemällä omakuvaharjoitus. Suunnittelimme samalla kerralla myös kurssille yhteisen teeman, jolloin kurssi rakennettiin miesten omien kiinnostusten kohteiden ympärille.

Tutkimuksessani kehitän piirustuksen ja maalauksen kurssia sekä arvioin kurssin toimivuutta yhdessä kurssille osallistuvien kanssa. Opetuksen kehittämisen kannalta on tärkeää pyrkiä huomioimaan se, kuinka osallistujat kokevat opetuksen. Omien havaintojeni, kurssilaisten täyttämien lomakkeiden ja käymiemme keskustelujen avulla pyrin saamaan tietoa, jonka avulla voin kehittää kurssia.

Tarkoituksenani on tutkia minkälaiseksi taideopetus rakentui järjestämäni piirustuksen ja maalauksen kurssin aikana? Ketkä rakensivat kurssia ja mihin suuntaan? Minkälaiset tekijät korostuvat vankilassa opettaessa? Näen tutkimukseni olevan myös pedagoginen kokeilu, jonka kautta pyrin avaamaan minkä tyyppistä pedagogiikkaa vankilassa voisi tai tulisi järjestää taideopetuksen yhteydessä?

1.5 Sijoittuminen taidekasvatukseen tutkimukseen

Tarkastelen tässä luvussa tutkimukseni sijoittumista Suomessa käytävään keskusteluun vankilassa tapahtuvasta taideopetuksesta.

Vankilassa toteutettua toimintaa kartoittaessani törmäsin Helena Kekkosen opetusprojektiin, jonka hän toteutti Helsingin vankilassa vuonna 1976.

Suomen tunnetuin Freire-kokeilu tehtiin Helena Kekkosen toimesta Helsingin keskusvankilassa vuonna 1976. Siellä 16 vangin ryhmä koostui moninkertaisista 21-55-vuotiaista rikoksenuusijoista. Elämänläheinen ryhmä perehtyi jokaisen osallistujan elämänvaiheeseen ja analysoi siihen johtaneita syitä ja tapahtumia. Vaikka ryhmän jäsenten itseluottamus kasvoi ja tulokset olivat rohkaisevia, kokeilu lopetettiin vartijoiden uhatessa mennä lakkoon. Aktiiviset opintopiiriläiset olivat näet yrittäneet kehittää vankilan työoloja ja saada passiivisia vankitovereitaan mukaan opiskelemaan. (Viljamaa 2004)

Leena Kurkinäkeetosin, että Kekkosen tekemä kokeilu ei ollut varsinaisesti freireläinen, vaikka toiminta oli Freiren innoittamaa. Toiminnassa rikottiin vankilan sääntöjä, joka ei ole freireläisen toiminnan mukaista. Freireläisen toiminnan tarkoituksena on tähdätä tulevaisuuteen, jolloin sääntöjen rikkominen ei tue tätä päämäärää. Kurki esittää kritiikkiä myös sitä kohtaan, ettei freireläisessä toiminnassa saisi jättää vartijoita toiminnan ulkopuolelle. Kurki kysyy myös, otettiin kokeilussa huomioon vankilan luonne instituutiona ja sen luoma ympäristö. (Kurki 2010, 174–177.)

Vankilassa tapahtuvasta kuvallisesta harrastamisesta tai työskentelystä ei ole tehty kovin paljon tutkimuksia Suomessa. Lopputyössään Taideteollisesta korkeakoulusta (1987) Jukka Holm käsittelee vankien kuvataideharrastamista Helsingin ja Sukevan keskusvankiloissa. Lapin yliopiston kuvataidekasvatuksen lopputyössä (2006) Veera Pirilä on tutkinut vankien tekemiä kuva-analyysijä valitsemistaan taidekuvista. Pirilä toteutti tutkimuksessaan Marjo Räsäsen kehrittelemää kokemuksellisen kuvantarkastelun metodia Vantaan vankilassa päihitteettömän ja toiminnallisen kuvataideryhmän kanssa. Seppo Väänänen (2006) käsittelee lopputyössään yhteisötaidetta, ja osana tätä tutkimusta hän haastatteli Soili Koistista, Marke Martsolaa ja Vilhelmiina Erikssonia, jotka toteuttivat ”Mekko — yhteisötaidetta vankilassa” -projektin. Projektiin osallistui niin henkilökuntaa kuin vankeja, ja projektin tarkoituksena oli kuvitella vankilan jälkeistä elämää. Henkilökunta innostui projektista erityisesti orientoivien kysymysten kautta, ja vankeja innosti toiminta ja luova, vapaa tilanne. Tutkimuksellani haluan avata lisää keskustelua taidetoiminnan mahdollisuuksista vankilassa.

Vankilaa on tutkittu opetuksen ja tekemisen näkökulmasta enemmän. Pro gradu -tutkielmassaan Kati Lahti (2004) esittää keinoja, joiden avulla vangit pyrkivät suoriutumaan vankeusajasta. Kati Sunimento (2004) puolestaan käsittelee tutkimuksessaan vangittujen oppisopimukseen liittyviä kokemuksia, jotka ovat osoittautuneet hyvin positiivisiksi.

Näen tutkimukseni liittyvän myös taidekasvatuksen tutkimuksen yhteydessä käytävään laajempaan syrjäytymiskeskusteluun. Samalla toimintatutkimuksellinen ote liittyy tutkimukseni koskemaan myös hyvinvointiteemaa.

Aiemmin mainitsemassani Väänäsen lopputyössä käsitellään yhteisötaidetta syrjäytymisen uhassa olevien kanssa. Yhteisötaiteellista toimintaa on toteutettu

vankien lisäksi alkoholistimiesten parissa. Syrjäytymisteemaa käsittelee myös ”Taide ja toiseus — syrjästä yhteisöön” -teos, jonka ovat toimittaneet Krappala ja Pääjoki. Teoksen keskiössä on syrjäytymisen teema, jota käsitellään niin yksilön kuin yhteisönkin kautta. (Krappala & Pääjoki 2003, 8.)

Suoman Akatemian SYREENI⁶ tutkimusohjelmaan vuosina 2000–2003 kuului osahanke Taimi⁷. Taimi oli Taideteollisen korkeakoulun taidekasvatuksen osaston ja Stakesin yhteistyöprojekti. Projektissa yhdistyivät taiteellinen toiminta ja vahvasti syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja nuorten elämäntarinat. (Sava & Bardy 2002.) Esittelen seuraavaksi kaksi Taimi -osahankkeeseen liittyvää projektia.

Miina Savolaisen ”Maailman ihanin tyttö” -projektimuotoinen opinnäytetyö Taideteollisen korkeakoulun Taidekasvatuksen osastolta liittyi myös osana SYREENI -projektia. Savolainen käsittelee nähdyksi ja hyväksytyksi tulemisen teemoja lastenkodin tyttöjen kanssa. Valokuvaustilanne mahdollistaa toisen ihmisen erilaisuuden näkemisen. (Savolainen 2002, 35-38.)

Virpi Vesanen-Laukkanen ja Mari Martin toimivat taiteilijoina ja työparina Inkeri Savan johtamassa Taimi -kouluprojektissa. He näkevät taiteen tekemisen olevan ajattelua ja taitoa työstää ajatuksensa joksikin konkreettiseksi. Heidän työpajansa tavoitteena oli antaa omakohtaisen kokemuksen ja tekemisen kautta parempaa ymmärrystä oman elämän mahdollisuuksista. Omien tarinoiden kertominen ja toisten tarinoiden kuunteleminen luovat perustaa erilaisuuden ymmärtämiselle. Lisäksi tarinat auttavat selkeyttämään omaa identiteettiä ja sitä kautta myös voimistavat kuulumista johonkin tiettyyn kulttuuriin. Vesanen-Laukkanen ja Martin sanovat, että syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja nuorten kanssa positiivisten visioiden ja unelmien luominen on tärkeää. (Vesanen-Laukkanen & Martin 2002, 16-17.)

Sava muistuttaa, että syrjäytyneistä puhuminen ja heidän esille ottamisensa toimii kuin kaksiteräinen miekka. Määrittelemällä jonkin ihmisryhmän syrjäytyneeksi, leimaamme samalla myös yksilöt. (Sava 2003, 35.) On kuitenkin tärkeä tuoda marginaalien äänet mukaan keskusteluun, jottei eliitti jää vain palvomaan omaa erinomaisuuttaan. Taiteen avulla on lisäksi mahdollista kehittää omaa ymmärrystään ja yhteisöllisyyttä. (Bardy 2003, 30.)

6 Syrjäytyminen, eriarvoisuus, ja etniset suhteet Suomessa.

7 Taide ja Minuus.

1.6 Tutkimusraportin rakenne

Opinnäytetyöni kirjallinen osuus rakentuu seitsemästä luvusta, joista ensimmäinen on johdanto.

Toisessa luvussa käsittelen vankilaa ja vankeinhoitoa osana sitä. Saman luvun lopulla esittelen myös Helsingin keskusvankilaa, jossa toteutin tutkimukseni kenttäjakson.

Kolmannessa luvussa avaan teoreettista taustaa, jonka varaan rakensin opetuksen. Esittelen luvussa ihmiskäsitystä, kokemuksellista oppimista ja dialogisuutta. Neljännessä luvussa taas esittelen toimintatutkimuksen teoreettista taustaa, sekä toimintatutkimuksen yleisiä periaatteita ja lähtökohtia.

Viidennessä luvussa esittelen oman tutkimusprojektini ja sen lähtökohdat. Kuudennessa luvussa nostan esille tutkimustuloksia, joita tutkimusaineistosta nousi esille ja tarkastelen niitä teorian valossa.

Viimeisessä, seitsemännessä luvussa esitän loppupäätelmäni ja kehittämis- ja jatkotutkimusehdotukseni.

2. Vankila

Tässä luvussa esittelen vankeinhoidon tavoitteita ja yleisesti suomalaista vankeusrangaistusta. Esitän myös kriittisen näkemykseni vankiloista ja vankeusrangaistuksesta. Luvun lopussa esittelen ympäristöä, jossa toteutin tutkimukseni eli Helsingin vankilaa ja kuvaan toimintaa, jota vangeille järjestetään.

2.1 Vankeinhoito ja sen tavoitteet

Vankeinhoidosta säädetyt lait määrittelevät vankilassa tapahtuvaa toimintaa. Rikosseuraamuslaitoksen toiminnan tavoitteena on yhdyskuntaseuraamusten, vankeusrangaistusten ja sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpano (Rikosseuraamuslaitos).

Vankeinhoidollisten menetelmien tausta löytyy vankiloiden esiasteista, 1500-luvun eurooppalaisista työtaloista. Keskeiseksi rikollisiin vaikuttamisen keinoksi nousi jo tuolloin työnteko, koulunkäynti, moraalikasvatus ja kurinpito. Nykyisen vankilatuomion takaa löytyykin vangin parantumiseen ja kuntoutumiseen tähtäävä toiminta. (Laine 1994, 7-8.)

Rankaisemisen tausta-ajatus on vaatia sovitus rikokselle ja pyrkimys estää rikoksen uusiminen. Sovitusteoriassa keskitytään siis rikoksen teon sovittamiseen. Sovitusajatuksen mukaan rangaistuksen tulisi vastata yhteisiä moraalisääntöjä tavalla, jota on sovittu käytettävän, kun niitä rikotaan. Preventiivinen rankaisuteoria voidaan jakaa kahteen osaan. Yleispreventiolla tarkoitetaan sitä, että rangaistuksella on yleistä lainrikkomista vähentäviä vaikutuksia. Erityispreventiolla taas halutaan vaikuttaa lainrikkojaan, jotta rangaistu henkilö ei enää uusisi rikostaan. (Kurki-Suutarinen 2010, 27-29.)

Rangaistukset ja niiden tavoitteet ovat vaihdelleet aikakaudesta toiseen, ja rangaistusjärjestelmä on aina tiukasti sidoksissa ympäröivään yhteiskuntaan. Se, miten lakien täytäntöönpano toteutetaan vankiloissa, on kiinni monista asioista, joista yksi on vankilan taloudellinen tilanne. Vankien lisäksi vankiloissa on henkilökuntaa, kuten vartijoita ja terapeutteja, jotka toteuttavat vankeinhoitoa käytännössä. Henkilökunnan määrä riippuu aina vankilasta ja sen resursseista; jokainen vankila on omanlaisensa paikka ja yhteisö. (Kurki-Suutarinen 2010, 53. ks. myös Laine 1994; Foucault 2005).

Vankiloissa olevat vangit on tuomittu vankeusrangaistukseen, yhdyskuntaseuraamukseen tai sakon muuntorangaistukseen. Suomessa väkivalta-

ja huumorikollisten määrä vankiloissa on lisääntynyt 2000-luvulla. Yhä useammalla vangilla Suomen vankiloissa on päihde- ja psyykkisiä ongelmia, ja monelta puuttuu työhistoria ja ammatillinen koulutus. (Kurki-Suutarinen 2010, 35.)

Vankeus on pantava täytäntöön siten, että täytäntöönpano on turvallista yhteiskunnalle, henkilökunnalle ja vangeille. Vankeuden täytäntöönpanosta vastaavien viranomaisten on huolehdittava siitä, ettei vankeuden aikana kukaan oikeudettomasti puutu vangin henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Vankilan olot on järjestettävä niin pitkälle kuin mahdollista vastaamaan yhteiskunnassa vallitsevia elinoloja. Vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja on pyrittävä ehkäisemään. (Laki 767/2005 1 luku 3§.)

Vankeinhoidon keskeisimpiä tavoitteita nykyään on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä estää rikoksen tekeminen rangaistusaikana (Laki 767/2005 1 luku 2§). Elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan voidaan vankeusaikana tukea monilla tavoin. Vangin toimintakykyä pyritään parantamaan hänelle soveltuvalla työllä, koulutuksella ja muulla toiminnalla (Mohell & Pajuoja 2006, 25). Vankeuden täytäntöönpano ei saa aiheuttaa vangin oikeuksiin eikä olosuhteisiin muita rajoituksia kuin niitä, joista säädetään lailla tai jotka välttämättä seuraavat itse rangaistuksesta. (Laki 767/2005 1 luku 3 §). Vankiloissa vangeille tehdään rangaistusajan suunnitelma. Siinä määritellään vangin sijoittamista, toimintaa rangaistusaikana, valvottua koevapautta, ehdonalaista vapautumista ja poistumisluvan myöntämistä. (Kurki-Suutarinen 2010, 39-40.)

2.2 Vankilan kriittistä tarkastelua

Vankeusrangaistuksen hyödyllisyydestä ja toimivuudesta voi olla myös toista mieltä.

Jos lähdetään siitä, että lainonmääriteltävät rikokset, että rangaistuskoneiston tehtävä on vähentää niitä ja että vankila on tämän tukahduttamiskeinon toteuttaja, niin silloin myönnettävä, että vankila on epäonnistunut tehtävässään. (Foucault 2005, 371)

Vankiloita kohtaan suuntautuu myös arvostelua. Totaalisissa laitoksissa, kuten vankilassa, ihmiseltä riistetään minuus ja paljon vapauksia. Totaalisissa laitoksissa asuvat kokevat voimakkaasti sen, että laitoksessa käytetty aika on mennyt hukkaan, tuhottu tai riistetty ihmisen elämästä (Goffman 1969, 53). Hyvin harva vanki kokee, että vankilassa käytetyn ajan voisi käyttää henkilökohtaisesti hyödykseen (Lahti 2004, 151). Vankila muuttaa vankien elämää niin suorasti kuin epäsuorastikin; esimerkiksi suhteet siviilissä oleviin ihmisiin saattavat katketa, ja rikolliseksi leimautuminen lähiympäristössä on varsin todennäköistä. Usein vanki myös menettää työpaikkansa ja asuntonsa, mikäli hänellä olivat sellaiset ennen vankeusrangaistuksen alkua. (Lahti 2004, 32.)

Pyrkiessään parantamaan vangittuja ja muuttamaan heitä, on vankila menettänyt rangaistusvoimansa. Foucault'n (2005) mukaan vankila ei ole parantava laitos ja vankeinhoitotekniikka jää vankiloissa hyvin alkeelliselle tasolle. Hän näkee vankilan olevan myös kaksinkertainen taloudellinen virhe. Ensinnäkin vankeinhoidon henkilökunnan kulujen takia ja toiseksi epäsuorasti niiden rikollisten kautta, joita se ei pysty muuttamaan ja jotka jatkavat taloudellisia menetyksiä aiheuttavien rikoksien tekemistä. (Foucault 2005, 366-367.)

Foucault (2005) esittää, että jo puolentoista vuosisadan ajan vankilaa on pidetty parannuskeinona ja vankeinhoitotekniikkaa parhaana ja ainoana vaihtoehtona. Hänen näkemyksen mukaan vankilat eivät kuitenkaan todellisuudessa poista tai vähennä rikollisuutta, vaan pahimmillaan tilanne voi olla päinvastainen, eli vankilat lisäävät rikollisuutta. Vankila tuottaa monella tavalla lainrikkooja, missään vankeuden muodossa ei ajatella ihmistä yhteiskunnassa. (Foucault 2005, 362-367.)

Foucault nostaa esiin myös näkemyksen, jonka mukaan vankila tuottaa epäsuorasti lainrikkooja. Hän perustelee tätä ajatusta vangittujen lapsilla ja perheillä, jotka jäävät muurien ulkopuolelle. Perheiden vaikea taloudellinen ja sosiaalinen tilanne sekä nähty malli voivat johtaa lainrikkomisen periytymiseen. (Foucault 2005, 366.)

Vangin arkipäivä jäsentyy luonnollisesti vankilan virallisen päiväohjelman mukaan, joka toistuu tarkasti päivästä toiseen, koko vankeusajan (Lahti 2004, 149). Totaalisissa laitoksissa, kuten vankilassa, ajan merkitystä ei voi korostaa liikaa. Goffmanin mukaan laitoksessa elävien ihmisten elämä eroaa muiden ihmisten elämästä siinä, että laitoksen ulkopuolella saa toteuttaa itseään ilman rajoittavaa fyysistä kehystä; saa nukkua, syödä ja juhlia halutessaan. Totalitaarisessa laitoksessa asia on toisin. Kaikki toiminnot suoritetaan samassa paikassa saman auktoriteetin alaisena, laitoksen rationaalisia sääntöjä noudattaen. Vankila tosin eroaa muista suljetuista laitoksista siten, ettei sinne suljeta ihmisiä terveydellisten syitten nojalla. (Goffman 1969, 7.)

2.3 Vapaa-aika ja harrastaminen

Ihminen toteuttaa maailmassa olemistaan tekemisen kautta. Vankilassa tekeminen rajoittuu vapauden menetyksen seurauksena. Vankilassa on kuitenkin mahdollista löytää tekemisen alueita, joilla voi myös kehittyä, kuten lukeminen tai liikunta. Lipsonen (1997) näkee vankilan tarjoavan mahdollisuuden älyllisen elämän jatkamiseen. Hän perustaa väittämänsä Giardino Brunon, Thomas Mooren, Francis Baconin ja Oscar Wilden ajatuksiin. (Lipsonen 1997, 154.)

Ihminen on aina tehnyt kuvia, joitten avulla hän on kuvannut ympäristöään ja ajatuksiaan. Näin ollen myös vangitut ovat aina tehneet kuvia. Gussak ja Ploumis-Devick (2004) viittaavat Ursprungin (1997) ajatukseen, jonka mukaan ”vankilataide on yhtä vanhaa kuin vankilat”. Hänen mukaansa vangitut ovat aina tehneet kuvia:

jo gladiaattoreiden on huomattu tehneen merkintöjä harjoituspaikkojensa seiniin. Nykyäänkin vangitut tekevät kuvia ja esineitä, joista osa voi päätyä myyntiin vankilakauppoihin. (Gussak ja Ploumis-Devick 2004.)

Lipsonen (1997) käsittelee tutkimuksessaan suomalaista vankilakulttuuria ja siellä vallitsevia sääntöjä. Hän esittelee myös harrastamista ja kädentaitojen merkitystä vängituille. Suomen vankiloissa pelataan ja urheillaan, luetaan niin kevyitä viikkolehtiä kuin muita vankilakirjastojen kokoelmista löytyviä teoksia. Toiset myös alkavat tai jatkavat kirjoitusharrastustaan vankilassa ollessaan. Vankiloissa on myös tarjolla teatteriesityksiä. Kuvantekijöitä on Suomen vankiloissa taideväärentäjiä muotokuva- ja maisemamaalareihin. Tatuointeja tehdään vankiloissa, vaikka se on kiellettyä. Osa vangeista harrastaa itsenäisesti myös piirtämistä ja maalaamista. (Lipsonen 1997, 155-178.)

Uimosen (1993) tutkimuksen mukaan useimpien vankien lukemisen määrä ja laatu lisääntyivät vankilassa, ja osa vangeista onkin aloittanut lukemisharrastuksensa vasta vankilassa. Tutkimuksessa osoittautui, että tärkeimmiksi lukuharrastuksen syiksi nimettiin rentoutuminen ja tiedon hankinta sekä näkökulmien laajentaminen ja itsensä kehittäminen. Seuraavaksi tulivat ajanviete, elämäkysymysten pohtiminen ja arkitodellisuuden unohtaminen. Nuorisovankien vastauksissa erottui lukemisen erääksi tärkeäksi syyksi ajatusten selkiyttäminen, ja naisilla virikkeiden saaminen ja tunteiden purkaminen. (Keskitalo 1998, 25.)

Vapaa-ajan merkitystä on korostettu 2006 uudistetussa vankeuslaissa. Vankeuslain 11. lukuun on koottu vangin vapaa-ajan toimintoja koskevat säännökset, jotka aiemmin olivat hajanaisia ja osittain asetuksen- ja määräyksenomaisia. Laki edellyttää, että vankilassa on järjestettävä vankilaoloihin soveltuvaa vapaa-ajan toimintaa. Vankeuslaissa vapaa-ajan toiminnoilla tarkoitetaan liikuntaa, askartelua, opiskelua, taide- ja kulttuuritoimintaa, erilaisia kurssi- esitelmä- ja keskustelutilaisuuksia sekä muuta tämänkaltaista toimintaa. (Laki 767/2005; Mohell & Pajuoja 2006, 122–127; Kurki-Suutarinen 2010, 46–48.)

Vankilassatoteutettavaan vapaa-ajantoimintaan vaikuttaamyös vankilankulloinenkin tilanne eli se, löytyykö henkilökunnan joukosta halukkaita toteuttamaan tällaista toimintaa. Myös vankilan ulkopuolisille henkilöille, yhteisöille ja säätiöille voidaan antaa lupa järjestää vangeille toimintaa. Vangeille itselleen on myös annettava tilaisuus osallistua toiminnan suunnitteluun ja järjestämiseen, ja harrastustoiminnassa heitä on ohjattava ja neuvottava. (Laki 767/2005; Mohell & Pajuoja 2006, 122–127; Kurki-Suutarinen 2010, 46.)

2.4 Helsingin vankila

Helsingin vankila on suljettu vankila ja kuuluu Etelä-Suomen rikosseuraamusalueeseen. Helsingin vankila on rakennettu vuonna 1881, jossa vankitiloja on 328. Vangit sijoitetaan vankilaan Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen arvointikeskuksen päätöksellä. (Rikosseuraamuslaitos)

2.4.1 Toimintaa - työtä-koulutusta-kuntoutusta

Vankiloissa järjestetään erilaista toimintaa, kuten työtä, koulutusta tai kuntoutusta. Toiminnan tavoitteena on edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan ja vahvistaa vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan. Toimintojen jatkuvuus pyritään turvaamaan tekemällä yhteistyötä vangitun kotikunnan viranomaisten kanssa. (Rikosseuraamuslaitos)

Työn tekemisen tavoitteena on vangin ammattitaidon ja työkyvyn ylläpitäminen sekä kehittäminen. Helsingin vankilassa työtoiminnan piirissä tehdään rekisterikilpiä, liikennemerkkejä sekä metalli- ja puutöitä (kuten huonekalujen entisöintiä), painetaan kirjoja sekä korjataan autoja ja pyöriä. Lisäksi vangit myös pakkaavat sekä siivoavat itse osastoilla ja huoltavat kiinteistöä, kuten ajavat nurmikon ja tekevät lumitöitä. Tehdystä työstä maksetaan vangeille toimintarahaa⁸. (Rikosseuraamuslaitos)

Normaalisuusperiaate korostaa, että vankeusrangaistukseen tuomituilla on oikeus koulutukseen yhtäläisyyhteiskunnan muillakin jäsenillä. Opiskelu ja yleissivistävä sekä ammatillinen koulutus järjestetään yhdessä lähiseudun oppilaitosten kanssa. Helsingin vankilassa on mahdollisuus suorittaa keskenjäänyt peruskoulu loppuun sekä käydä lukiota tai saada ammatillista koulutusta. Lisäksi vankiloissa on mahdollista opiskella ATK-perustaitoja. (Rikosseuraamuslaitos)

Helsingin vankilassa on mahdollista osallistua erilaisiin kuntoutustoimintoihin sekä päihdehuoltoon. Näiden lisäksi tarjolla on terapiaa, kognitiivisten taitojen kursseja sekä Omaehtoisen muutoksen -ohjelma, joka on suunnattu vaikeasti väkivaltaisille vangeille. Helsingin vankilassa on käynnissä myös Unbeatables -ryhmäohjelma, joka on keskipitkä kuntouttava ja väkivallan käytöstä luopumiseen tähtäävä ohjelma. Ryhmäohjelmalla pyritään vaikuttamaan parisuhdeväkivaltaa tehneiden miesten asenteisiin ja uskomuksiin, jotka usein ovat naisia syrjiviä ja halventavia. (Rikosseuraamuslaitos).

Vankiloissa on myös muuta sosiaalista kuntoutusta, jonka tavoitteena on lisätä vangin arkielämässä ja sosiaalisissa tilanteissa tarvitsemia taitoja. Lisäksi pyritään auttamaan vangittuja ohjautumaan ammatillisiin opintoihin, työelämään tai muuten valmistautumaan vapautumista varten. (Rikosseuraamuslaitos).

⁸ Toimintarahaa on 0,70€ tai 0,90€ tunnilta Helsingin vankilassa. <http://www.rikosseuraamus.fi/15126.htm>

2.4.2 Kulttuuritoiminta Helsingin vankilassa

Henkilökunnan kanssa käymässäni keskustelussa ilmeni, että Helsingin vankilassa on tarjolla kulttuuritoimintaa, ja vankilaolosuhteisiin nähden vielä varsin monipuolisesti. Kulttuuritoiminnan laajuuteen vaikuttaa se, minkälaista toimintaa vankilan ulkopuolelta tarjotaan.⁹

Esimerkkeinä kulttuuritoiminnasta voi toimia kuntoutusryhmän askarteluryhmä ja joka toinen vuosi järjestettävät Sörkka-rock-festivaalit, vierailevat teatteriesitykset, Taiteiden yönä 2011 järjestetyt runomuotokuvien kirjoittamiset sekä Aalto-yliopiston opiskelijoiden pitämä näyttely vuonna 2011¹⁰. Taideterapiaa vangeille järjestettiin myös neljänä vuonna, mutta toiminta loppui keväällä 2011, koska vankien kiinnostus toimintaan hiipui. Vankilassa on myös musiikkihuone, jossa on mahdollista musisoida ja 1980-luvulta 90-luvun puoleen väliin vankilassa oli taidepiiri nimellä toiminut kuvan tekemistä harrastanut ryhmä. Taiteellista toimintaa, mitä Helsingin vankilassa on ollut, ei ole dokumentoitu tai arkistoitu.¹¹

Vankilassa on mahdollisuus myös omaehtoiseen harrastamiseen, kuten askarteluun, liikuntaan kuntosalilla sekä lentopellon ja sählyn pelaamiseen. Helsinkiläisessä vankilassa on oma kirjasto sekä mahdollisuus seurata televisio- ja radio-ohjelmia. Vankiloihin tulee lisäksi aikakausi- ja sanomalehtiä. (Rikosseuraamuslaitos).

9 24.8.2011 keskustelu Helsingin vankilan ohjaajien kanssa.

10 VIERAS – Taidekasvattajien maalauksia Helsingin vankilassa 20.5-25.8.2011. Aalto Yliopiston Taideteollisen korkeakoulun Taidekasvatuksen opiskelijat ripustavat yhdessä opettajansa taidemaalari Tuomo Saalin kanssa maalauksia ja muutaman tilateoksen Helsingin vankilan tiloihin. (<http://www.rikosseuraamus.fi/54722.htm>)

11 24.8.2011 keskustelu Helsingin vankilan ohjaajien kanssa.

3. Tutkijan lähtökohdat

Tässä luvussa esittelen opetuskokeiluni teoreettiset lähtökohdat. Taideopetukseen, tapahtui se missä ympäristössä tahansa, vaikuttavat ja ohjaavat opettajan oma ihmiskäsitys, oppimiskäsitys ja tähän liittyen opettamiskäsitys sekä opettajan ymmärrys ja näkemys taiteesta.

Painotan tutkimuksessani Lauri Rauhalan (2005) holistista ihmiskäsitystä, David A. Kolbin (1983) kokemuksellisen oppimisen malli jota tarkastelen yhdessä Marjo Räsäsen (2000) esittelemän kokemuksellis-konstruktivistisen mallin kautta. Martin Buberin dialogisuus-filosofiaa tarkastelen Veli-Matti Värriin (2004) väitösteoksen kautta. Esittelen myöhemmin, kuinka käytännössä sovelsin teoriaa piirustuksen ja maalauksen kurssin suunnittelussa ja toteutuksessa (ks. luku 5.).

3.1 Holistinen ihmiskäsitys

Avaan seuraavaksi ihmiskäsitys -käsitettä ja sitä, miten se liittyy tutkimukseeni. Esittelen Lauri Rauhalan holistista¹² ihmiskäsitystä, joka on hyvin perusteltu, kokonaisvaltainen lähestymistapa. (Varto 2005, 68.)

Ihmiskäsitys on ontologinen selitys ihmisestä, siitä mitä ihminen on eli minkälaiseksi ymmärrämme ihmisen. Ihmiskäsitys paljastaa millaisissa olemisen perusmuodoissa ihminen on todellistunut. Empiirisen tutkimuksen kannalta voidaan ihmiskäsityksellä luonnehtia edellytyksiä ja oletuksia ihmisestä. Empiirinen tutkimus ei sano mitään siitä, mitä ihminen on olemukseltaan, vaan tulokset ilmaisevat sen, miten ihmistä voidaan tutkia sekä kuvata. Pystyäksemme sanomaan edes periaatteessa millainen ihminen on kokonaisuutena, tarvitaan ontologis-filosofista analyysia. Yleiskielessä ihmiskäsityksellä saatetaan tarkoittaa yleistä perusolettamusta ihmisestä, joka säävyttää yksilöllisiä ihmissuhteitamme. (Rauhala 2005, 17-20.)

Empiirisen ja yleisen ihmiskäsityksen ero on syytä nähdä mieluummin liukuvana kuin jyrkkänä. Empiirinen on selkeämpi, rationaalisempi ja tiedostetumpi. Yleinen ihmiskäsitys on harvoin tiedostettu ja voimakkaasti kiinni meissä, joten se on siten subjektiivisesti hyvin väritty. Olennainen ero näillä ihmiskäsityksillä on siinä, mitä niistä seuraa toiminnan tasolla, josta annan seuraavaksi esimerkin: Kummasta seuraa enemmän haittaa, tähän tutkimukseen osallistuneiden vankien tekemistä yksittäisistä yleistyksistä minusta opettajana vai minun opettajana ja tutkijana tekemistäni virheellisistä yleistyksistä vangituista? Ihmisten kanssa työskentelevien

12 kreik. holos = kokonainen

onkin pyrittävä tuntemaan oma ihmiskäsityksenä ja tutkittava sitä jatkuvasti. (Rauhala 2005, 18-19.)

Ihmiskäsityksiä on monia, jokaisella ihmisellä on omansa, mutta niitä voidaan yleispiirteidenmukaanlajitellaeritavoin. Erästyypittely-yritysonjakaaihmiskäsitykset *monistisiin*¹³, joissa ihminen ymmärretään vain yhden olemisen perusmuodon kautta (materia tai henki), ja *dualistisiin*¹⁴ ihmiskäsityksiin, jossa olemassaolo käsitetään taas kahden perusmuodon kautta olevaksi. Nämä perusmuodot tavallisesti ovat sielu (henki/tajunta) ja keho. *Pluralistisissa*¹⁵ ihmiskäsityksissä ihminen toteutuu monenlaisina osajärjestelminä, joilla kaikilla on omat tehtävänsä. Rauhala esittää pluralistisen ihmiskäsityksen perustelun rajoituksena sen, että siitä on vaikea koota ihmisen kokonaisuus. *Monopluralistinen*¹⁶ ihmiskäsitys näkee ihmisen olemassaolon olevan perusluonteeltaan erilaisuutta, jota ei voi yhdestä olemisen muodosta palauttaa toiseen. Samalla näkökulma kuitenkin ajattelee, että ihminen on kokonaisuus. Rauhala esittää, että holistinen ihmiskäsitys on myös monopluralistinen ihmiskäsitys, jossa kaikkein olennaisimmat perustelut kootaan rationaalisesti yhteen. (Rauhala 2005, 27-30.)

Ihmisen olemassaolon perusmuodot holistisessa ihmiskäsityksessä ovat *tajunnallisuus*, *kehollisuus* ja *situationaalisuus*. Ihminen on siis tajunnallisesti olemassa, jonka lisäksi hänellä on elävä keho, joka määrittää olemassaoloamme yksilöllisesti. Kehon ja tajunnan lisäksi ihmisellä myös on tietty asema – situaatio, monenlaisine asemineen ja suhteineen, joista osaa hän voi itse määritellä (perhe, ammatti) ja osaa ei (rotu, ulkonäkö). Vaikka ihminen menettäisi osittain tai kokonaan eri syistä asemansa, tajuntansa tai elimiään, hän on kuitenkin silloinkin edelleen ihminen. (Rauhala 2005, 32-34; Varto 2005, 69-70.)

Tajunnallisuus on ihmisen olemassaolon muoto, jonka kautta on olemassa. Tajunta on inhimillisen kokemisen kokonaisuus. Sen perusluonteinen rakenne on *mielisyys*¹⁷. Mieli ilmenee ja koetaan aina jossain *elämyksessä*. Tämän takia mieli ja elämys ovat aina yhteydessä toisiinsa. Elämyksiä ovat esimerkiksi havaintoelämys, kuten muodon, värin ja laadun havaitseminen, sekä tunne-elämykset, kuten hyvä, rakas ja pelottava. Mielen asettuessa merkityssuhteeseen objektin, ilmiön tai asian kanssa, syntyy *merkityssuhde*. Tajunnallisuudessa tapahtuu myös jatkuvaa merkityssuhteiden uudelleen jäsentymistä, unohtamista ja tiedostamattomaan häipymistä. Merkityssuhteet muodostavat *maailmakuvamme* sekä käsityksemme

13 Johdettu kreikan sanasta monos = yksinäinen, ainoa

14 lat. duo = kaksi

15 lat. pluralis = montaa koskeva

16 monos + pluras

17 Termi johdetaan sanasta mieli (saks. sinn, engl. sense, kreik. noema)

itsestämme. Vanha kokemustausta toimii ymmärtämissuhteidenä, johon suhteutuen mieli järjestyy uusiksi merkityssuhteiksi, ja tulee näin osaksi maailmankuvamme muodostumista. Tajunnallinen tapahtuma on yksilöllisen historian varassa etenevä, ja yksilöllinen historia taas jatkuvasti karttuvaa ja muokkaantuvaa. Tajunnasta ei voida ottaa mitään pois eikä sinne voida laittaa mitään esinemäisessä mielessä, vaan kaikki tapahtuu omakohtaisen ymmärtämisen kautta. (Rauhala 2005, 34-38.)

Kehollisuus on ihmisen olemassaolon muoto, jonka kautta ihminen on myös olemassa. Keholla on aina aineellis-organinen ilmiö, ja tämä on ihmisen olemassaolon perusmuoto. Mikään ei tapahdu kehossa mielellisesti, eikä mikään myöskään tapahdu symbolisesti tai käsitteellisesti. Keho on konkreettinen ja fysiologinen alue. Kaikki kehossa on aineellista ja orgaanista. (Rauhala 2005, 38-41; Varto 2005, 70-71.)

Kolmanneksi ihminen on **situaationaalisesti** olemassa. Ihmisen olemassaoloa tarkastellaan oman elämäntilanteen kautta. Situaationalisuus liittyy ihmiselle annettuun yhteyteen, ja niihin annettuihin rakennetekijöihin, joissa ihmisen maailma toteutuu. Osa ihmisen situaatioista määräytyy omaehtoisesti niin, että hän pystyy vaikuttamaan niihin valinnoillaan. Situaatiot voidaan jakaa karkeasti kahteen luokkaan, ideaaleihin ja konkreettisiin. Konkreettisia situaatioita ovat esimerkiksi koti, työpaikka ja fyysiset suhteet, ja ideaaleja taas ovat arvot, normit ja uskonnot. Kaikki mihin ihminen on, ja on ollut suhteessa, luo ja rakentaa ihmisen situaation. Situaatio rajaa aina sitä miten ihminen tajunnassaan kokee, ja miten orgaaninen tapahtuminen hänen kehossaan etenee. Tätä kutsutaan esiymmärrykseksi. Situaationalisuuden tärkeys näkyy ihmisen identiteetin muodostamisessa: olemme aina osa jotain situaatiota, esimerkiksi kansakuntaa, työtä tai uskontoa. Situaationalisuus on aina käsitettävä ainutkertaiseksi, valintojensa kautta ihminen ohjailee situaatiotaan muuttuen tällä tavoin yksilöllisemmäksi. (Rauhala 2005, 41-47; Varto 2005, 72.)

Taiteellisessa tekemisessä kyse on ihmisen suhteesta taitoon, estetiikkaan ja niiden ymmärtämiseen mahdollisimman laajasti. Ihmis- ja kasvatuskäsityksen rinnalla taidekasvattajaa ohjaa siis myös vahvasti hänen käsityksensä kauneudesta. (Varto 2001, 7-8.) Rauhala (2005) esittää luonnon kauneuden avautuvan situaatiossa ihmiselle useimmiten helposti. Taiteen kauneus on toinen asia. Rauhala näkee välittäjän (esimerkiksi opettajan) olevan merkittävässä roolissa taiteen kauneuteen tutustuttaessa. Opettajan toiminnassa olennaisena toimii dialogi eli kokemuksellinen vastavuoroisuus. Tällöin vaihtuvat kohtaavien ihmisten *mielelliset* sisällöt. Dialogissa toteutuu myös inhimillisyyden ja eettisen hyväksymisen perusvaatimus. Ymmärtämisen kritiikki liittyy dialogissa olevaan mahdollisuuteen, että ihminen voi kieltäytyä vastaanottamasta niitä *merkityssuhteita*, joita hänelle yritetään välittää. (Rauhala 2005, 163-164.)

Opettaja ja kasvattaja käyttävät situaation tarjoamia mahdollisuuksia hyväkseen opetuksessa. Opetuksellisen ammattitaitonsa ohjaamana opettaja suunnittelee ja

organisoi opetustilanteen (oppilaan tilanteen) sellaiseksi, jotta se antaa virikkeitä ja tukee oppilaan oppimisprosessia. (Rauhala 2005, 164.) Muokkasin luokkatilaa ennen ensimmäistä tuntia julisteilla. Mukanani vein taide- ja tekniikkakirjoja, joiden avulla pyrin herättämään kurssilaisia itsenäiseen tutkimiseen. Samalla kirjat toimivat myös niiden oppilaiden tukena, jotka oppivat enemmän lukemalla kuin vain kuuntelemalla. Kirjat myös tarjosivat mahdollisuuden tutustua taiteeseen itsenäisesti, ja niiden avulla pystyi löytämään myös sellaisia teoksia, joita minä opettajana en osannut esitellä. Nämä löydökset johtivat parhaimmillaan keskusteluun ryhmässä.

3.2 Kokemuksellis-konstruktivistinen taideoppiminen

Tutkimuksessani nojaan Marjo Räsänen kehittämään kokemuksellis-konstruktivistisen taideoppimisen malliin. Räsänen kehittämä lähestymistapa pyrkii yksilön ja yhteisön, tunteiden ja käsitteiden yhdistämiseen. Tällöin tiedonalapohjaisuus hyödynnetään ja pyritään luomaan yhteyksiä oppilaan elämismaailmaan. (Räsänen 2008, 104.)

Räsänen näkee, että Kolbin kokemuksellisen oppimisen malli ei ole vaihtoehto behavioristiselle ja kognitiiviselle teorialle, vaan lähestymistapa, jossa kokemus, havainto, kognitio ja toiminto pyritään yhdistämään. Kokemuksellisen oppimisen käsitettä käytetään puhuttaessa niin yksilöstä kuin yhteisöstäkin. (Räsänen 2000, 10-11.)

Kokemuksellisella oppimisella on monia erilaisia suuntauksia, jotka liittyvät niin kasvatustieteeseen, psykologiaan kuin terapian maailmaankin. Kolbin kokemuksellisen oppimisen lähtökohdat löytyvät Deweyn 1930-luvulla kehittämästä pragmatismista. Deweyn lisäksi Kolb pitää Kurt Lewiniä yhtenä kokemuksellisen oppimisen tradition kehittäjistä. Lewin kehitti 1950-luvulla toimintatutkimuksen lähtökohdat, joihin tässä tutkimuksessani myös nojaan (ks. Luku 4.). Lisäksi Lewin kehitti toimintatutkimusta sosiaalipsykologian suunnalla. Jean Piaget'n kehittämä taustatraditio pohjautuu kognitiiviseen kehityksen traditioon, ajatukseen lapsen ja hänen ympäristönsä vuorovaikutuksesta. Yhteistä Deweyn, Lewinin ja Piaget'n edustamille kokemuksellisen oppimisen suuntauksille on elinikäisen oppimisen ja ihmisenä kasvun painotus. Heidän lisäksi voidaan kokemuksellisen oppimisen kehittämisen yhteydessä mainita sellaisia nimiä kuin Carl Jung, Erik Erikson ja Paolo Freire. (Räsänen 2000, 10.)

Räsänen näkee kokemuksellisella oppimisella olevan yhteys konstruktivistiseen¹⁸ oppimiseen, joka korostaa aiempien kokemusten merkitystä oppimisprosessissa. Yksilö nähdään tällöin aktiivisena toimijana, joka rakentaa oppimistaan suhteessa

¹⁸ 1960-luvulla syntyneen kognitiivisen oppimisteorian pohjalta 1980 ja 1990-lukujen aikana Euroopassa ja Yhdysvalloissa muotoutunut suuntaus.

aiempiin kokemuksiin, ja toimii näin ollen myös aktiivisesti ympäristönsä kanssa. On huomioitava, että toisinaan vanhat kokemukset voivat myös rajoittaa oppimista. Räsänen näkee oppimisen olevan pitkälti ristiriitojen kohtaamista, jossa uusi ja vanha tieto sekoittuvat. (Räsänen 2000, 12-13.) Konstruktivistinen näkemys on myös oppilaskeskeinen, ja huomio siis erilaiset oppimistyyliet opetuksessa. (Räsänen 2008, 90.)

Kokemuksellisessa oppimisessa oppiminen on jatkuvaa ja kokonaisvaltaista, jossa tieto luodaan omia kokemuksia muuntamalla. Mikään opittu ei ole pysyvää tai muuntumatonta, vaan tietoa järjestetään uudelleen uusien kokemusten kautta. Oppimisen voidaan katsoa tapahtuvan sykleissä. Opettajan on huomioitava, että oppiminen on elinikäistä, jolloin kasvattajan tulee myös huomioida oma kehitty misensä. Ei vain lisäämällä tietoaan, vaan myös hyväksymällä se, että toisinaan aiemmin opittu tieto voi olla väärää tai puutteellista. Omiin tieto- ja opetuskaavoihin ei pidä lukkiutua. Oppiminen on kokonaisvaltaisesti sidoksissa meihin, ja tämä näkyy tiedon ja oppimisen jäsentymisen jatkuvana prosessina. Oppiminen on niin ajattelemista, kokemista, havainnoimista kuin käyttäytymistäkin. Räsänen (2000) näkeekin, että opettajana tulisi luoda ja mahdollistaa tasapuolisesti erilaisia tunteisiin, havainnointiin, käsitteellistämiseen ja toimintaan painottuvia oppimistyyliä oppitunneilla. Kokemukselliseen oppimiseen liittyy myös sosiaalisuus. On huomioitava, että toimimme vuorovaikutuksessa ympäristömme kanssa. Tieto on näin ollen myös sosiaalisen tiedon ja yksilön omien kokemusten tulos. (Kolb 1984, 4-18; Räsänen 2000, 10-12.)

Kokemuksellisen oppimisen mallia voidaan tarkastella nelivaiheisena syklinä. Mallissa lähdetään omasta konkreettisesta kokemuksesta refleктоivaan havainnointiin, josta edetään abstraktiin käsitteellistämiseen ja aktiiviseen kokeiluun. Tiedostamattoman ja tiedostetun ymmärtäminen vuorovaikutuksessa eli *kaksoistieto* on kokemuksellisen oppimisen teoreettinen lähtökohta. Kolb erottelee mallissaan *kokemusten ymmärtämisen* ja *muuntamisen* eri vaiheiksi. Oppiminen tapahtuu pääsemällä omakohtaisesta kokemuksesta abstraktiin käsitteellistämiseen, eli *kokemusten ymmärtämiseen* ja siten myös sisäistämiseen. Myös aktiivinen toiminta pitää saada *muunnettua* refleктоivaan havainnointiin, eli on kyettävä tarkastelemaan omaa toimintaa. Ymmärtämisen ja muuntamisen erilaiset yhdistelmät luovatkin meille erilaisia oppimistyyliä. (Kolb 1984, 20-38; Räsänen 2000, 11.)

Hannu L.T. Heikkinen (2001) kyseenalaistaa toimintatutkimuksen syklisen ja spiraalimaisen esittämisen kuvallisesti, sillä tämä antaa toiminnasta vaihteittain etenevän kuvan. Todellisuudessa vaiheita ei voida erotella toisistaan helposti ja tarkasti. Samoista syistä voi kyseenalaistaa myös kokemuksellisen oppimisen spiraalimaisuuden. Kuvalliset presentaatiot antavat oppimisesta liian yleisen ja aina kehittyvän kuvan. Oppiminen ei, kuten ei tutkimuskaan, aina kuitenkaan edisty.

Oppiminen voi kestää yksilöstä riippuen hyvinkin kauan. (Heikkinen 2001, 138.)

Räsänen näkee, että kokemuksellisen taideoppimisen tavoitteena on rakentaa yhteyttä taidemaailmojen ja oman elämismaailman tutkimisen välillä. (Räsänen 2000, 13.)

Kokemuksellis-konstruktivistisen taideoppimisen keskeinen käsite on *transfer* eli siirto. Transfer tarkoittaa aiemman tiedon soveltamista toiminnassa, tässä tapauksessa oppimisessa. Tämä edellyttää oppilaiden aiemman tietopohjan huomioimista opetuksessa. Taideoppimisessa tarvitaan erilaisia kykyjä, erityisiä ja yleisiä. Taideopetuksessa transfer käsittää tapaa ajatella ja suhtautua todellisiin ilmiöihin. Opettajalla on harvoin mahdollisuus nähdä, kuinka taiteen avulla saavutettu ymmärrys näkyy oppilaan asenteissa tai synnyttää uusia toimintamalleja. (Räsänen 2000, 13.)

3.3 Dialogisuus

Dialogin määrittelemineen yksiselitteisesti on hankalaa, koska dialogi voidaan tulkita monella tavalla yhteydestä ja merkityksestä riippuen. Yhteistä erilaisille tulkinnoille on, että dialogi ajatellaan yhteydeksi kahden tai useamman osapuolen välillä. (Wihersaari 2011, 121.) Sanakirjan määrittelemän mukaan dialogi on joko suoran esityksen muotoon kirjoitettu teksti tai teos, jossa on useampi kuin yksi puheenvuoron käyttäjä. Dialogi voidaan myös ymmärtää kahden henkilön välisenä keskusteluna. (Nykysuomen sanakirja 1978.)

Dialogi keskustelun taitona ja dialogi aitoon kohtaamiseen tähtäävänä filosofisena mallina ovat kaksi eri asiaa. Eriteoreetikoiden ja filosofien määritelmät dialogisuudesta soveltuvat selittämään erilaisia tilanteita. Tehokkuuteen pyrkivä dialogi ei rakennu samanlaisen ajattelun varaan kuin kasvatuksellinen, aitoon kohtaamiseen rakentuva dialogi. Martin Buberin Minä—Sinä -kohtaamisen malli vastaa aidolle kohtaamiselle asetettuja vaatimuksia, sillä Buberin dialoginen maailma ei ole tehokkuuden ja mittaavuuden maailma. (Wihersaari 2011, 281-282.) Seuraavaksi avaan Martin Buberin Minä—Sinä -dialogisuusfilosofiaa.

Buberin Minä—Sinä (Ich und Du) dialogifilosofiassa tavoitellaan aitoa tasavertaista kohtaamista, jossa toinen kohdataan ainutkertaisena persoonana. Perusajatus on, että ihmisellä on kaksitahoinen suhde ympäröivään maailmaan, luontoon ja muihin ihmisiin. Tämä tulee ilmi sanapareista, joiden kautta ihminen kommunikoi ja asennoituu muuhun maailmaan. Sanaparit ovat Minä—Sinä ja Minä—Se. (Värri 2004, 63.)

Minä—Sinä -suhde, joka on aitoa dialogista kohtaamista, saa aikaan yhteyden siihen, mitä ihminen ja maailma ovat. Aito kohtaaminen on odottamaton ja hetkellinen. Minä—Sinä on kuvauskategoria sekä eettinen ideaali persoonaksi tulemiselle. Persoonaa muodostuu suorassa ja välittömässä yhteydessä toiseen persoonaan. Tämä

kohtaaminen voi olla molemminpuolista ja välitöntä vain jos emme ennalta määrittele toista toiveidemme, vaatimustemme tai tarkoitustemme mukaan. Minä—Sinä -yhteyden on mahdollista toteutua vain hetkittäin elämässämme. (Värri 2004, 63-66, 71.)

Minä—Se -suhde merkitsee ihmisen yksilöllistä esineellistävää suhdetta maailmaan, jossa ihminen tarkkailee subjektina objektia. Minä—Se -suhde ei ole aito suhde, koska se perustuu erillisyyteen ja erittelevään suhteeseen. Tämän seurauksena yksilön suhde on monologinen, sillä kokemus maailmasta, toisesta, toteutuu yksilön itsensä kautta — eli representaationa. Minän kautta tapahtuva maailmasuhde ei ole aito, eikä se voi olla ideaali, koska kohtaaminen ei tapahdu maailman ja toisen välisenä. (Värri 2004, 63-65.)

Värri kuitenkin toteaa, että toimiva arkielämä edellyttää meiltä Minä—Se -asennetta, mutta muistuttaen, että yksinomaan tällainen maailmasuhde johtaa kaiken esineellistämiseen ja järjen käytön ylivaltaan. On myös huomioitava koko ajan, että Minä—Sinä -suhde on ideaali, jolla on elämäämme suuntaa antava merkitys, ja vain Minä—Sinä -suhteen kautta voi olla aidossa suhteessa toiseen. (Värri 2004, 75.)

Kohtaaminen tapahtuu välitilassa, välissä olevassa tilassa, joka ei ole kummankaan tilanteessa kohtaavan persoonan luoma tilanne. Kohtaamiset ovat myös hetkellisiä, sillä samaa *sinää* ei voi kohdata uudelleen. (Värri 2004, 65.)

Kohtaaminen voi olla molemminpuolista vain, jos emme ennalta määrittele toista toiveidemme, pyrkimystemme tai tarkoitustemme mukaan. Dialogissa ei ole tarkoitus kieltää toisen erilaisuutta ja sovittaa toista omaan näkemykseen. Dialogisuus perustuu nimenomaan sille, että molemmat asettuvat suhteeseen omana itsenään. Kohtaamisen molemminpuolisuus mahdollistaa myös kohtaamisen näkemisen toisen näkökulmasta. Toisen puolen kokeminen on Buberin mukaan dialogisen suhteen täyttymys, *Umfassung*. *Umfassung* tarkoittaa kykyä elää tämänhetkinen tapahtuma toisen näkökulma huomioon ottaen, jossa toista tulee kohdella aitona subjektina, vertaisena. (Värri 2004, 66-67.)

Aitoa dialogia ei tule samaistaa empatiaan tai kahteen muuhun dialogisuustyyppiin, tekniseen dialogiin tai monologiin. Kokiessaan empatiaa yksilö näkee ja kokee *toisen* vain omasta näkökulmastaan, ja toisen rooli on olla yksilön tunteitten kohde, ja samalla toinen yksilö esineellistetään. (Värri 2004, 67.) Aidon dialogisuuden lisäksi kaksi muuta dialogisen ilmaisun sisältävää dialogisuustyyppiä ovat tekninen dialogi ja monologi. Teknisessä dialogissa tarkoituksena on toisen objektiivinen ymmärtäminen. Monologissa ihmiset puhuvat itsekeskeisesti, kiertelevästi tai vältellen. Monologista dialogia esimerkkinä ovat rupattelu, väittelyt ja keskustelut, joissa pyritään tekemään toiseen "vaikutelma". Monologeissa tai teknisessä dialogissa ei ole aikomustakaan toisen aitoon kohtaamiseen ja huomioimiseen. (Värri 2004, 76-77.)

Kasvatussuhde on dialogisten suhteiden erityistapaus. Värri toteaa, että institutionaalinen kasvatusta ei voi toteutua aidossa Minä—Sinä -yhteydessä. Yksikään kasvatussuhde ei ole aito, intressitön Minä—Sinä -suhde, sillä kasvatusta on aina johonkin tarkoituksenmukaisesti suuntautunutta. Kasvattaja on aina osa jotakin kasvatustilannetta, jossa kasvatuksen suunta ja tarkoitus jo osaltaan merkityksellistävät sekä kasvatussuhteessa välittyvää maailmasuhdetta että kasvatettavan kohtaamisen ehtoja. Opettajalla onkin tavoite pyrkiä vaikuttamaan kasvatettavaan jollain tavalla. Siksi kasvatettavan itsekseen tulemisen ja hyvän elämän merkitykset ovat kasvatustilanteen kasvatustavoitteiden ehdollistamia. (Värri 2004, 157.)

Kasvattajan olisi tarkoitus kohdata oppilas, toinen, aitoa persoonana eli *sinänä* ja samalla kuitenkin kasvattaa ja välittää olennaisia asioita maailmasta hänelle. Tämän takia Värri kuvaa tällaista kohtaamiseksi ”kapealla rajalla” olemiseksi. Kasvattaja näyttää siis suunnan kohti hyvää elämää, muttei välttämättä kohtaa oppilasta henkilökohtaisella tasolla. Värri nostaa Buberin kasvatustilanteen kulmakiveksi kasvatettavan *vastuun*. Kasvatettavan on itse otettava vastuu omasta kasvamisestaan. Buberille kasvatuksen tulee olla eettistä kasvatusta, joka tähtää yhteisyyteen kasvattamiseen. (Värri 2004, 86.)

Värri korostaa luottamuksen merkitystä Buberin kasvatustilanteesta. Kasvattajan on oltava luottamuksen arvoinen *sinä* kasvatettavalleen. Kasvatussuhteessa vallitsevan luottamuksen ansiosta kasvatettava voi mahdollisesti kokea maailman luotettavaksi. (Värri 2004, 78-79.) Kasvattajalla on myös Värrien mukaan suuri merkitys herättäessään kasvatettavassa itsetietoisuutta ja vastuun tunnetta, jotta tämä välttäisi kollektivismiin orjuuden, ja alkaisi etsiä oman elämänsä suuntaa. (Värri 2004, 88.)

4. Tutkimuksen toteuttaminen ja tutkimusmenetelmät

Tutkimuksessani on laadullisen eli kvalitatiivisen tapaus- ja toimintatutkimuksen piirteitä. Tutkimuksen laadullisuus ilmenee tutkimusaineiston keruumenetelminä, määränä ja aineiston analyysitapana. (Eskola & Suoranta 1998, 13-24.)

Tutkimukseni empiirinen aineisto on kerätty Helsingin vankilassa järjestämäni piirustuksen ja maalauksen kurssin aikana syksyllä 2011. Kurssi kesti kahdeksan opetuskertaa yhdeksän viikon aikana. Opetuksen audiotallenteiden lisäksi kurssin aikana pitämäni opettaja-tutkijan päiväkirja sisältyy aineistoon. Lisäksi kurssille osallistuneet miehet täyttivät lomakekyselyjä ja tuntipalautelomakkeita, jotka ovat osa tutkimusaineistoa.

Esittelen seuraavaksi tutkimukseni toimintatutkimuksellista luonnetta. Sen jälkeen kerron omasta roolistani opettaja-tutkijana, esittelen tarkemmin aineiston hankinnassa käyttämiäni keinoja sekä ryhmän, joka osallistui tutkimukseen. Tämän luvun lopuksi pohdin tutkimukseni luotettavuutta, ja esittelen tutkimusaineiston analyysia tarkemmin.

4.1 Toimintatutkimus

Toimintatutkimus on yleisnimi sellaisille metodeille, joissa pyritään vaikuttamaan tutkimuskohteeseen (Eskola & Suoranta 1998, 128.). Heikkinen (2001, 138) toteaa toimintatutkimuksen ajatuksen olevan peräisin Kurt Lewiniltä, ja tätä ajatusta on sittemmin kehitetty eteenpäin useissa yhteyksissä. Esimerkiksi 1950-luvulla Stephen Corey kehitti toimintatutkimusta hyvin käytännönläheiseksi, ja lähestymistapa ei pyrkinyt yleisiin ja yleistettäviin teorioihin, vaan ennen kaikkea käsillä olevan toiminnan ymmärtämiseen ja kehittämiseen. (Heikkinen 2001, 130-131.)

Heikkisen (2001) mukaan toimintatutkimuksen esittäminen yleismetodina on hankalaa. Kyseessä on ennemminkin tutkimusstrateginen lähestymistapa, joka saa sisältönsä kulloisenkin tutkimuskohteen ja tutkijan taustoista. Toimintatutkimusta tulisi pitää moraalisenä ja eettisenä perusasenteena tutkimuksessa. (Heikkinen 2001, 137.)

Toimintatutkimuksessa on kaksi tavoitetta: tuoda esille uutta tietoa toiminnasta ja samalla kehittää kyseistä toimintaa. (Heikkinen 2001, 135.) Toimintatutkimukselle on myös tyypillistä, että se pyritään tekemään lähellä käytäntöä yhdessä niiden ihmisten kanssa, joita tutkimus koskee. (Heikkinen 2001, 141, 146-147.) Tutkimuksessani

pyrin kehittämään kuvataidekurssin sisältöä ja toimintatapoja yhdessä kurssille osallistuvien kanssa. Samalla haluan myös huomioda vankilan henkilökunnan ajatuksia ja näkemyksiä toiminnasta.

Toimintatutkimus hahmotetaan usein itsereflektiivisinä sykleinä, jossa toiminta, sen havainnointi, reflektointi ja uudelleensuunnittelu seuraavat toisiaan. Kun syklejä asetetaan peräkkäin useampia, ne muodostavat tutkimuksesta spiraalimaisesti etenevän ajatuksen. Spiraalin avulla pyritään kuvaamaan kuinka toiminta ja ajattelu liittyvät toisiinsa. (Heikkinen 2001, 138.)

En pyrkinyt noudattamaan tutkimuksessani sen spiraalimaista etenemistä kirjaimellisesti. Spiraalimallia on kritisoitu siitä, että joissakin tapauksissa se jopa kahlitsee tutkijaa ja tutkimuksen etenemistä. Tutkimuksen eri vaiheita ei todellisuudessa voida erotella toisistaan kovinkaan helposti ja tarkasti. Toinen kritiikki spiraalimallia kohtaan on se, että spiraalimalli antaa tutkimuksesta jatkuvasti kehittyvän kuvan. Spiraalimalli ei myöskään esitä tutkimuksesta erkanevia pienempiä spiraaleja, tutkimussuuntia. (Heikkinen 2001, 138-139.)

Opettajan tavallisesta työn kehittämisestä toimintatutkimus eroaa siinä, että sillä tuotettava tieto on julkista. Toimintatutkimuksessa opettaja pyrkii kehittämään omaa työtään ja käytänteitään. (Heikkinen 2001, 141.). Toimintatutkimuksessa eivät päde objektiivisuuden vaatimukset, sillä tutkija pyrkii vaikuttamaan aktiivisessa vuorovaikutuksessa tutkimuskohteeseensa. (Eskola ym. 1998, 128-129.)

Heikkinen (2001) muistuttaa, ettei tutkija välttämättä tiedä tutkimuskysymyksiä tutkimuksen alussa. Myös tutkimuksen painopiste saattaa muuttua prosessin edetessä. Ei ole myöskään mahdollista ennen tutkimusta kovinkaan tarkasti määritellä sitä kehitystä, jota tarkastellaan, sillä ei voida tietää, mikä kehittyy ja mihin suuntaan. Toimintatutkimuksen päämäärä on kuitenkin kehittää asioita parempaan suuntaan. Heikkinen muistuttaa myös, ettei aina voida edes tarkastella kehittymistä, koska aina kehitystä ei tapahdu. Hänen mukaansa olisikin realistisempaa tarkastella muutosta. (Heikkinen 2001, 140-141, 144.)

Toimintatutkimus on sidoksissa paikkaan ja ympäristöön, johon tutkija tekee tutkimuksensa keinoin intervention. Heikkinen (2001) esittelee Kemminsin ja Wilkinsonin (1998, 21) määritelmän, jonka mukaan toimintatutkimuksessa todellisuutta muutetaan, jotta sitä voitaisiin tutkia. Toisaalta todellisuutta tutkitaan, jotta sitä voitaisiin muuttaa. (Heikkinen 2001, 143.)

4.2 Opettaja-tutkija

Heikkisen (2001) mielestä tutkijan, joka tulee yhteisöön ulkopuolelta, ei pidä pyrkiä jäämään ulkopuoliseksi tarkkailijaksi vaan osallistua aktiivisesti toimintaan. Tutkijan tulee olla toimiva subjekti, joka tarkastelee tutkimuskohdettaan omasta näkökulmastaan käsin sen sijaan, että toimisi vain puolueettomana tarkkailijana

(Heikkinen 2001, 141, 144.). Itse pyrin opettaessani jättämään pois tutkijan roolini ja olemaan vain opettaja. En tehnyt kirjallisia muistiinpanoja ja havaintoja tuntien aikana, jotta tilanne olisi niin lähellä kuin mahdollista tavallista opetustilannetta. Tuntien tapahtumiin palasin tutkijana tuntien audiotallenteiden avulla.

Koin vuorottelevani opettajan ja tutkijan roolien välillä tutkimus- ja opetusjaksoni aikana. Päiväkirjamerkintäni opetusta suunnitellessani ja valmistellessani olivat tämän takia opettaja-tutkijan päiväkirjamerkintöjä. Päiväkirjat toimivat eräänlaisina reflektiovälineinä niin itselleni opettajana kuin tutkijanakin.

Opettajana ennen ensimmäisiä tunteja minua jännitti erityisesti, kuinka opetus etenee, toimivatko ajatukseni siitä käytännössä ja kuinka oppilaat ottavat vastaan minut ja toimintatapani. Opetuskokemukseni sekä kaikki muu elämäkokemukseni vaikuttavat siihen, kuinka tutkin ja opetan.

Tutkijana jännitin ensimmäisiä tunteja erityisesti siksi, että tuleeko tutkimisesta ja tutkimuksesta ylipäättään mitään. Luotin itseeni enemmän opettajana kuin tutkijana. Tutkimuskokemusta itselläni ei ollut proseminaarityötä lukuun ottamatta ennen tätä projektia.

Heikkinen (2001,141) korostaa toimintatutkijan rooliin kuuluvan myös toiminnan aktivoimisen ja kehittämisen. Tutkijana ja opettajana kehitin kurssia yhdessä osallistujien kanssa käyttäen apuna laatimiani lomakkeita ja kyselyitä, sekä keskustellen vankilan henkilökunnan kanssa ennen ja jälkeen oppituntien. Tietysti myös keskusteluni pro gradu -työni ohjaajan kanssa olivat apuna niin tutkijan kuin myös opettajan työni kehittämisessä.

Ennen tätä projektia en omannut mitään suhteita vankilaan. Tämän vuoksi myös keskustelut vankilan henkilökunnan kanssa ennen projektia ja projektin aikana olivat erittäin tärkeä osa sitä. Tämänkaltaisen lähestymistapa on Heikkisen (2001, 141) mukaan lähellä demokraattisen dialogin menetelmää, jossa tutkija tulee organisaation ulkopuolelta, ja pyrkii huomioimaan ja keskustelemaan kaikkien tahojen kanssa.

4.3 Aineiston hankinta

Tutkimuksen empiirinen aineisto koostuu tutkijan päiväkirjamerkinöistä, tuntien audiotallenteista sekä kurssille osallistuneille miehille tekemästäni neljästä lomakekyselystä. Kyselyt toteutettiin nimettöminä, koska niihin sisältyi myös henkilökohtaisia kysymyksiä.

Kaikki miehet allekirjoittivat ja antoivat luvan käyttää kurssilla tehtyjä kuvia, lomakekyselyjen vastauksia ja tuntitallenteita tutkimuksessani. Vastauksista ja tuntitallenteista saatua tietoa käytetään vain tähän tutkimukseen. Tutkimukseen osallistuneiden henkilöllisyys ei tule esille tutkimuksessa ja kurssille osallistuvien miesten oikeat nimet on muutettu.

Päiväkirja koostuu ennen opetustuntia mielessäni pyörineistä kysymyksistä ja ajatuksista, oletuksista siitä, kuinka tunti etenee. Kirjoitin päiväkirjaan tunnin kulun, ja käytin tässä apuna tuntien audiotallenteita päästäkseni takaisin tuntitilanteisiin, tapahtumiin, sanottuihin asioihin ja käytökseen. Merkitsin päiväkirjaan myös tuntien jälkeisiä sekä muita ajatuksiani, jotka liittyivät tutkimukseen ja opettamiseen.

Audiotallenne. Tallensin jokaisen tunnin tapahtumien äänet digitaalisella tallentimella. Asetin tallentimen luokan katossa olevalle ritilälle, jotta se ei kiinnittäisi huomiota. Miehet täyttivät tutkimukseen osallistumiskaavakkeet ensimmäisellä tunnilla ja samassa yhteydessä näytin tallentimen. Tämän jälkeen kukaan ei kiinnittänyt huomiota tallentimeen. Itse unohdin koko tallentimen olemassaolon.

Tallensin myös keskustelut vankilan henkilökunnan kanssa. Tutkimuksessa esiintyvien vankilan henkilökunnan nimet on muutettu. Ohjasin keskustelua kahdella kysymyksellä: Miten piirustuksen ja maalauksen kurssi on näkynyt Helsingin vankilassa? Mitä lisätyötä kurssi on aiheuttanut henkilökunnalle? Tällä loppukeskustelulla pyrin saamaan palautetta kurssista myös henkilökunnan taholta.

Lomakehaastattelut. (Liite 2) Jaoin kurssille osallistuville miehille vankilan henkilökunnan välityksellä lomakekyselyn, jonka miehet palauttivat ensimmäisen tunnin yhteydessä. Lomakkeessa oli niin monivalinta- kuin avoimiakin kysymyksiä.

Ensimmäisen tunnin yhteydessä kiersin miesten luona ja kyselin vielä suullisesti samoja kysymyksiä kuin lomakkeessa oli ollut. Pyrin näin saamaan heiltäkin vastaukset, joille omien ajatusten sanallistaminen taideharrastamisesta on vaikeaa.

Lomakehaastattelulla yritin saada taustatietoa osallistujista ja heidän kiinnostuksestaan kuvataiteita kohtaan. Halusin myös selvittää, mitä erilaisia tekniikoita he ovat kokeilleet ja mikä heitä kiinnostaa. Tätä tietoa tarvitsin materiaalien hankkimiseen.

Tuntipalautekysely. (Liite 3) Jokaisen tunnin jälkeen pyysin miehiä täyttämään palautelomakkeen. Lomakkeen kysymyksistä suurin osa oli avoimia kysymyksiä, tosin joukossa oli myös muutama monivalintakysymys.

Tuntipalautelomake mahdollisti osallistujille palautteen antamisen nimettömästi. Pyrin lomakkeella saamaan monipuolista ja rehellistä palautetta toiminnastani. Halusin myös saada tietoa omasta opettamisestani, ja siitä, olinko pystynyt huomioimaan oppilaita heidän tarpeidensa mukaisesti. Kyselyllä selvitin myös sitä, miten kurssilaiset olivat kokeneet muiden kurssilaisten kanssa olemisen.

Loppukysely. (Liite 4) Viimeisen tunnin lopulla jaoin miehille palautelomakkeet. Lomakkeen kysymykset olivat yhtä avointa palautekysymystä lukuun ottamatta monivalintakysymyksiä.

Pyrim saamaan avoimilla kysymyksillä palautetta kurssista. Kysyin mielipidettä kurssista kouluarvosanoin ja monivalintakysymyksin. Kyselyssä selvitin, miten miehet

olivat kokeneet muiden suhtautuneen heidän taidekurssille osallistumisensa. Kyselyllä selvitin myös, minkälaisesta kurssista miehet olisivat kiinnostuneet jatkossa.

Kurssinjälkeinen kysely. (Liite 5) Kun kurssista on kulunut kuukausi, lähetin ohjaaja Ratilaisen välityksellä kurssin loppuun suorittaneille miehille lomakekyselyn. Lomakkeessa oli kaksi monivalinta- ja kolme avointa kysymystä. Pyrin kyselyllä saamaan lisätietoa kurssista ja siitä, miten kurssilaiset kokivat kurssin, kun aikaa sen loppumisesta oli jo hiukan kulunut.

4.4 Ryhmä

Tutkimukseni kohderyhmä koostui miesvangeista, jotka osallistuivat helsinkiläisessä vankilassa järjestämäni piirustuksen ja maalauksen kurssille. Tein vankilan seinille mainoksen (Liite 6), jonka pohjalta miehet ilmoittautuivat kurssille. Pyrin luomaan mainoksesta sellaisen, joka kiinnostaisi miehiä, eikä asettaisi liikoja paineita osallistumiselle. Painotin mainoksessa, että pelkkä kiinnostus riittää. Ilmoitin samassa mainoksessa myös kyseessä olevan tutkimus. Henkilökunta levitti sitä vankilan eri osastoille syyskuun 2011 alussa.

Kurssille ilmoittautui 20 miestä lokakuun 2011 puoleen väliin mennessä. Opetustilan koosta johtuvista syistä kaikkia ilmoittautuneita ei voitu ottaa mukaan kurssille. Vankilan henkilökunta valikoi kurssille osallistujat ilmoittautuneiden joukosta. Kurssille pääsemisessä etusijalla olivat ne miehet, joilla riitti tuomiota kurssin loppuun saakka, jotka omasivat kiinnostusta tekemiseen ja jotka tekivät kuvia jo entuudestaan.

Ensimmäiselle opetuskerralle osallistui kymmenen miestä. Tämän jälkeen kaksi miehistä jäi pois kurssilta. Toinen näistä miehistä ei kokenut kurssia itselleen sopivaksi, ja toinen miehistä pääsi avovankilaan. Kurssin puolella välissä yksi miehistä siirrettiin muualle. Kurssin lopulla yksi miehistä jätti palaamatta lomilta, ja tästä syystä hän ei enää osallistunut kurssille.

Tein miehille lomakehaastattelun (Liite 2), jossa keräsin tietoa heidän taustoistaan sekä heidän kokemuksistaan kuvataiteesta. Osallistujien syntymävuodet sijoittuivat vuosien 1966 ja 1989 välille. Missään vaiheessa kurssia en saanut tietää syitä, joista kukakin oli tuomittuna. Lomakkeen perusteella kaksi miehistä oli ensikertalaisia vankilassa. Seitsemän miehistä suoritti lukiota vankilassa.

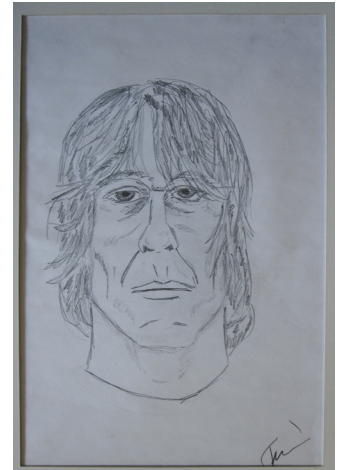
Miesten kiinnostus taiteeseen vaihteli paljon. Yhtä kurssilaisista kiinnosti erityisesti taiteentuntemus, eikä niinkään kuvallinen tekeminen. Ryhmässä myös tatuoinnit herättivät paljon kiinnostusta. Ohjausta kuvan tekemiseen miehet olivat saaneet eri paikoissa, kuten kouluissa, vankilassa ja taidekursseilla.

Kysymykseeni siitä, milloin miehet olivat aloittaneet taideharrastamisen, vastaukset vaihtelivat paljon. Osa sanoi aloittaneensa harrastamisen viime vuonna, joku kertoi

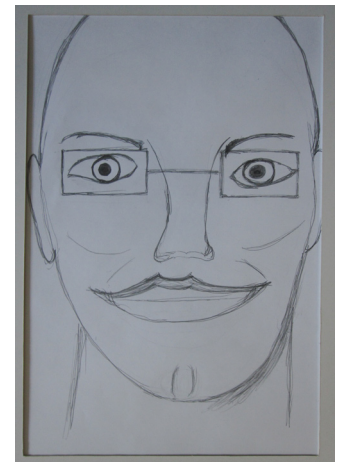
harrastaneensa taas koko ikänsä. Vastausten erilaisuus johtui siitä, etten ollut koekäyttänyt kysymyslomakkeitani muuten kuin kurssikavereillani. Jälkikäteen huomasin, että lomakkeet olisi pitänyt testata etukäteen ryhmässä, jolla ei ole yhtä paljon taidetaustaa kuin taidekasvatusta opiskelevilla.

Esittelen seuraavaksi miehet, jotka osallistuivat taidekurssille. Tiedot heistä pohjaavat kyselylomakkeeseen ja tuntien aikana käytyihin keskusteluihin. Miesten nimet on muutettu.

Juho (1989) oli ensimmäisen opetuskerran paikalla, jonka jälkeen hän sai siirron muualle. Juho oli kiinnostunut piirtämiseen liittyvistä tekniikoista. Hän mainitsi erityisesti olevansa kiinnostunut oppimaan valon piirtämistä ja varjon taittumista pinnoilla. Hän ei ollut kiinnostunut tekemään muotokuvia. Juho on aloittanut kuvallisen harrastamisen 12-vuotiaana, ja saanut kuvan tekemiseen koulutusta koulussa. Hän tekee kuvia piirtäen niin vankilassa kuin siviilissäkin useita kertoja viikossa. Juho suoritti ensimmäistä tuomiotaan vankilassa. Hän on naimisissa ja hänellä on lapsia.

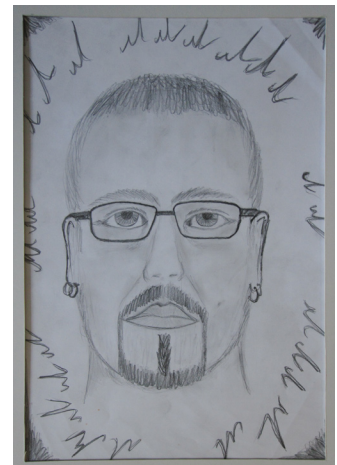

Joonas (1983) lopetti ensimmäisen tunnin jälkeen. Hän ei kokenut kurssia tärkeäksi itselleen. Hän ei halunnut vastata ja antaa tietoja haastattelulomakkeen kautta.

Janne (1975) ei harrastanut kuvan tekemistä. Hän ei kokenut myöskään saaneensa siihen minkäänlaista opetusta. Hän on ollut aiemmin vankilassa, muttei ole osallistunut vankilassa taideterapiaan. Hän kertoi kuvallisen kiinnostuksensa suuntautuvan taidehistoriaan. Koulutukseltaan hän kertoi olevansa merkonomi ja olevansa naimisissa. Hänellä on lapsia.

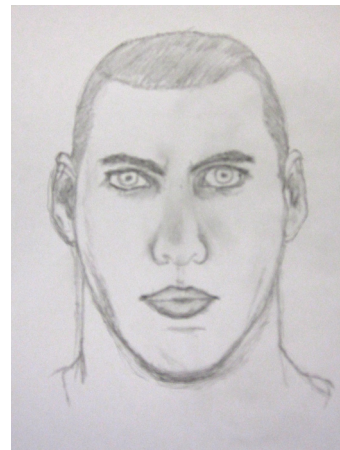
Simo (1975) harrastaa kuvan tekemistä piirtämällä harvemmin kuin kerran viikossa. Hän kertoi aloittaneensa harrastamisen 23-25 -vuoden iässä. Simo ei ole saanut koulutustakuvantelemiseen. Hän on kiinnostunut oppimaan eri tekniikoita niin maalaamisen kuin piirtämisenkin alueelta. Hän pitää Dalista ja tatuoinneista, ja tatuointeja hän harrastaa siviilissä. Simo on ollut aiemminkin vankilassa, muttei osallistunut taideterapiaan vankeustuomion aikana. Koulutukseltaan hän on merkonomi ja ylioppilas, hän on naimisissa ja hänellä on lapsia.

Oskari (1982) jätti palaamatta lomalta, kun kurssia oli jäljellä enää kaksi kertaa. Hän kertoi harrastavansa piirtämistä harvemmin kuin kerran viikossa. Hän kertoi piirtävänsä niin vankilassa kuin siviilissäkin, ja olevansa kiinnostunut erityisesti graffiteista ja tatuoinneista. Hän mainitsi pitävänsä kuvista, joita Banksy ja Dali ovat tehneet. Oskari kertoi olleensa aiemminkin tuomittuna vankeusrangaistukseen. Hän ei ole osallistunut taideterapiaan vankilassa. Oskari ilmoittaa koulutukseen peruskoulun. Hän on naimisissa, mutta hänellä ei ole lapsia.

Harri (1989) sai siirron kolmannen oppitunnin jälkeen muualle. Hän kertoo piirtelevänsä viikoittain niin vankilassa kuin siviilissäkin, ja sanoi aloittaneensa harrastamisen noin yhdeksän vuoden iässä. Hän kertoi saaneensa koulutusta kuvan tekemiseen koulussa. Häntä kiinnosti oppia akryyli- ja akvarellimaalaamista. Harri on ensimmäistä kertaa suorittamassa vankeusrangaistusta. Harri ei ole naimisissa eikä hänellä ole lapsia.

Olli (1970) kertoi, ettei harrasta kuvan tekemistä vankilassa, eikä ole saanut koulutusta kuvan tekemiseen. Hän kuitenkin kertoi harrastavansa kuvan tekemistä siviilissä ja aloittaneensa harrastamisen seitsemänvuotiaana. Ollia kiinnostaa lähes kaikki taiteessa. Hän halusi oppia erilaisia piirtämisen tekniikoita ja erityisesti väreistä hän halusi oppia lisää. Olli on ollut aiemminkin vankilassa, muttei osallistunut taideterapiaan. Koulutukseltaan Olli kertoi olevansa Av-avustaja. Hän on naimisissa, ja hänellä ei ole lapsia.

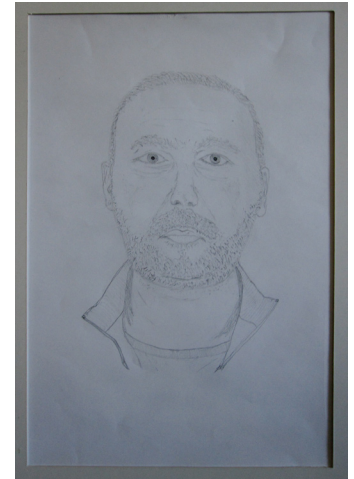
Ilmari (1966) kertoi aloittaneensa taideharrastuksen viime vuonna. Hän piirtää ja maalaa vankilassa. Hän ei ole harrastanut kuvan tekemistä siviilissä, mutta on saanut koulutusta kuvan tekemiseen vankilassa. Ilmari pitää Dalin ja Picasson tekemistä kuvista. Häntä pitää impressionismin ja ekspressionismin lisäksi myös surrealismista ja kubistisista sekä futuristista kuvista. Ilmarimainitsee erityisesti pitävänsä väreistä. Hän haluaisi oppia eri tekniikoiden lisäksi luomaan kolmiulotteista vaikutelmaa kuvaan. Lisäksi hän mainitsee, että haluaisi

oppia käsittelemään valoa ja varjoa kuvissa. Ilmari on ollut aiemmin vankilassa, muttei osallistunut taideterapiaan. Ilmari kertoo koulutukseen ylioppilastutkinnon. Hän ei ole naimisissa eikä hänellä ole lapsia.

Tuukka (1977) kertoo aloittaneensa jo lapsena kuvataideharrastamisen. Hän tekee kuvia harvemmin kuin kerran viikossa, ja kertoo piirtävänsä niin vankilassa kuin siviilissäkin. Siviilissä hän lisäksi maalaa. Tuukka kertoo saaneensa ohjausta kuvan tekemiseen koulussa ja taidekursseilla. Hän on kiinnostunut kaikesta kuvan tekemisestä, ja hän haluaisi oppia erityisesti väreistä. Tuukka kertoo olleensa aiemminkin vankilassa, mutta kertoi, ettei ole osallistunut taideterapiaan. Tuukalla ei ole koulutusta. Hän on naimisissa, ja hänellä ei ole lapsia.

Kasper (1977) kertoo aloittaneensa lapsena kuvan tekemisen ja tekevänsä kuvia useamman kerran viikossa. Hän kertoo piirtävänsä niin siviilissä kuin vankilassakin. Kasper kertoo saaneensa koulutusta kuvan tekemiseen koulussa. Häntä kiinnostavat sarjakuvat, intiaanikuvat ja tatuoinnit, ja hän haluaisi oppia eri tekniikoita. Lisäksi hän mainitsee spray- ja ruiskumaalauksen kiinnostavan. Kasper mainitsee haluavansa oppia kolmiulotteisuuden kuvaamista, mittasuhteita, sekä valon ja varjon tekemistä. Kasper on ollut aiemmin vankilassa, muttei osallistunut taideterapiaan. Koulutukseen Kasper kertoo suorittaneensa peruskoulun. Kasper on naimisissa. Hänellä ei ole lapsia.

4.5 Aineiston käsittely ja analyysi

Esittelen seuraavassa luvussa tutkimukseni empiirisen aineiston. Litteroin tuntien audiotallenteet opetuskerran jälkeisen viikon aikana. Litteroinnin jälkeen tiivistin tuntien tapahtumat helposti luettavaksi kokonaisuuksiksi. En koe tarpeelliseksi esitellä kaikkia kurssilla tapahtuneita tilanteita kokonaisuudessaan, vaan sijoitin ne liitteeksi.

Aineiston litteroinnin jälkeen aloin lukea ja kirjoittaa auki tutkimukseni teoreettista viitekehystä, tutkimuksen tekemistä ja aineiston herättämiä ajatuksia. Tässä vaiheessa aineistoni analyysi oli vielä hiukan kateissa.

Punaisen langan löydyttyä jaoin aineistosta esiin nousseet asiat erilaisten teemojen alle, jotka kuvaavat kurssin rakentumista. Aineistoa käsitellessäni olen yrittänyt olla mahdollisimman avoin esiin tuleville asioille. Nostan esiin teemoja ja havaintoja opetustapahtumista, joita käsittelen seuraavassa luvussa teorian valossa. (Eskola & Suoranta 1998, 175-176.)

4.6 Luotettavuus

Tutkimukseni on laadullinen toimintatutkimus. Tutkimuksen aineiston laaja esittely on perustelua, jotta lukijalle hahmottuu mahdollisimman selvästi kurssin rakenne ja dialogisuuden asema siinä.

Laadullisessa toimintatutkimuksessa tutkija-opettaja tuottaa suuren osan lähdeaineistosta. Pysin tutkimuksessani tuomaan esille omat aikaisemmat kokemukseni sekä valintani, joiden kautta rakensin kurssia. (Eskola & Suoranta 1998, 211.)

Eskola ja Suoranta kysyvät, pitääkö tutkijan joustaa omasta moraalistaan tutkimuksen nimissä. En mielestäni joustanut, sillä jätin aineiston esittelystä pois vain sellaisia keskusteluja ja tietoja, jotka viittasivat miesten henkilöllisyyteen. Tutkimuksessa miehille antamiani nimiä en aineistossa vaihdellut keskenään. Halusin lukijan pystyvän tutustumaan miehiin heidän kommenttiansa kautta. Miesten keskusteluista, jotka viittasivat heidän tekemiinsä rikoksiin tai koskettivat muita ihmisiä, pyrin kertomaan yleisellä tasolla. (Eskola & Suoranta 1998, 224-225.)

Osassa tuntien taltioinneista kolinan tai muitten äänten vuoksi kaikkia miesten kommentteja ei pysty kuulemaan selvästi. Mikäli muistin tai tiesin aiheen, josta oli keskusteltu, mainitsin sen litteraatissa. En myöskään merkinnyt pieniä ääniä ja mutinoita tutkimusaineiston litteraattiin.

Aineiston laadukkuuteen pyrin myös sillä, että tutkimusaineistoni oli mahdollisimman monipuolinen. Tällä viitataan kurssin aikana tekemiini kyselyihin ja käymiini keskusteluihin henkilökunnan kanssa. Lisäksi tuntien audiotallenteet ja niiden litterointi lisää aineiston luotettavuutta.

Vaikka tulin vankilaympäristöön ulkopuolelta, en halunnut jäädä siinä ulkopuoliseksi kuten toimintatutkimuksessa helposti käy, vaan osallistuin voimakkaasti tutkimuksen kohteena olevan kurssin kehittämiseen, ja tätä kautta vankilan toimintaan. Eskola ja Suoranta kirjoittavat toiminnan kehittämisen olevan yksi luotettavuuden koetin. Kurssin aikana pyrin siis kehittämään toimintaani. (Eskola & Suoranta 1998, 225.)

5. Opetuskokeilun toteuttaminen

Tässä luvussa esittelen opetuskokeiluni prosessin. Aluksi esittelen ennen kurssia tapahtuneita asioita. Tämän jälkeen esittelen luokkaympäristön ja kurssilla käytettävissä olleet resurssit. Seuraavassa alaluvussa avaan kurssisuunnitelmaani, sekä esittelen kurssin avainideat ja -tavoitteet. Tämän jälkeen esittelen kurssin kulun pääpiirteittäin. Luvun lopuksi esittelen kurssilla tehdyistä töistä kootun näyttelyn ja kurssipalautteen.

5.1 Matka portille

Esittelen seuraavaksi kokonaisuudessaan projektin kulun ennen varsinaista piirustuksen ja maalauksen kurssin alkua.

Helmikuu 2011. Aloitin tämän projektin tehdessäni proseminaarityötäni, joka oli haastattelututkimus vankilassa opettaneille. Proseminaarityötä tehdessäni heräsi innostus tehdä pro gradu -tutkimuksen osana opetuskokeilu vankilassa. Tapasin Rikosseuraamuslaitoskeskuksen yliopettajan 22. helmikuuta 2011 proseminaarityöhöni liittyen, jolloin otin myös tämän asian esille. Sain häneltä yhteystiedot henkilölle, jonka avulla voisin edetä projektissani. Hän rohkaisti tekemään opinnäytetyöni aihepiiriin liittyen, ja soittamaan Helsingin vankilaan.

Sovin puhelimessa Helsingin vankilan apulaisjohtajan kanssa, että otan yhteyttä uudestaan vielä myöhemmin keväällä, ja hän ohjeisti, että tarvitsisin Rikosseuraamuslaitokselta tutkimusluvan.

Toukokuu 2011. Sain tehtyä proseminaarityöni valmiiksi, ja päätin aloittaa pro gradu -tutkimuksen tekemisen. Otin yhteyttä Helsingin vankilan apulaisjohtajaan. Hän kertoi ajatuksen olevan toteuttamiskelpoinen, ja ohjasi minut edelleen ottamaan yhteyttä luvan saatuaani vapaa-ajan toimintaa järjestäviin ohjaajiin Virtaseen ja Korhoseen. Lisäksi jätin toukokuussa tutkimuslupahakemuksen Rikosseuraamuslaitokseen.

Kesäkuu 2011. Sain tutkimusluvan kesäkuussa ja otin yhteyttä ohjaajiin. Sovimme pitävämmme palaverin elokuussa kesälomien jälkeen.

Elokuu 2011. Pidimme palaverin Virtasen ja Korhosen kanssa 24.8.2011. Sovimme kurssin pidettäväksi torstaipäivisin. Kurssin päätettiin kestävän lokakuun puolivälistä joulukuun puoliväliin (20.10.-15.12.2011). Ensimmäisen kerran jälkeen päätettiin pitää viikon tauko, jolloin hankimme tarvittavia materiaaleja kurssia varten. Yhden oppitunnin kestoksi sovimme kaksi tuntia ja 15 minuuttia, joka vastaa kolmea 45 minuutin oppituntia. Tunnit sovittiin alkaviksi kello 12.30 ja loppuviksi kello 14.45.

Lupasin tehdä mainoksen, jota Virtanen voisi levittää vankilan seinille. Julisteessa minua kehoitettiin mainitsemaan, että kiinnostus riittää kurssille osallistumiseen, ja että kurssista saa toimintarahaa.

Kävimme elokuun palaverin yhteydessä katsomassa kurssin käyttöön varatun tilan. Totesimme tilaan mahtuvan noin kahdeksan miestä, tosin melko ahtaasti. Sovimme, että nähtyämme, kuinka moni ilmoittautuu kurssille, päätämme osallistujamäärän sen mukaan. Esimerkiksi jos ilmoittautuneita tulisi yhdeksän, ottaisimme kaikki halukkaat mukaan. Katsoimme myös, mitä välineitä kaapista löytyy kurssia varten (ks. 5.1.2).

Ohjaajat kertoivat, että todennäköisesti jotkut kurssilaisista eivät halua jatkaa kurssia loppuun saakka. Joku saattaa myös esimerkiksi vapautua tai saada siirron muualle ennen kurssin päätöstä, joten tästäkin syystä kurssille osallistuvien määrä saattaa elää.

Lupasin tehdä miehille kurssin päätyttyä jaettavat kurssitodistukset. Lisäksi sovimme, että yritän saada vankien töistä näyttelyn jonnekin vankilan ulkopuolelle. Myöhemmin työt palautettaisiin takaisin helsinkiläiseen vankilaan, jossa niistä myös mahdollisesti järjestettäisiin näyttely.

Syyskuu 2011. Tein syyskuun alussa mainosjulisteen, jota jaettiin vankilan seinille. Kurssille ilmoittautui aluksi yhdeksän halukasta, joista henkilökunta valitsi seitsemän kurssin osanottajiksi. Sovimme pitävämme palaverin viikkoa ennen kurssin alkua, ja Ratilaisen jakavan kyselylomakkeet kurssilaisille etukäteen, jotka he toisivat mukanaan ensimmäiselle kurssikerralle.

Päiväkirjamerkinnöistäni huomaan, että oma tuskailuni ja jännitykseni alkoi kasvaa päivä päivältä suuremmaksi kurssin alun lähestyessä.

Näyttelytilan sain sovittua kirjasto 10:stä. Sovimme, että näyttely olisi alustavasti joulukuussa 2011. Kirjastosta ymmärrettiin, että kyseessä on alustava varaus, koska ennen kurssin alkua en voinut tietää, haluavatko kurssin miehet töitään näytille, ja sopivatko työt kirjastoympäristöön.

Lokakuu 2011. Pidimme palaverin Virtasen kanssa viikkoa ennen ensimmäistä tuntia eli 13.10.2011. Ilmoittautumisia oli tullut 20, joka vankilan henkilökunnan mukaan oli hyvin. Kurssille ei mahtunut kuin puolet halukkaista.

Päiväkirjamerkinnöistäni huomaa, että harkitsin vielä kaksi viikkoa ennen kurssin alkua koko hankkeesta luopumista. Jännitin ja mietin, riittävätkö taitoni opettajana ja tutkijana.

5.2 Tila ja resurssit

Toivottavasti tilaa pystyy muokkaamaan. Julisteilla ja kuvilla. (Päiväkirja 24.8.2011)

Opetustila sijaitsi Helsingin vankilan itäisessä siivessä. Tila on askartelutila, jota ei käytetty muuhun tarkoitukseen piirustuksen ja maalauksen kurssin aikana. Tämä mahdollisti meille sen, että pystyimme jättämään tilaan tarvikkeemme ja keskeneräiset työmme, ja jatkamista siitä mihin jäimme suoraan seuraavalla kerralla. Käytännössä tämä siis tarkoitti, ettei meidän tarvinnut siivota tilaa koko kurssin aikana.

Tila oli melko pieni, joka rajoitti myös kurssille osallistuvien määrää. Huone oli viisi metriä leveä ja seitsemän metriä pitkä, ja lisäksi tilassa oli myös tolppa, joka pienensi tilaa entisestään. Tilassa oli kaksi kalterillista ikkunaa, ja sijaitsivat takaseinän syvennyksissä katon rajassa. Huoneeseen oli kolme ovea, joista kaksi johti itäiselle käytävälle, jossa oli WC ja tupakointitila. Kolmas ovi johti askartelutilan varastoon.

Huoneessa oli 12 tuolia, jotka ympäröivät neljää pöytää. Tilassa oli myös piirtoheitin, televisio ja videolaitteet sekä kolme erilaista kaapistoa. Yksi niistä oli puinen, neliovinen, jota en käyttänyt koko kurssin aikana. Puisen vieressä oli valkoinen laatikosto, jonka päällä lojui kurssilla käyttämiämme papereita. Kolmas laatikosto oli kolmiosainen, josta käytimme kahta. Toisessa säilyitimme materiaaleja ja toisessa taidekirjoja, joita olin tuonut mukani vankilaan.

Helsingin vankilan kaapissa oli taideterapiaryhmältä (ks. 2.4.2) jääneitä materiaaleja, joita pystyimme hyödyntämään kurssilla. Kaapista löytyi muun muassa pullopeitevärejä, vesivärit, siveltimiä, hiiliä, säämisköitä, sakset, kippoja, lyijykyniä, pyyhekumeja ja erilaisia aikakauslehtiä.

Kuukausi ennen kurssin alkua lainasin Taideteollisesta korkeakoulusta kymmenen maalaustelinettä. Telineet olivat metallisia ja aika huonokuntoisia. Lainasin kymmenen telinettä, koska ajattelin, että on hyvä olla muutama ylimääräinen. Tuolloin oletin, että kurssille osallistuu seitsemän miestä. Telineet kuljetti vankilan henkilökunta.

Viikkoa ennen ensimmäistä tuntia käydessäni Helsingin vankilassa pyysin, että vankila hankkisi kymmenen isoa pahvialustaa. Pyysin myös jokaiselle osallistuvalla vangille A4-kokoisen lehtiön, johon he voisivat piirrellä selleissään. Lainasin myös Vantaan kuvataidekoulusta kymmenen peiliä ensimmäiselle tunnille.

Sovimme, että ensimmäisen tunnin jälkeisellä viikolla hankimme tavaroita ja materiaalia kurssin toteuttamiseen. Nämä materiaalit sovittiin yhdessä kurssille osallistuvien miesten kanssa sekä keskustelun että lomakevastausten pohjalta.

Päätimme ostaa tuotteet Temperasta. Taideteollisen korkeakoulun opettaja Tuomo Saali antoi kurssin käyttöön puuta, josta sahasin kiilapuut toiselle tunnille, ja tämän takia kurssin lisämateriaalikustannukset jäivät alle 200 euron. Temperasta hankimme akryylimaalit, graffitikyniä, eri kovuisia lyijykyniä, nestemäistä tussia, tussiteriä ja varsia, siveltimiä sekä pellavakangasta.

Kirjat (Liite 7) Kirjat, jotka vein vankilaan mukani, olivat omasta kirjahyllystäni. Kirjat olivat niin yksittäisiä taiteilijoita esitteleviä teoksia kuin myös yleisteoksia. Vein myös materiaalia ja tekniikkaa käsitteleviä kirjoja. En vienyt kaikkia kirjoja ensimmäiselle tunnille. Tämä johtui kahdesta syystä: ensinnäkään en jaksanut kantaa kaikkia kirjoja yhdellä kertaa, ja toiseksi ajattelin, että pienemmissä erissä kirjoihin on helpompi tutustua.

5.3. Piirustuksen ja maalauksen kurssin suunnittelu

Kurssin suunnittelu oli vaikeaa ja haasteellista. Haasteellisuus kurssin suunnittelussa tuli luultavasti Helsingin yliopistolla suoritettavista opetusharjoitteluista, joissa vaaditaan tiukkoja ja tarkkoja tuntisuunnitelmia. Tällaisen työtavan jälkeen pitkään pyrinkin tekemään hyvin tarkan ja kahlehditun tuntisuunnitelman, jota voisin toteuttaa kurssilla. Kurssisuunnitelmassa ohjelma vaihteli tiukoista tehtävistä ja harjoituksista täysin vapaaseen itsenäiseen työskentelyyn.

Pyrin toimintatutkimuksen perusajatuksen mukaisesti ottamaan kontekstin ja osallistujat huomioon aktiivisina toiminnan kehittäjinä (ks. 4.1).

Tavoitteenikurssiprojektinaikana oli kehittyä opettajana, erityisesti vuorovaikutuksen osalta. Halusin oppia hermistymään sille, mitä oppilaat haluavat tehdä ja oppia. Lisäksi asetin opetukseni tavoitteeksi oppilaiden kiinnostuksen herättämisen ja lisäämisen taidetta kohtaan.

Helsingin vankilan taholta ei tullut mitään sisällöllisiä määritteitä kurssin suhteen. Ainoa muistutettava asia oli se, että osallistuvat miehet saavat toimintarahaa. Tämä

tarkoitti, että kurssille osallistuminen katsotaan työntekoa vastaavaksi toiminnaksi eli kurssilaisten tuli kurssin aikana myös tehdä jotain, eikä vain istua ja rupertella keskenään.

Pyrin ottamaan miehet mukaan tasavertaisiksi kurssin kehittäjiksi. Halusin, että osallistujilla on aito mahdollisuus vaikuttaa kurssin sisältöön ja toteutukseen. Tähän pyrin lomakehaastatteluilla ja ensimmäisen tunnin tutustumisharjoitteella, eli omakuvan tekemisellä. Halusin omakuvaharjoituksen avulla tutustua kurssilaisiin myös kuvantekijöinä. Tekemisen rinnalla saatoinkin avata keskustelua kuvasta, ja kysellä miesten kurssia koskevista toiveista ja odotuksista.

Toimintatutkimus oli kurssin rakentamisessa taustastrategiana (ks. 4.1). Pyrin huomioimaan niin itseni opettajana kuin myös ympäristön ja osallistujien muutokset, ja suunnan, johon halusimme yhdessä kehittää kurssia. Tarkan, suunnitellun kurssiohjelman sijaan tavoitteena oli lähteä liikkeelle siitä, mihin edellinen tunti loppui.

Opetuksessa pyrin oppilaan aitoon kohtaamiseen (ks. 3.3), niin pitkälti kun se oli mahdollista opetustilanteessa. Näen, että kohtaamisen kautta on mahdollisuus kehittää toimintaa paremmaksi ja toimivammaksi.

Kurssia suunnitellessani näin tärkeäksi, että kurssin teema sovitaan yhdessä. Miesten elämässään kokemat tapahtumat ja niiden pohjalta muodostetut merkityssuhteet loivat pohjan teemalle, ja näin ollen tekivät siitä mielekkään (ks. 3.1). Yhteinen teema tarjoaa jokaiselle mahdollisuuden esittää samasta aiheesta oma näkökulmansa. Yhteinen teema myös antaa jonkinlaisia rajoja, lähtökohdan, johon voi kurssin edetessä syventyä tai vaihtoehtoisesti pitää vain liikkeelle laittavana ajatuksena, ja sitten unohtaa. Yhteisen teeman orjallinen seuraaminen ei mielestäni huomioi tarpeeksi miesten yksilöllisyyttä. Kaikki eivät välttämättä myöskään tuoneet näkemystään esille yhteisen teeman suunnittelussa.

Kokemuksellinen oppiminen näkyi myös kurssia suunnitellessani. Kurssin tavoitteena oli pitkäjänteinen työskentely, jonka lähtökohdat tulivat oppilailta. Opetuskerrat loivat jatkumon, jossa tietoa luodaan omia kokemuksia muuntamalla. Tämä mahdollisti myös aiemmilla kerroilla opitun tiedon kokeilemisen ja uudelleen jäsentämisen. Kurssin kaarimaisuus mahdollisti myös sosiaalisen tiedon jakamisen tuntien aikana. Lisäksi kurssin rajaaminen piirtämiseen ja maalaamiseen lisäsi oppilaiden mahdollisuuksia oppia toisiltaan. (ks. 3.2)

Tuntien alussa päätin esitellä yhden elävän suomalaisen taiteilijan näyttämällä hänen töitään. Pyrin näin herättämään kiinnostusta sellaisiin taiteilijoihin, joita olisi mahdollista nähdä niin gallerioissa kuin näyttelyissäkin. Lisäksi suomalaiset taiteilijat kuvaavat meille tuttua ympäristöä, sitä maailmaa ja niitä tilanteita, joissa elämme. (ks. 3.1). Taiteilijoiden esittelyyn vaikutti vahvasti myös oma makuni, mikä muodostuu

pitkälle kokemuksistani niin opettajana kuin myös oppilaana (ks. 1.3). Taiteilijat olivat kaikki figuratiivisen taiteen puolelta, ja tähän valintaan vaikutti vahvasti lomakkeista syntynyt oletukseni, että miehiä kiinnosti enemmän figuratiivinen kuin abstrakti taide.

Kurssin alussa halusin jakaa miehille lehtiöt, joihin he voisivat viikon aikana luonnostella ja suunnitella vapaa-ajallaan. Olin päättänyt, etten vaadi vapaa-ajan työskentelyä, vaan ennemmin lehtiöiden oli tarkoitus toimia rohkaisevasti. Painotin, ettei minulle tarvitse näyttää lehtiöön syntyneitä kuvia. Lehtiö oli siis väline johdattamaan itsenäiseen ja pitkäjänteiseen työhön.

Taidekirjojen avulla halusin rohkaista miehiä löytämään heitä kiinnostavia kuvia, koska en halunnut olla auktoriteettiasemassa ja päättää yksin, mitä kuvia miehet näkevät. Uskoin, että kuvat voivat herättää innon kuvata jotakin asiaa uudelleen tai uudesta näkökulmasta, ja että oppikirjoista opetuksessa epäselviksi jääneet asiat voivat selvitä. Kirjat antavat mielestäni jokaiselle oppijalle yksilöllisen mahdollisuuden ja tavan tutustua teoksiin.

Tuntien lopussa pyysin miehiä täyttämään palautelomakkeen, sillä lomakkeiden avulla sain tietää myös niiden kurssilaisten ajatuksista, jotka eivät halunneet keskustella tunneilla tai tuntien jälkeen. Pysin näin takaamaan kaikille osallistujille tasapuolisen mahdollisuuden kurssin kehittämiseen.

Kurssin avainideat

- 1) Kurssille osallistuvien huomioiminen kurssin aikana. Opettaja ei ole auktoriteetti luokassa, kaikilla on oikea näkökulma asioihin.
- 2) Herättää kiinnostusta taiteeseen.
- 3) Tekeminen lähtee tekijän omista kokemuksista ja taustasta.
- 4) Kaikilla on oikeus tehdä kuvia. Oma tekemistä tulisi arvostaa, sillä kukaan muu ei voi tehdä sinun kuviasi.
- 5) Oma tekeminen herättää myös kiinnostusta toisten tekemiä kuvia kohtaan.

Tekemisen tavoitteet

- 1) Rohkaista tekemään kuvia.
- 2) Oman näkökulman tuominen tekemiseen.
- 3) Uusien kuvan tekemisen muotojen kokeileminen.
- 4) Opettajan määrittelemästä toiminnasta ja harjoituksesta kohti oppilaiden itselleen asettamia tavoitteita ja toiveita.
- 5) Erilaisten oppimisen tapojen huomioiminen kurssilla.

5.4 Kurssi kaltereiden takana

Ensimmäinen tunti 20.10.2011.

Simo saapui ensimmäisenä ja huomasi peilit pöydällä.

Simo: Mä arvaan mitä me tehdään.

Minä: Ei varmaan ole kovin vaikea arvata.

Kurssin ensimmäinen tunti jännitti paljon ennen tunnin alkua. Kuinka kaikki menee, onnistuuko tämä tutkimus ja koko kurssi ylipäätään? Päästessäni vankilalle oloni kuitenkin rauhoittui. Menin vankilalle tuntia ennen kurssin alkua valmistelevaan tilaa, ja laitoin erilaisia taidejulisteita seinille saadakseni tilan tunnelman muutettua.

Tunnille saapui yhdeksän miestä: Joonas, Tuukka, Kasper, Juho, Ilmari, Oskari, Janne, Harri ja Simo.

Tunnin alussa esittelin itseni, kerroin tutkimuksestani, pyysin täyttämään tutkimusluvan ja näytin audiotallentimen paikan miehille. Kerroin, että he saavat suunnitella ja ehdottaa kurssille toimintaa, ja etten ole tehnyt mitään kiveen kirjoitettua suunnitelmaa kurssista.

Tunti meni omakuvan tekemiseen ja tutustumiseen. Kiersin esittäytymässä ja keskustelemassa kaikkien kurssilaisten kanssa vielä erikseen, jotta he voisivat kahden kesken kertoa toiveistaan myös muuten kuin vain kysymyslomakkeen kautta. Ohjauksen apuna käytin ihmisen päämittasuhtetta kuvaavia monisteita. Lopputunnista esittelin myös välineet ja taidekirjoja, joita olin tuonut mukani. Kurssin ensimmäisen tunnin jälkeen itselläni oli hyvä mieli, ja tuntui, että miehet olivat innostuneet ja olin toiminut jotenkin oikein.

Seuraavalla viikolla menin ohjaaja Ratilaisen kanssa Temperaan ostamaan materiaaleja kurssille. (Ks. 5.2)

Toinen tunti 3.11.2011.

Tuukka: Kohteena on auringonkukka, vähän van Goghin väriä, oranssia.

Minä: Pensselin jäljet ja toi näyttää myös.

Tuukka: Sitä mä just yritin, ja sit mikä se oli se yks vähän vangogh- tyyppine vetää sellast paksuu vähän, ja oli aika hyvät värit niis.

Minä: Ihmisii?

Tuukka: Niin.

Minä: Ai näis kirjois?

Tuukka: Mm-m.

Minä: Mm onks

Tuukka: Freud seks se o?

Minä: Joo nää on kovii.

Tuukka: Joo nää varjostus ja tää on ronsksii ja tollee vaan, ja hyvin hahmottelee noil väreil

mä en oo maalannu paskaakaa muut ku liiduil ja muil.

Tunnille saapui kahdeksan miestä: Tuukka, Kasper, Ilmari, Oskari, Janne, Harri, Simo ja Olli, joka ei ollut päässyt ensimmäiselle tunnille. Miehistä Juho oli saanut siirron toiseen laitokseen, ja Joonas oli lopettanut kurssin.

Teimme toisella tunnilla kangaspohjat, joiden tekemiseen kului lähes koko kerta. Teimme vaihteittain pohjia, ja kun odottelimme liiman kuivumista, esittelin mukana tuomiani kirjoja ja materiaaleja. Lopputunnista miehet ryhtyivät kokeilemaan välineitä, joita olin hankkinut. Pyrin rohkaisemaan miehiä kokeilemaan materiaaleja, ja oman aiheen kehittäessä suosittelin luonnosten tekemistä.

Jouduimme siirtämään kolmannen tunnin torstailta 10.11.2011 saman viikon tiistaille, koska Helsingin vankila täytti vuosia, ja vangit eivät pystyneet osallistumaan toimintaan.

Kolmas tunti 8.11.2011.

Harri ja Oskari selaavat Suomen Kultakausi -teosta kahdestaan.

Harri: Nää on kovii jätkii maalaamaan.

Harri: Erilainen, toi taivas on tummempi. Tää vesihän on perkele melkeen samanvärinen ku toi taivas.

Minä: Joo, koska se heijastuu.

Harri: Perkele mä haluun tommosen (osoittaa Edefeltin maalauksen Lapsen ruumissaatto takana olevaa näkymää, jossa järvi avautuu) et se menee sinne metsän taakse.

Oskari: Sulha o tollanen tummanpuhuva taivas, silt vois myrskyy olla tulos.

Harri: Siel vois olla ukkosen poikast olla.

Minä: Tässä on tehty tällanen (osoitan samaa kuvaa).

Harri: Toihan on helvetin hieno, mähän teen tollasen mä tee mitään tohon reunaan.

Oskari: Tästhä on vitun helppo kattoo, piirrä siihen tollasen soutelevan perheen siihen.

Harri: Ei siihen mitään pakolaisii.

Minä: Hautajaissaattue.

Harri: Ei tuu venepakolaisii mun tauluun.

Oskari: Tää on kyl hieno.

Harri: Hieno on.

Hetken päästä Oskari huomasi työn nimen ja kommentoi sitä minulle.

Oskari: Lapsen ruumissaatto.

Minä: Siit on toinenkin versio mis se lapsi elää

Oskari: Ai ei nyt mitään noi ylitiöpositivismia.

Oskari (nauraen) Harrille: Hei tee toi virtaava vesi tosi helppo ja kato teemaa, mestarin siveltimestä.

Tunnille saapui kuusi miestä: Tuukka, Ilmari, Oskari, Harri, Simo ja Olli. Janne oli lomilla ja Kasperi oli puolestaan lääkärissä kolmannen tunnin aikana.

Vein kolmannelle tunnille tekniikkaa käsitteleviä kirjoja, arvelin niiden toimivan joillekin miehistä hyvänä keinona tutustua itsenäisesti tekemiseen.

Simo ja Tuukka olivat tehneet luonnoksia osastoilla, joiden pohjalta he alkoivat hahmotella ja maalata. Harri innostui tekemään maisemamaalausta, ja hän työskentelyn lomassa ryhtyi tarkemmin tarkastelemaan kirjoja. Oskari aloitti maalauksen Rannanjärven ja Isontalon Anteista. Ilmari ryhtyi työstämään abstraktia maalausta. Kasperi teki tussilla kokeiluja.

Tunnista jäi itselleni hyvä tunne, miehet pääsivät nopeasti alkuun ja heillä oli tavoitteita tekemisensä suhteen.

Marraskuussa kolmannen oppitunnin jälkeen vankilan opintojenohjaaja kysyi, että voisivatko miehet saada lukiokurssimerkinnän käytyään kurssin. En nähnyt siihen mitään estettä ainakaan omalta puoleltani.

Neljäs tunti 17.11.2011.

Oskari: Täst tuleekin jokin muu kun noi rajat meni piiloon, tää meni liian tummaks.

Minä: Ei se haittaa

Oskari: Hedelmäkori.

Minä: Älä, älä.

Oskari: Hedelmäkori.

Minä: Nyt otat vettä vaan niin ne tulee näkyviin.

Oskari: Nojoo, mä jätän ton tummemmaks kumminkin. Mut tolleen ne siis saa sielt esiin.

Minä: Joo ennen ku se kuivahtaa. Kyl ne näkyy sielt tarpeeks

Oskari: Niin ja sit keksii jotain muuta.

Minä: Kyl se onnistuu.

Tunnille saapui viisi miestä: Tuukka, Ilmari, Janne, Oskari ja Simo. Kasperperi oli taas lääkäriissä ja Harri oli saanut siirron toiseen laitokseen. Ollin poissaolon syytä en tiennyt.

Tunti oli hyvin rauhallinen, ja miehet keskittyivät työhönsä. Tunnilla oli vain vähän keskustelua ja tapahtumia, joka vaikutti hyvältä. Janne, joka ei ollut mukana edellisellä kerralla, ryhtyi aluksi luonnostelevaan paperille, mutta siirtyi pian luonnostelevaan suoraan kankaalle. Tuukka, Ilmari ja Simo jatkoivat omia töitään. Maalaaminen tuntui olevan Oskarille hyvin haasteellista.

Miehillä oli hiukan hankaluuksia jatkaa töitään. Maalaaminen vaikutti olevan haasteellista ja aloin miettiä, kuinka voisin madaltaa tekemisen kynnyistä. Jäin pohtimaan, olivatko joidenkin miesten omat tavoitteet liian korkealla.

Viides tunti 24.11.2011.

Simo: Tää maalaushan on hyvässä kuosissa, mä en muistanutkaan et tää on näin hyvässä kuosissa.

Tunnille saapui viisi miestä: Tuukka, Kasperperi, Ilmari, Janne ja Simo. Ollin poissaolon syytä en tiennyt, ja Oskari oli lomilla tuntien aikana.

Tunnilla oli enemmän keskustelua kuin edellisellä kerralla. Pitkiä keskusteluja ei kuitenkaan syntynyt, sillä miehet olivat syventyneitä työskentelyyn. Vein tunnille värioppia käsitteleviä kirjoja. Kävin jokaisen miehen kanssa läpi värien vuorovaikutusta. Tämä tuntui kiinnostavan miehiä.

Kasperperi tuli tunneille ja pahoitteli, että "sairaalakeikkojen" takia hän ei ollut päässyt tunneille. Hän esitteli tehneensä "kotiläksyjä", ja hänellä oli luonnoksia valmiina maalausta ja tussityötä varten. Janne ryhtyi maalaamaan nopeasti palettiveitsellä työtään. Tuukka sai maalauksensa valmiiksi ja ryhtyi työstämään anatomiakirjan pohjalta tussipiirroksia. Simo jatkoi omaa maalaustaan. Ilmari sai myös maalauksensa valmiiksi, eikä halunnut enää jatkaa sitä. Annoin Ilmarille toisen pohjan, johon hän voisi alkaa tehdä uutta maalausta. Hän päätti ryhtyä työstämään siihen kuvaa omasta sellistään.

Kuudes tunti jouduttiin siirtämään seuraavan viikon maanantaille 5.12.2011, koska Helsingin vankilassa oli sähkötöiden takia liian hämärää työskentelyyn.

Kuudes tunti 5.12.2011.

Minä: Ota toi valo myös sit tohon pöytään ettei se jää tasaseks.

Ilmari: Aa, joo, pitäiskö tohon pöydälle tehdä myös esineitä?

Minä: En tiä se on sun päätös, et tarviiko se niitä.

Tunnille saapui viisi miestä: Tuukka, Kasperperi, Ilmari, ja Simo. Oskari oli taas lomilla ja Olli oli niinkään taas poissa.

Tuukka ryhtyi tekemään hiilipiirrosta Järnefeltin "Ranskalaisen viinituvan" pohjalta. Hän otti työhönsä mukaan myös pastelliliituja, ja aloitti myös toisen akryylimaalauksen. Simo ja Ilmari jatkoivat maalauksiaan. Kasperperi teki kolmea työtä tunnin aikana, hän maalasi hetken akvarellityötään, tämän jälkeen hän siirtyi tussimaalaukseen, ja lopuksi jatkoi hetken vielä akryylimaalaustaan.

Kuudeskin tunti tuntui todella rauhalliselta, ja miehet tekivät töitä hyvin keskittyneesti. Tuntui, että miehet olivat päässeet viidennen ja kuudennen tunnin

aikana yli hankalasta vaiheestaan, ja työskentelevät reippaasti. He vaikuttivat olevan tyytyväisiä töihinsä.

8.12.2011 tunti aloitettiin puoltatuntia aiemmin, koska iltapäivällä osa miehistä oli menossa katsomaan näytelmää.

Seitsemäs tunti 8.12.2011.

Janne: Jumalata et tuli siisti!

Minä: Kato.

Kasper: Vittu.

Janne: Siit tuli magee.

Tuukka: Tonne vähän vihreet vittu siit tuli siisti.

Olli: Ui ui ui kato ... hieno.

Tunnille saapui kuusi miestä: Tuukka, Kasper, Ilmari, Janne, Simo ja Olli. Oskari oli jättänyt palaamatta lomilta, ja hänen kurssinsa jäi tästä syystä kesken.

Miehet alkoivat saada töitään valmiiksi. Simon ja Tuukan maalaukset valmistuivat, samoin Janne kertoi tunnin lopulla työnsä olevan valmis. Kasper taas jatkoi kaikkia kolmea työtään, samoin Ilmari jatkoi oman työnsä parissa. Simo aloitti tunnin aikana pastellityön, jonka inspiraationa oli Hopperin "Majakka" -teos. Olli tuli takaisin kurssille, ja ryhtyi tekemään maalausta HIFK:n logosta. En kysellyt syitä hänen poissaoloilleen.

Tunnin lopulla miesten keskittyminen hiukan herpaantui, ja he alkoivat jutella. Arvelin tähän yhtenä syynä olleen kurssin lopun lähentymisen ja töiden valmistumisen.

Kurssin viimeinen tunti pidettiin tiistaina 13.12.2011, koska vankilan koululla oli kyseisen viikon torstaina joulujuhla.

Viimeinen tunti 13.12.2011.

Ratilainen: Olkaa hyvä, kahvi on valmista.

Olli: Vittu aika loppuu kesken.

Minä: Ohan täs aikaa.

Olli (Ratilaistalle): Mitä sä sit hätyyttelet?

Ratilainen: Kahvia.

Olli: Aa, kahvia.

Ennen tuntia kävin keskustelun ohjaaja Ratilaisen kanssa siitä, kuinka hän oli kokenut kurssin ja sen merkityksen Helsingin vankilalle. Tunnille saapui kuusi miestä: Tuukka, Kasper, Ilmari, Janne, Simo ja Olli.

Teimme viimeisellä tunnilla maalauksiin kehykset. Kaikilla oli myös töitä kesken, joita he viimeistelivät tunnin aikana. Viimeisen tunnin lopulla juhlistimme kurssia kahvi- ja pullatarjoilulla. Samalla jaoin miehille kyselylomakkeet ja kurssitodistukset. Kasper jäi vielä muiden lähdettyä tekemään maalauksensa loppuun.

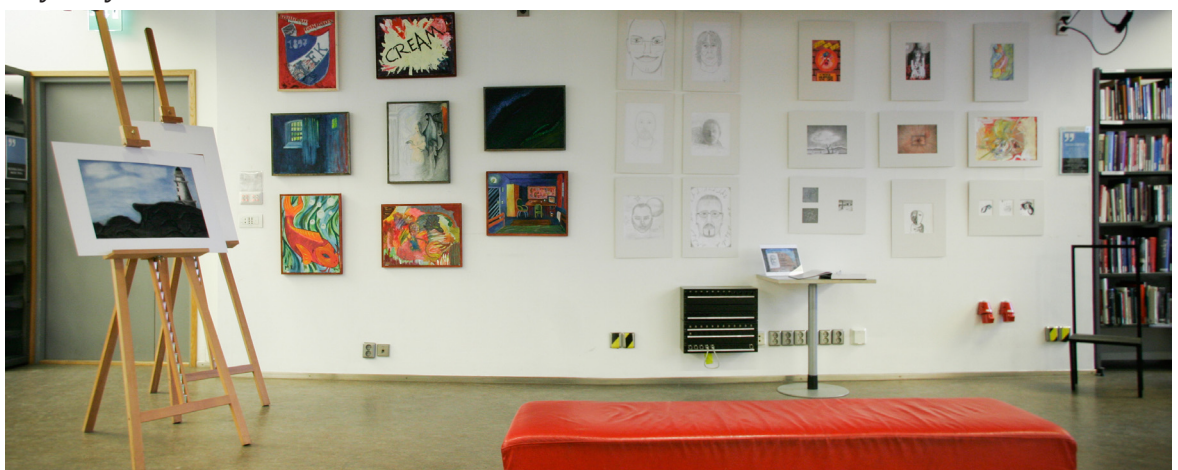
5.5 Näyttelyt

Ripustin vankien töistä kaksi näyttelyä: ensimmäisen Kirjasto 10:iin, ja toisen Galleria Elintilaan. Näyttelyissä oli esillä miesten kurssilla tekemät työt. Miesten ei tarvinnut laittaa töitään esille, mutta kaikki halusivat.

Sosiokulttuurinen innostaminen toimi yhtenä kurssin teoreettisena tausta-ajatuksena. Kurki (2010, 184) esittää, että onnistuakseen vankilassa sosiokulttuurisen innostamisen on huomioitava ja pyrittävä integroimaan vankilan ulkopuolinen yhteisö mukaan toimintaan. Näen vankien töistä järjestetyn näyttelyn toimivan tällaiseen hyvänä välineenä.

Kirjasto 10. 30.1.–12.2.2012. Näyttelyt olivat peräkkäisillä viikoilla. Helsingin keskustassa, rautatieaseman lähellä sijaitseva kirjasto vaikutti hyvältä paikalta laittaa esille vankien töitä. Sovin näyttelystä alustavasti kirjaston kanssa jo syyskuussa 2011, kuitenkin sillä varauksella, että kurssilaiset eivät välttämättä halua järjestää näyttelyä.

Galleria Elintila. 13–26.2.2012.

Kurssin töistä toinen näyttely järjestettiin Taideteollisen korkeakoulun taidekasvatuksen osaston galleria Elintilassa.

Kurssille osallistuneista miehistä Tuukka, Simo ja Olli tulivat saattajien kanssa katsomaan näyttelyä 21.2.2012. Heidän mukanaan oli kaksi vartijaa, vankilan opintojenohjaaja sekä ohjaaja Ratilainen. Kiersimme yhdessä katsomassa taidekasvatuksen osaston maalaustilaa ja siellä olevia töitä ennen varsinaiseen näyttelyyn tutustumista.

5.6 Kurssiarviointi

Käsittelen seuraavaksi kurssin saamaa palautetta. Esittelen ensiksi oppilailta tulleen palautteen ja sen jälkeen vankilan henkilökunnan näkemyksiä kurssista. Lopuksi kerron vielä oman arvioni kurssista.

Arviointi oppilaiden näkökulmasta

Kurssista saamani palaute oli vankien osalta positiivista.

En oppinut piirtämään, sen sijaan opin toteuttamaan akryylivärien avulla itseäni. Pidin kurssista Maikka OK. Kaikin puolin bueno.

Oli mukava tutustua uusiin tekniikoihin ja taidekirjoihin.

Mainiota tekemistä ja oppimista.

Kurssi oli loistava, mutta aivan liian lyhyt. Toivottavasti jatkoa tulisi.

Hyvä kurssi, jossa oppi lisää maalaamisesta. Sain hyvin palautetta kurssin ohjaajalta.

Erittäin hyvä.

Kouluarvosanoilla mitaten miehet arvioivat kurssin yhdeksän ja kymmenen välimaastoon sijoittuvaksi. Kurssipalautteen mukaan miehet kokivat saaneensa vaikuttaa kurssin sisältöön sopivasti. Kurssin kesto oli kaikkien mielestä liian lyhyt, mutta yhden oppitunnin kesto oli kaikkien mielestä sopiva. Työskentelyvälineet olivat kaikkien paitsi yhden mielestä hyvät – yksi miehistä ilmoitti niiden olleen mielestään huonot. Kolme kuudesta miehestä koki tilan ahtaaksi tälle kurssille, yksi tosin sanoi sen olleen ”sopivan ahdas”. Kaksi miehistä koki tutustuneensa hyvin muihin kurssilaisiin. Neljä vastanneista ilmoitti tutustuneensa vain vähän muihin osanottajiin kurssin aikana.

Siinä, miten miehet olivat kokeneet muiden ihmisten suhtautuvan kurssiin, oli jonkin verran vaihtelua. Muiden ryhmäläisten suhtautumisen kaikki olivat kokeneet

kannustavana, ja neljä miehistä vastasi kokeneensa myös sukulaistensa suhtautumisen olleen kannustavaa. Yksi miehistä ei osannut vastata mitään tähän kysymykseen ja toinen kertoi, etteivät sukulaiset olleet ottaneet kantaa hänen kertoessaan kurssista. Kysymykseen siitä, miten miehet olivat kokeneet henkilökunnan suhtautumisen kurssiin, yksi vastasi, että oli kokenut sen kannustavana, kaksi ei osannut sanoa ja kahden mielestä henkilökunta ei ottanut asiaan kantaa. Yksi miehistä koki henkilökunnan pilkkaavan taidekurssille osallistumista. Koska kyseessä oli nimetön lomakehaastattelu, en tiennyt kuka oli näin kokenut. En voinut kysyä tarkemmin asiasta. Muiden vankien suhtautumisesta kurssiin kolme miehistä ei osannut vastata mitään, ja kahden muun mukaan muut vangit eivät ottaneet kantaa. Yksi koki muiden vankien suhtautumisen taidekurssiin ihailevaksi.

Kaikki kurssilaiset aikovat jatkaa kuvien tekemistä ja osallistua kuvataidekursseille jatkossakin. Se, millaisesta kurssista miehet olisivat jatkossa kiinnostuneet, vaihteli. Viisi miehistä oli kiinnostunut jatkossa osallistumaan piirustuksen kurssille, ja yhtä moni oli kiinnostunut sarjakuvakurssista. Neljä oli kiinnostunut maalaus-, video- ja valokuvakursseista. Kolmea miehistä kiinnosti grafiikan sekä seinämaalauskurssit. Kahta kiinnosti taidehistorian kurssi, ja yksi miehistä oli innostunut keramiikan ja tekstiilitaiteen kursseista.

Viimeisen kurssia koskevan kyselyn toteutin keväällä 2012, kun kurssin loppumisesta oli kulunut kuukausi. Kolme miehistä vastasi ja palautti vastauksensa. Vastanneista kaikki kertoivat tehneensä kuvia kurssin jälkeen. Kukaan heistä ei olisi halunnut kurssille enempää tehtäviä. Kurssi vaikutti miesten vastausten pohjalta heidän kuvan tekemiseensä seuraavasti:

Tekniikka parani ja inspiroi piirtämään enemmän.

Kiinnostusta lisäävästi.

Tuli uusia tekniikoita, kuvan "asettelua" ja välineitä.

Kysymykseensä siitä, kuinka miehet kokivat kurssin vaikuttaneen heidän suhtautumiseen kuvataidetta kohtaan, he vastasivat kiinnostuksen lisääntyneen ja näkemyksen monipuolistuneen. Yksi mainitsi kurssin antaneen lisää intoa, inspiraatiota ja uskoa omaan kykyihinkin.

Vankeustuomion suorittamiseen miehet näkivät kurssin vaikuttaneen myönteisesti.

Vankeusaikaan tuli mielekästä tekemistä.

Toi muutoksia arkeen, piristi päivää.

On hyvä kun on kunnollinen harrastus ja voi tuntea tekevänsä jotain hyödyllistä.

Henkilökunnan näkökulmasta

Se, mitä kerron seuraavaksi henkilökunnan näkemyksistä kurssista, pohjautuu ohjaaja Virtasen kanssani käymään keskusteluun ennen viimeistä kurssikertaa¹⁹.

Hän koki kurssin näkyneen yleisenä mielenkiintona vankilassa, henkilökuntaa esimerkiksi kiinnosti se, millaisia töitä kurssilla oli tehty. Muutama henkilökuntaan kuuluva kävi katsomassa miesten töitä kurssitilassa. Osa henkilökunnasta oli myös ollut hiukan epäileväisiä kurssia kohtaan; he olivat pohtineet, ovatko vangit riittävän taitavia, vaikka pääsyvaatimuksena kurssille oli kiinnostus, ei taitavuus. Toisten henkilökunnan jäsenten mielestä vangeissa taas on paljon piileviä kykyjä. Osa vartijoista oli ollut positiivisesti yllättyneitä kurssista, ja erityisesti siellä syntyneistä töistä.

Lisätyötä kurssi ei kuulemma aiheuttanut kovinkaan paljon: vain minun hakemiseni ja viemiseni portille ja kurssilaisten valitseminen tuottivat lisävaivaa. Ratilainen pystyi työskentelemään aivan normaalisti muutaman oven päässä kurssitilasta, eikä vartijoille kurssi aiheuttanut ylimääräisiä järjestelyjä. Vankilan opettajien työhön kurssi vaikutti siten, että osa kurssilaisista suoritti myös opintoja koulun puolella, ja näin ollen kokeita jouduttiin siirtämään toiseen ajankohtaan.

Tilan kokoaikainen varaaminen ei aiheuttanut Ratilaisen mielestä suuria ongelmia, ja hän näki asian vain järjestelykysymyksenä. Eniten ennen kurssia häntä arvelutti se, mahdummeko kaikki yksitoista niin pieneen tilaan.

Tutkija-opettajan näkökulmasta

Oman kurssiarvioni tein kurssin jälkeen. Pohdin ensimmäisiä mietteitani kurssin jälkeen, ja kirjoitin ne ja arvioni kurssista ylös ennen kun luin miehiltä saamani palautteen. Tosin olin saanut jo henkilökunnalta palautteen kurssista ennen omia pohdintojani, joten hyvällä palautteella saattoi olla vaikutusta omiin pohdintoihini.

Kurssi meni mielestäni päällisin puolin hyvin. Miehet vaikuttivat tyytyväisille niin omiin töihinsä kuin saamaansa ohjaukseenkin. Harmittelin piirtämisen jääneen vähälle kurssin aikana, sillä oman toimintani seurauksena painopiste oli ollut enemmän maalaamisessa. ”Pakotin” miehet tekemään toisella tunnilla maalausohjat, joka ohjasi kurssia maalaamisen suuntaan.

Aluksi miehet eivät tarttuneet kovin itsenäisesti tekemiseen, vaan odottivat enemmän ohjeita ja sääntöjä minulta siitä, kuinka toimitaan. Tämä kuitenkin muuttui nopeasti kurssin edetessä. Vaikka itsenäisyys lisääntyi, se myös aluksi vähensi miesten työskentelyn tehokkuutta. Loppua kohden he taas tuntuivat innostuvan aivan uudella tavalla tekemisestä.

Kurssin aikana olisin voinut ottaa myös rohkeammin töiden sisällön käsittelyyn. Miehet tosin vaikuttivat hyvin määrätietoisilta sen suhteen, kuinka halusivat sommitella kuvan, ja mitkä kuvan elementit olivat. Ohjaamiselta he kaipasivat teknistä tietoa.

Tila toimi mielestäni hyvin opettamistarkoitukseen. Miesten ollessa työntouhussa huoneessa oli mukavaa ”tekemisen meininkiä”, ja pieni sotku toi vain oman lisänsä tunnelmaan.

6. Kurssin rakentuminen

Esittelen kurssin rakentumista seuraavaksi kolmen aineistosta nousevan teeman kautta. Ensimmäisessä alaluvussa *Kurssin rakentajat* tarkastelen ympäristön, opettajan ja oppilaiden merkityksiä kurssin rakentumisessa. Aineistosta ilmenee, kuinka nämä kolme tahoa muokkasivat kurssia omine taustoineen ja reunaehtoineen. Tämän jälkeen kappaleessa *Taide ja työskentely kurssin rakentumisessa* avaan taiteen luomia merkityksiä kurssilla ja kurssin kehitymisessä. Lopuksi *Miesten kesken* alaluvussa pohdin sitä, kuinka pelkästään miehistä koostuva ryhmä vaikutti kurssin muotoutumiseen.

6.1 Kurssin rakentajat

Opetuksessa voidaan korostaa erilaisia vuorovaikutusmalleja, riippuen opettajan omasta painotuksesta. Vuorovaikutusmalleja voidaan tarkastella karkeasti neljän eri käsitteen kautta, jotka ovat *opettaja, oppilas, sosiaalisuus ja oppimisympäristö*. (Räsänen 2008, 85-90.) Nämä neljä käsitettä mielestäni limittyivät ja lomittuivat vahvasti toisiinsa kurssin aikana, ja jokainen vuorovaikutukseen osallistunut taho rakensi omalta osaltaan kurssia. Kurssin rakentumiseen osallistuivat yhdessä niin Helsingin vankila, minä opettajana kuin kurssille osallistuneet miehet.

6.1.1 Helsingin vankila antoi muurit

Tila ja materiaalit antoivat reunaehdot toiminnalle (ks 5.2). Ensinnäkin vankilan kurssille osoittaman tilan koko rajasi kurssille osallistuvien määrän kymmeneen. Kurssille osallistuminen oli vapaaehtoista, ja henkilökunta valitsi kurssilaiset halukkaiden joukosta sillä perusteella, että tuomiota oli riittävän kauan jäljellä ja miehillä olisi kiinnostusta kurssia kohtaan, ettei kurssille vain tultaisi kääntymään. Tästä huolimatta Joonas lopetti kurssin ensimmäisen tunnin jälkeen ja kaksi kurssilaisista, Juho ja Harri, siirrettiin toiseen laitokseen kesken kurssin. Oskari taas joutui lopettamaan kurssin, koska hän jätti palaamatta lomilta takaisin vankilaan. Vaikka vankilassa pyritään ennakoimaan ja hallitsemaan tapahtumia, niin tapahtumat elävät monista seikoista johtuen.

Vankilan säännöt ja toiminta vaikuttivat siihen, kuinka kurssi järjestettiin. Miehistä muutama esimerkiksi joutui käymään hoitamassa asioitaan tuntien aikana.

Metallinen naisen ääni kaiuttimesta: Simo ykköselle Simo.

Simo mutisee: Joo, joo.

Simo sanoo minulle: Tulee varmaan asianajaja käymään.

Minä: Tä?

Simo: Et mul tulee vissiin just asianajaja käymään.

Minä: Aha, ok²⁰.

Oskari: Kello on koht kaks et?

Janne: Ei hitto mul on tarkka se puhelin homma, kokeile näillä.

Oskari: Emmä

Janne: Ei ku oikeesti kannattaa kokeilla paljon tarkka aika?

Simo: Viis vaille kaks.

Minä Jannelle: Jätä vaan siihen.

Janne: Joo tää oli mielenkiintoinen kokemus mä jatkan täst, tää oli (klks) aika erikoinen käyttäytyminen.

Jannen täytyi mennä puhelimeen.²¹

Kolme oppitunneista jouduttiin siirtämään. Syinä olivat sähkökatko, vankilan syntymäpäivät ja lukion joulujuhla. Kurssille osallistuneista miehistä jotkut olivat tuntien aikana lomalla tai lääkärissä. Etukäteen en voinut ennakoida, ketkä tulisivat olemaan läsnä tunneilla, mutta lähtökohtana oli, että kaikki tulevat.

Tunneilla herättivät keskustelua niin nähdyt televisio-ohjelmat kuin luetut lehdet. Osaa miehistä kiinnosti myös televisiosta tulevat kulttuuriohjelmat.

Oskari: Ootsä kattonu Mestarin siveltimestä -ohjelmaa?

Harri: Joo vittu.

Oskari: Vittu se vaan daa-daa-daa kaks sekunttii ja valmis.

Harri: Joo ja pikkusen vähän tinnerii (sniff) tonkasta.

Olli (osallistuu keskusteluun): Ooksä sä nähny semmosen Jimi Hendrixin videon miss semmonen äijä, sil o maalipönttöjä ja iso seinä se ottaa niist maaleist isol pensselil ja vaan heittää tälleeseen siihen seinään.

Oskari: En oo nähny.

Olli: Se on vitun siisti²².

6.1.2 Opettajan roolissa ja välillä tutkijankin

Tavoitteeni opettajana oli huomioida jokainen kurssille osallistunut yksilönä ja tukea häntä työskentelyssä. Yllätyin, kuinka suuri merkitys ja rooli omalla persoonallani oli kurssin rakentumisessa.

Olinkurssillatietynlainen ”tiedonalan ekspertti”, pyrin auttamaan oppilaita löytämään sellaisia keinoja, joissa he voivat hyödyntää aiempia kokemuksiaan. Kurssilla väljä yhteinen teema myös tuki miesten oman elämismaailman mukaan ottamista, ja tämä elämismaailma näkyi vahvasti miesten kuvaamisessa aiheissa. (Räsänen 2008, 104.)

Ekspertin roolissa näen tärkeäksi pyrkimyksen oppilaan aitoon kohtaamiseen, kuitenkin huomioiden sen mahdottomuuden. Kuten Värri (2004, 157.) toteaaakin, institutionaalinen kasvatus ei voi toteutua aidossa Minä—Sinä yhteydessä. (ks. Luku 3.3) Omassa roolissani pyrinkin ohjaamaan miehiä tekemisessä, ottamalla kantaa heidän työskentelyynsä, ja tässä toiminnassa minua ohjasi vahvasti omat taidekäsitykseni ja makuni (katso luku.1.3). Tämä näkyi myös kurssille viemieni taidekirjojen ja esittelemieni taiteilijoiden valinnassa.

²¹ 3.11.2011

²² 8.11.2011

Tosin kirjavalintoihini vaikutti myös niiden saatavuus. Kirjat edustivat suurimmalta osin figuratiivisia teoksia ja tekijöitä, jotka kuvaavat ihmistä eri tavoin. Vein luokkaan myös kirjoja, jotka käsittelevät kuvan tekemisen tekniikkaa ja värioppia, sillä ajattelin tällaistenkin kirjojen auttavan joitakuita eteenpäin työskentelyssä. Kirjat loivat omalta osaltaan työskentely-ympäristöä, sillä emme voineet mennä toiseen paikkaan työskentelemään tai käyttää Internetiä, jotka olisivat voineet toimia täydentävinä oppimisen tapoina. (Räsänen 2008, 91.)

Käsittelimme kirjoja kurssin alussa opettajajohtoisesti: esittelin ja kerroin lyhyesti tekijästä, jonka jälkeen lähetin kirjat kiertämään. Miehet katselivat nopeasti kirjoja, kuuntelivat ja kommentoivat hiukan.

Ilmari: Et jossain kirjassa käskettiin välttää liiallista kirjavuutta.

Tuukka: Makeita, aika hapottavaa²³

Harri: Ei yhtään hullumman näkösiä.

Simo: Mm-m.

Olli: Mmm.²⁴

Luovuin opettajajohtoisesta tavasta näyttää kirjoja neljän tunnin alussa. Päätin antaa kirjan aina yhdelle miehelle kerrallaan ja kertoa lyhyesti tekijästä. Ajattelin, että tällä tavoin miehet paremmin voivat tutustua itsenäisesti teoksiin, sillä en uskonut kaikkien miesten olevan kiinnostuneita lyhyistä, viiden minuutin mittaisista esitelmistäni. Ajattelin, että tämä johtuu joko miesten halusta keskittyä omaan työhönsä tai huoneen koosta. Vaikka huone ei ollut iso, kirjojen kuvien yksityiskohtia oli vaikea hahmottaa kahdenkin metrin päästä. Lisäksi opettajan esitellessä kirjoja, opettaja myös määrää katselun tahdin ja sen, mitä kuvia katsotaan.

Janne kommentoi Samuli Heimosen teoksia: Täl on aika erikoinen tapa, tekniikka. Se tost liikkeestä etäännyttää varsinaisesta aiheesta ja sit se palaa siihen uudestaan.²⁵

Annoin Tuukalle Merenmiehen teoksen selattavaksi.

Tuukka: Tää on aika raakaa

Tuukka: Mistä tää on saanu nää kaikki ideat. Tää on kunnon sadisti.²⁶

Tekniikkaa käsittelevät kirjat vein mukanani toisella tunnilla ja värioppia käsittelevät neljännellä tunnilla. Tekniikkaa käsittelevien kirjojen toivoin herättävän innostusta kokeilla eri tekniikoita, sillä en voinut pitää jokaisesta erikseen demoja. Nämä kirjat vaikuttivatkin kiinnostavan miehiä.

Oskari: Pakopisteet, mun pitääki katella ehkä mä vaihdankin aihetta, teen jonkun muun kuvan sittenkin, jos mä oppisin piirtää tästä tällasia rakennuksia.

Minä: Joo kokeile vaan tee joku luonnos paperille.

Oskari: Tää ois hyvä tälleen, nää ois helvetin helppo piirtää, tai ei nyt mikään helppo mut sais ne oikeen näkösi. Must on hienoi sellaset kuvat mitkä on piirretty vaik just silleen pelkät kadun pätkät Täst mä tajusin et miten ne menis.

23 3.11.2011 Teemu Mäki

24 8.11.2011 Jarmo Mäkilä

25 17.11.2011 Samuli Heimonen

26 24.11.2011 Elina Merenmies

Värioppia käsitteleviä kirjoja vein samoista syistä kun tekniikkaakin käsitteleviä kirjoja. Joidenkin miesten kohdalla oli helpompi havainnollistaa asioita kirjojen kuvien avulla kuin sanallisesti.

Kahdella ensimmäisellä tunnilla tekemäni valinnat ohjasivat kurssia voimakkaasti. Ensimmäisellä tunnilla miesten tehdessä omakuvia jaoin miehille mittasuhdemonisteita, sillä ajattelin, että osan on helpompi lähestyä uutta asiaa kuvien, ei vain puheen, kautta. Toisen tunnin maalaus pohjien tekeminen oli myös päätökseni, jonka tein, koska aistin miesten olevan kiinnostuneita maalauksesta. Teimme yhdessä maalaus pohjat puukiiloista ja pellavakankaasta. Kaikki kurssilaiset olisivat olleet kiinnostuneita myös öljyllä maalaamisesta, mutta tila asetti tälle esteet. Tämän vuoksi ajattelin myös, että olisi hyvä lähteä liikkeelle perinteisestä pohjien tekemisestä.

Kurssilla tehdyistä töistä ripustettu näyttely oli pitkälle ajatukseni. Pyrin tuomaan muurien sisällä tehdyt työt muidenkin nähtäviksi. Kerroin ensimmäisellä tunnilla miehille, että olin varannut näyttelytilan kirjastostajakyselyn heidän kiinnostuksestaan laittaa töitä esille. Aluksi miehet vastasivat näyttelyajatukseseen nyökkäillen. Kurssin edetessä heidän kiinnostuksensa kasvoi, erityisesti viimeisellä tunnilla kiinnostus oli huomattavaa. Miehet olivat selvästi kypsyttelleet ajatusta kurssin aikana.

Tuntitilanteissa huomasin vaillinaisuuteni tiedoiltani ja taidoiltani opettajana. Tiedostin, etten opettajana tiennyt kaikissa tilanteissa mitä sanoa tai tiennyt vastausta kysymyksiin. Tavoitteenani oli ottaa miehet mukaan ja ”hyödyntää” heidän tietoaan kurssilla. (Suoranta 2005, 166.) Tästä huolimatta vastasin kiperien kysymysten edessä arvaamalla tai ”mututuntuman” varassa, enkä myöskään jatkanut keskustelua myöhemmin tai pyrkinyt ottamaan muita mukaan keskusteluun.

*Janne: Mites toi afrikkalainen taide, onks se afrikkalaista taidetta jos se on tehty Afrikassa vai taiteilijalla on ollu afrikkalainen olo ja se on tehny jotain sellasta?
Minä: Öö se varmaan vaihtelee, ja riippuu kuka määrittelee.
Janne: Niin, niin se on se määrittelystä kiinni.²⁷*

6.1.3 Voimalla kymmenen miehen

Kurssille osallistui kymmenen miestä (ks. luku 4.4), joista kuusi kävi kurssin loppuun. Tuntuu vaikealta kirjoittaa oppilaista yhtenä joukkona, koska jokaisen kanssa työskentely oli yksilöllistä. Lomakekyselyillä ja tuntien aikana käytyjen keskustelujen avulla pyrin ottamaan miesten kiinnostuksen kohteet huomioon kurssia suunnitellessani. Miesten kiinnostus painottui ensimmäisen tunnin ja lomakevastausten perusteella välineisiin ja tekniikkaan. Koin miesten haluavan opetukselta erityisesti teknistä ohjaamista.

27 20.10.2011

Simo: Voidaaks tehdä tusseil sellasil mis on erilaisia kärkiä?
Minä: Joo tussiteriä täs on muutama sanonu et haluis tehdä niil, et niit ei sit tuu kaikille.
Janne: Voihan niit sit vähän keskenään vaihdella .
Muut nyökyttelivät tälle ajatukselle ²⁸

Miehet ehdottivat itse, että kaikki eivät tarvitse omia välineitä, joka lisäsi mahdollisuuksia panostaa hiukan parempiin välineisiin, sillä koen välineiden laadulla olevan myös merkitystä. Kehnot välineet tekevät työskentelystä hankalaa. Kehnot välineet saavat helposti syyt niskoilleen, jos työskentely ei suju. Miesten suhtautuminen välineasiaan saattoi kertoa, että heillä on kokemuksia työskentelystä huonoilla välineillä.

Oskari: Hei tääl on näit tilulilu -tusseja.
Harri: Tilulilu.
Minä: Kyl se on piirtäjästä kiinni (naurahdan).
Oskari: Nää on tilulilu – ammattimiehille on ammattivehkeet.
Minä: Se on kyl totta. ²⁹

Vankeusrangaistuksessa oleminen ei näkynyt kurssilaisista mielestäni ulospäin mitenkään. En ajatellut oppilaita vankeina, ja vain muutaman kerran miehet keskustelivat vankeudesta ja vankilalaitoksista.

Simo luki Michelangeloa käsittelevää kirjaa ja totesi.
Simo: Mehän voitais maalata tänne toi Sikstuksen kappeli tähän verkkoon kiinni.
Minä: Sehän ois hienoo et vois maalata jotain pysyvää.
Kasperi osallistuu vastapäätä keskusteluun: Kumlas on makeit.
Minä: Mis?
Kasperi: Kumlas, Ruotsis on makeit, siel yhes vankilas, siel on monta rakennusta, se on helvetin iso se alue. Siel mennään aina tunneleita pitkin rakennuksesta toiseen. Sillon ku se on rakennettu 60-70 luvun taittees, niin vangit on saanu pienen alueen niin siel on vitun mageita maalauksia. Kun sä kävelet siel tunneleis niin siel on vaik Daltonin veljekset ja muukalaislegioonan symboleja ja vaikka mitä oli maalattu sinne. Siel ei ollu yhtään tällast harmaat seinää. ³⁰

Kurssilaisten asema vankeina vankilahierarkiassa näkyi, erityisesti tavassa suhtautua ehdotuksiin ja loppusiivoukseen. Miehet toimivat kaikkien ehdotusten mukaisesti mitenkään kyseenalaistamatta niitä. Ensimmäisellä tunnilla ehdotin kuvien laittamista seinille, ja tämä ei herättänyt vastalauseita. Loppusiivouskin hoitui kymmenessä minuutissa.

6.2 Taide ja työskentely kurssin rakentuessa

Kurssilla työskentely oli pääosassa. Työskennellessämme pyrin luomaan avointa ilmapiiriä. Miesten kiinnostus lomakkeiden ja ensimmäisen tunnin keskustelujen perusteella kohdistui maalaamiseen. Tämän vuoksi hankin akryylimaalit, ja kaikki miehet tekivät kurssilla maalauksen.

28 20.10.2011

29 20.10.2011

30 20.10.2011

Motivaatio nousi tärkeään rooliin, samoin yksilölliset työskentelytavat ja oppimistavat, joita pyrin huomioimaan mahdollisuuksien mukaan.

Miehet työskentelivät yleensä erittäin keskittyneesti. Taukoja pidettiin, jolloin käytiin imaisemassa savukkeita viereisessä tupakointihuoneessa. Pitkiä keskusteluja ei kurssin aikana ollut, syntyneet keskustelut käytiin muutaman miehen kesken.

6.2.1 Yhteinen teema - Aiheet ja niiden löytyminen

Ensimmäisen tunnin omakuvaharjoituksen aikana aloimme myös suunnitella yhteistä teemaa kurssille, ja avasin aiheesta keskustelua. Kerroin VIERAS- näyttelystä (ks. 2.4.2), ja kyselin olivatko miehet nähneet työt. Näyttelyn mainitseminen herätti selvästi kiinnostusta, ja kaikki miehistä olivat nähneet näyttelyn. Kerroin, että näyttelyssä olleet työt oli tehty kurssilla, jolla oli ollut yhteinen teema. Sanoin, että olin ajatellut meidänkin suunnittelevan yhteisen teeman kurssillemme.³¹

Elämä.

Hyvälaatunen vankilaelämä.

Naurua.

Joo.

*Nyökyttelyä.*³²

Olin ajatellut, että asian käsittelyyn kuluisi pidempi aika kuin viisi sekuntia. Koska en itse ollut miettinyt mitään vaihtoehtoja, ja vaikka elämä aiheena tuntui hiukan laajalta, totesin sen olevan hyvä, ja sanoin jatkavamme pohdintaa vielä ensi kerralla.

Kysyin seuraavalla kerralla pidämmekö teemana elämän, mutta miehet eivät vaikuttaneet kovin kiinnostuneilta aiheesta. Aloitin silti ajatuskartan tekemisen liitutaululle. Kysyin mitä heille tulee mieleen elämästä. Yritin avata asiaa sanoilla ihmiset, paikat ja esineet. Päätin lopettaa yrittämisen, koska kukaan ei halunnut keskustella, pohtia teemaa ainakaan kovin avoimesti. Saattoi olla myös väärä ajankohta pyrkiä avaamaan ja luomaan teemaa. Kehotin miehiä aloittamaan aiheen työstämisen, tekemään luonnoksia ja kokeilemaan välineitä. Kaikki olivatkin jo ottaneet välineitä itselleen, ja alkaneet työskennellä itsenäisesti.³³

Yhteisen teeman pohtiminen osoittautui hyvin hankalaksi, joka osin johtui siitä, että olin ajatellut miesten olevan halukkaita keskustelemaan ja pohtimaan yhdessä. Miehillä vaikutti kuitenkin olevan omia ajatuksia teemaan liittyen, ja näin ollen teema vaikutti olevan hyvä, sillä jokainen sai luoda sen sisälle ”mitä vain”.

Pyrin rohkaisemaan miehiä kehittelemään aiheita, joita käyttää työskentelyn lähtökohtana. Jaoin ensimmäisellä tunnilla miehille luonnostelua varten lehtiä. Tuukka, Kasper, Ilmari ja Simo hyödynsivät seuraavilla tunneilla työskentelyssään osastoilla ”vapaa-aikanaan” tekemiään piirroksia.

³¹ 20.10.2011

³² 20.10.2011

³³ 3.11.2011

Ensimmäisellä tunnilla Oskari lähti huoneesta jonnekin ja palatessaan hänellä oli mukanaan kopio, jossa oli kuva Rannanjärvestä ja Isontalon Antista.

Oskari: Onks kopiokonetta, mä tartteisin kopion täst ku tää ei oo mun, se jäis mulle tänne siks mist mä saan mallii.

Kaspero huomaa kuvan: Isontalon Antti.

Harri jatkaa: Ja Rannanjärvi.

Oskari: Onpahan joku kuva mitä tekee.

Minä: Toi on hyvä, jos on jotain mistä lähteä.³⁴

Tynjälän (1999) ja Mantereen (1991) näkemysten valossa voi todeta, että aiheella on merkitystä niin motivaation kuin työskentelyn terapeuttisuudenkin kannalta. Miehet olivat motivoituneita ja keskittyivät hyvin tehdessään omia aiheitaan.

Simo: Tää on hyvä mallis mun ensimmäinen maalaus Monta kertaa meil on jäljel?

Minä: Kolme, eiku kaks tän jälkeen.

Simo: Hyvä, saa tän valmiiks.³⁵

Omaan työhönsä miehet suhtautuivat vakavasti ja kokivat tekemisen tärkeäksi. Heillä ei ollut vaikeuksia lähteä ensimmäisen työnsä kanssa liikkeelle. Kaikilla oli jokin aihe ja tavoite, johon he pyrkivät. Miehet tekivät omien aiheiden kautta myös identiteetti työtä. He muunsivat kokemuksiaan kuviksi. Muutaman kerran tätä muuntamista tapahtui myös kuvista puhumalla. (Räsänen 2008, 191.)

Oskari: Mitä mä teen näille ku mä oon valmis?

Minä: Mä sanoisin et jatka viel kybä minsa.

Oskari: Ei, se on maalarin blokki ny.

Menin katsomaan Oskarin työtä, rohkaisin häntä tekemään vielä isolla siveltimellä jotta saisi alueita kokoon. Hän katsoo työtä ja kommentoi sitä.

Oskari: Mun mielest se on jo valmis. Se on tollai mun näkönen eli vähän vaiheeseen jäänyt.

Minä: Katotaan ens kerral.

Oskari: Mitä tolle taustalle sit pitäis.

Minä: Mun mielest se näyttää hyvältä

Oskari: Mites toi teksti pitää varmaan vetää jollain tussilla en kerralla.

Minä: Tuleeks siihen mikä teksti, onks se toi (viittaaan havainnekuvassa olevaan tekstiin) vai joku muu?

Oskari: Ei siihen tule muutaku toi mitä siin on Kukaan ei oo mitään, sano Rannanjärvi.³⁶

34 8.11.2011

35 5.12.2011

36 17.11.2011

Yhtäkkiä Tuukka ilmoitti työstään.

Tuukka: Nyt siel on värii.

Minä: Oho.

Tuukka: Tää o kato vanki ja tuol jotain muuta (osoittaa maalauksessa olevaan ikkunaan).

Siin o vähän väkivaltaa tai jotain.³⁷

Miesten kuvaamat maailmat olivat itselleni vieraita, joten toisinaan oli vaikea sanoa joistakin töistä mitään. Koin helpommaksi pysyttellä tekniikan opettajana, jota roolia miehet myös minulle tarjosivat. Räsänen näkee oppilaiden pohtivan tekemisen ja tarinoiden kautta minuutensa ulottuvuuksia myös laajemmin. (Räsänen 2008, 191.) Kaiken taideopetuksen taustalla on näkemys taiteesta erityisenä tietämisen tapana, joka tarjoaa muista tiedonhankinnan ja esittämisen keinoista poikkeavan tavan hahmottaa itseä ja maailmaa. (Räsänen 2008, 83.)

Tuukka oli saanut ensimmäisen työnsä valmiiksi.

Tuukka: Ei oikeen tuu mitään, ei irtoo.

Minä: Välil o sellast.

Simo: Välil ois inspist tulla kokeilee, mut tänne ei pääse ku tekis mieli tulla.

Tätä pitäis olla se pari kertaa viikossa.³⁸

Ensimmäisen työn valmistuttua seuraavan aiheen pariin siirtyminen oli vaikeampaa. Opettajana en osannut rohkaista tekemään samasta aiheesta tai kannustaa pohtimaan yhteistä teemaa. Pysin ennemmin kannustamaan eri tekniikoiden kokeilemiseen, johon miehet ryhtyivätkin mielellään.

Toisten kurssilaisten ja taiteilijoiden aiheita miehet kommentoivat kurssin edetessä enemmän. Miehet myös alkoivat kurssinloppua kohden keskustella enemmän aiheistaan keskenään.

Tuukka luki Elina Merenmiehen töitä esittelevää teosta.

Tuukka: Mistä tää on saanu nää kaikki ideat. Tää on kunnnon sadisti.

Myöhemmin saman tunnin aikana Tuukka kertoo uudesta ajatuksestaan seuraavaan työhönsä liittyen, jota ryhmästä muutama alkaa pohtimaan yhdessä.

Tuukka: Sellanen ajatus mul oli tos et ku muuten aina tehdään asetelmia jos o saatanan appelsiinejä ja muuta, vittu olis tehny punttivehkeet kaikki siihen samaan kuvaan.

Minä: Tee.

Tuukka: Pitäis olla joku valokuva, en mä ny pysty hahmottelee.

Minä: Mä voin tuoda kasan kuvii eri punttivehkeist.

Tuukka: Niin, niin tekis sellasen asetelman.

Kasper: Mee

Tuukka: Ei mitään kukkamaljakoita.

Kasper: Mee ulkoilus kasaa tonne sellasen systeemi, hirveeseen kasaan ja kynän kans.

Minä: Millasii kuvii sä tartteisit, painoist tai punttikamoist?

Tuukka: Mä aattelin et tollaset ku tos pihal, levypainot, niin ja sit siin o ne penkit ja sit

37 17.11.2011

38 17.11.2011

kato tiivistäis niist sellasen semmosen vetäis tosi tiiviiseen kasaan tosiaan niinku et se ois sommitelma.

Janne (osallistuu): Rekkitangon sisälle.

Tuukka: Tai johki nii et ne ois sii samas kasas kaikki.

Minä: Eiks ne oo aika basic muotoja nii

Tuukka: Eihän siin oo ku pyöreet ja tankoo saatana.

Minä: Kylhä sä pystyt vetää ne ilman mallii ku ne o perus tollasii ja sit voi muokata.

Tuukka: Joo mä voin vähän koittaa.

Janne: Niin isommat taakke ja pienet eteen.

Tuukka: Vittu vankilan johtaja ostaa sen mult.

Naurua.

Janne: Mist sä tollasen idean sait?

Tuukka: Mä eilen mietin ku kaikki tekee kukkaasetelmii, pitää laittaa siihen punttivehkeet.³⁹

6.2.2 Kokemusten käsitteellistäminen kurssilla

Kurssin aikana tiedon siirtoa eli transferia tapahtui työskennellessämme. Pyrin omakuvaharjoituksen kautta saamaan oppilailta esille tietoa heistä ja heidän työskentelytavoistaan. Tätä tietoa vasten pystyin paremmin ohjaamaan ja erityisesti huomioimaan heidän aiemmat kokemuksensa kuvan tekemisestä. Näin miehet saivat myös itse itsestään tietoa. Räsänen mukaan onkin tärkeää auttaa oppilasta näkemään omat asenteensa ja tietonsa. (Räsänen 2008, 104.)

Oppiminen tapahtuu omakohtaisten kokemusten ja abstraktien käsitteiden vuorovaikutuksessa. Työskennellessään miehet muunsivat omia kokemuksiaan ja ajatuksiaan taiteen keinoin kuviksi. Taideoppimisessa tekeminen onkin yksi mielekkäimmistä tavoista käsitellä uutta tietoa (Räsänen 2008, 107). Miehet ryhtyivätkin aina nopeasti tunnin alettua työskentelemään, eivätkä olleet juuri muusta kiinnostuneita. Juttelu tyrehtyi nopeasti, kun välineet oli otettu esille.

Kurssilla kaikki oppiminen ei tapahtunut kuitenkaan pelkästään tekemällä vaan myös teoksia katsellen sekä niistä keskustellen. Oppiminen voi perustua keskusteluihin ja kuvien katselemiseen, kun itsen rakentaminen asetetaan oppimisen tavoitteeksi. (Räsänen 2008, 106.) Kurssille osallistuneista Janne oli kiinnostunein lukemaan ja tutustumaan taidekirjoihin. Samoin Tuukkaa kiinnosti myös kuvien tarkastelu. Jannen kanssa keskustellessani huomasin omien tietojen rajallisuuden, ja taitojeni rajallisuus tuli ilmi ohjatessani miehiä.

Varsinkin kun kuulin ilmoituksen ”VALMIS!”, olin vaikeuksissa. Keskustellessamme valmiista teoksista, taidekäsitysten vastakkaisuus nousi toisinaan esille. Joskus mietin tarkoittiko ”valmis” sitä, että työskentelyä ei haluttu jatkaa.

Oskari: Mun mielest se on jo valmis. Se on tollai mun näkönen eli vähän vaiheeseen jäänyt.

Minä: Katotaan ens kerral.

Oskari: Mitä tolle taustalle sit pitäis.

Minä: Mun mielest se näyttää hyvältä

Oskari: Mites toi teksti pitää varmaan vetää jollain tussilla en kerralla.

Minä: Tuleeks siihen mikä teksti, onks se toi (viittaa havainne kuvassa olevaan tekstiin) vai joku muu?

Oskari: Ei siihen tule muutaku toi mitä siin on Kukaan ei oo mitään sano Rannanjärvi.⁴⁰

Hankaluus saattoi johtua myös siitä, etten tuntenut miehiä ja heidän persooniaan vielä kovin hyvin, ja jännitin hiukan palautteen antamista. Pelkäsin, että antamani palaute voisi viedä intoa työskentelystä. Pyrin enemmän kannustamaan työn jatkamista ja sitä kautta toivoin miesten löytävän uudelleen innon tehdä. Huomasin helpommaksi antaa ohjeita ja palautetta miesten kysyessä, kuinka jatkaa työtään.

Kurssi painottui paljolti kuvien tekemiseen, jolloin miehet muunsivat omia ajatuksiaan kuviksi. Kurssilla oli vähän kuvista keskustelemista tai hetkiä, jolloin miehet olisivat sanallistaneet tekemistään. En tukenut mielestäni opettajana ajattelun, mielikuvituksen tai tunteiden ilmaisun valmiuksia. Kuvan tekemistä harjoiteltaessa olisikin tärkeä myös tukea taiteen käsitteiden hallinnan kehittymistä. Vain teosten nimissä ja niistä sanotuissa kommenteissa tuli esille miesten kuville antamia merkityksiä ja metaforisuutta. (Räsänen 2008, 108.)

Kurssin pidempiaikaisia vaikutuksia miesten elämään en pystynyt näkemään. Kuten Räsänen muistuttaa, opettajalla on harvoin tilaisuus nähdä sitä vaikutusta, joka opettajalla on ollut oppilaaseen, hänen asenteisiinsa ja toimintamalleihinsa. (Räsänen 2008, 105.)

6.2.3 Erilaisia tapoja oppia

Taideoppiminen tapahtuu konkretian, yksilöllisten kokemusten ja abstraktien käsitteiden vuorovaikutuksessa. Kurssin taustateorianä toimintakokemuksellisen oppimisen malli loi mahdollisuuksia erilaisille oppimistyyleille. Toinen opetuksen tausta-ajatuksena vaikuttanut malli oli eklektinen opettaminen, joka näkyi erilaisia taidekasvatuksen tapoja painottavana toimintana tunneilla. (Räsänen 2000, 11; Räsänen 2008, 106.)

Ensimmäinen tunti oli lähellä *jäljittelyä* ja *muotoa* korostavaa taideopetusta. Olin päättänyt etukäteen, että teemme omakuvat piirtäen ensimmäisellä tunnilla, peiliä ja mittasuhteiden demonistia apuna käyttäen. (Räsänen 2008, 81.) Myöhemmin kurssilla osa miehistä halusi ottaa mallia jostain teoksesta tai käyttää jotain teosta lähtökohtana. Miesten halu käyttää mallia johti kurssia myös jäljittelyä korostavaan suuntaan.

Toinen tunti oli lähinnä jäljittelyä, ja lähellä askartelua. Kaikki miehet tekivät tämän tunnin aikana samanlaiset maalaus pohjat. Tunnilla miehet myös tutustuivat välineisiin ja tekivät kokeiluja, jottei tunti olisi ollut pelkkää kaavamaisista toistamista.

Kaksi ensimmäistä tuntia meni hyvin pitkälle asettamieni tavoitteiden ja aikataulujen

40 17.11.2011

mukaisesti. Näiden kahden ensimmäisen tunnin jälkeen alkoi miesten omien aiheiden työstäminen. Tämä vaihe oli miesten *itseilmaisua* korostava opetuksen jakso. Tässä vaiheessa kurssin työskentely alkoi muuttua, ja ryhmästä alkoi nousta esiin yksilöitä omine heikkouksineen ja vahvuuksineen. (Räsänen 2008,82-83.)

Kurssilla ei toimittu Räsänen esittämän *visuaalista kulttuuria* painottavan mallin mukaisesti. Vaikka miehet osoittivat kiinnostustaan katutaidetta ja tatuointeja kohtaan, en avannut keskusteluja aiheista, enkä jatkanut jo aloitettuja. Nämä aiheet jäivät kurssilla sivuosaan, joten ohjasin siten tavallaan myös kapeamman taidekasityksen välittymiseen. Jälkikäteen ajattelen, että tämä oli suurin puutteeni kurssilla; olisi ollut hyvä tarkastella laajemmin muurien ulkopuolella voimakkaasti avautuvaa visuaalista kulttuuria. Annoin kurssilla pitkälle maalaamiseen rajoittuvan näkemyksen taiteesta. Olisin voinut pyrkiä tarkastelemaan visuaalista kulttuuria Duncumin (2010) esittämän seitsemän periaatteen⁴¹ kautta. En pyrkinyt tähän koska näin tärkeäksi herättää ensin kiinnostuksen kuvia kohtaan. (Räsänen 2008, 83. Duncum 2010, 5)

Oskari ei jaksanut enää työskennellä ja alkoi selailla kirjoja. Oskari kysyi Banksyä käsittelevää kirjaa lainaksi. Kun en voinut lainata kyseistä teosta ,hän tiedusteli mistä olin hankkinut sen. Janne osallistui keskusteluun ja kertoi Oskarille, että Akateemisesta kirjakaupasta saa kyseisen teoksen.⁴²

Kahden ensimmäisen tunnin jälkeen luovuin vahvan opettajajohtoisesta tavasta opettaa, tosin pyrin jo tähän aivan alussa, kun ideoimme yhteistä teemaa kurssille. Kurssinedetessä yritin rohkaistamiehiä tekemään rohkeasti omia valintoja tekemisensä suhteen. Kurssin toiminta lähenteli sosio-konstruktivistisen taiteenopetuksen mallia. Ei ole edes mahdollista noudattaa vain yhtä taidekasvatuksen mallia, vaan kaikki opetus on jollain muotoa eklektistä. (Räsänen 2008, 84-85, ks. myös Efland 1998)

6.2.4 Keskustelua kuvan äärellä

Kurssilla rakentui myös kuvien äärelle omanlainen keskustelu ilmapiiri. Kukaan miehistä ei ollut keskusteluissa mitenkään vallassa tai hallinnut keskusteluita. Ainoastaan Ilmari oli vähiten keskusteluissa mukana. Muutenkin kurssilla käydyt keskustelut olivat kahden tai kolmen keskeisiä, harvemmin keskusteluja käytiin koko ryhmän kesken.

Kirjoista katsottujen taiteilijoiden teokset eivät aiheuttaneet paljonkaan keskustelua, ennemminkin vain kommentointia. Huomaan jälkikäteen että miehet eivät osanneet keskustella kuvista. Olisi ollut tärkeää opettajana ottaa keskustelu osaksi kurssia ja

41 Seitsemän kuvantarkastelun periaatetta (power, ideology, representation, seduction, gaze, intertextuality ja multimodality) eivät ole mitkään kiveen kirjoitetut totuudet. Voiman kautta voidaan tarkkailla kuka hallitsee kuvassa? Kenen ideologiaa kuvassa käsitellään? Miten representaatio todellisuudesta (ideologiasta) esitetään, mikä on nostettu tärkeäksi? Miten ja miksi kuva pyrkii viettelemään katsojan? Kenen katseella katsomme kuvaa? Kuvia tarkastellaan suhteessa toisiin kuviin niin miten kuvat ovat suhteessa kuvakulttuuriin? Koska kuva ei ole koskaan ilman sanoja tai tekstiä niin miten se on suhteessa näihin? (Duncum 2010, 6-10)

luoda kurssille keskustelevampaa ilmapiiriä. Miesten kova innostuneisuus tehdä itse ja lyhyt oppikerta yhdessä loivat itselleni painetta antaa miesten työskennellä.

Ensimmäisellä tunnilla miehet aloittivat keskustelun seinällä olleista kolmesta taideterapiaryhmältä jääneestä maalauksesta. En siirtänyt teoksia pois, koska en tiennyt minne ne laittaisin ja jos ne olivat ehkä tarkoituksella seinällä.

Simo: Tossahan on pari valmista työtä.

Naurua.

Simo: Ton oikean puoleisen mä osaisin.

Oskari: Mites toi keskimäinen.

Simo: ei, ei, ei siinä on liian tarkkaa.⁴³

En puuttunut keskusteluun mitenkään, koska koin miesten jännittävän omia taitojaan ja siksi vitsailevan. Keskustelu myös osoitti taidon ja esittävyysden olevan kriteerinä heidän taidekäsityksessään. Kurssin alkupuolella olin myös hiukan arka mennessäni keskusteluun ja ohjaamaan.

Minä: Nyt tulee ope sanoo ikävii asioita?

Olli: Niin se pitääkin.⁴⁴

Kysyin lupaa kommentoida tai kysyin aluksi mieheltä, miten hän näkee työnsä. Koin helpommaksi lähestyä tekemistä kysymyksillä ja jatkaa esittämällä lisäkysymyksiä tai omilla kommentteillani kohdistaen kommentit niihin kohtiin, joista mies oli vielä epävarma tai ei ollut tyytyväinen. Pyrin opettajana tukemaan miesten tekemisessä muotoa ja teknistä toteutusta.

Hetken päästä Olli ilmoitti "et nyt menee hermot tähän piirtämiseen".

Rohkaisin häntä lopettamaan ja laittamaan työn seinälle muiden joukkoon. Pyysin häntä tulemaan kaapin luokse missä on kirjat. Kyselin mikä häntä kiinnostaa ja esittelin samalla kirjoja hänelle, koska hän oli ollut poissa edellisellä kerralla. Kysyin minkälaisista kuvista hän pitää ja mitä hän odottaa kurssilta.⁴⁵

43 20.10.2011

44 3.11.2011

45 3.11.2011

Pyrin luomaan keskusteluilla tilanteita joissa miehet ottaisivat vastuun omasta työstään.

Ilmari: Otanko punaista pois?

Minä: Kyl se voi siel olla ku sitä on

muuallakin ja se on kokonaisuus kuitenkin

Ilmari: Niin et ei tujoita vaan yhtä kohtaa

Suosittelin Ilmaria ottamaan

kolmannenkin paletin avukseen, koska

käyttämämme karkkirasioiden kannet

ovat kovin ahtaita.

Minä: Ota toi valo myös sit tohon pöytään

ettei se jää tasaseks

Ilmari: Aa, joo, pitäiskö tohon pöydälle

tehä myös esineitä

Minä: En tiä se on sun päätös, et tarviiko se niitä.⁴⁶

Pyrin ottamaan miesten tekemien kuvien sisällön varovaisesti esille, kuitenkin keskustelut kuvien sisällöistä jäivät vähälle kurssilla. Näkisin sen johtuneen luottamuksen hitaasta rakentumisesta. Värri (2004, 78-79) korostaakin luottamuksen merkitystä dialogisuudessa. Kurssi oli lyhyt ja keskustelut töiden sisällöstä vaativat luottamista opettajaan ja muihin ryhmäläisiin. Vangit keskittyvätkin vankeusaikana selviytymiseen ja usein pyrkivät olemaan hetkessä ja he harvoin luottavat toisiin vankeihin, saatika henkilökuntaan. Edes ammattilaisten vaitiolovelvollisuudet eivät vakuuta vankeja (Salin 1996 ,138).

6.2.5 Kynnyksiä ja niiden ylityksiä yhdessä kurssin aikana

Kurssilla oli eri työskentelyvaiheissa miehillä haasteita, jotka he ilmaisivat eri tavoin. Ensimmäisellä tunnilla Janne ja Oskari kokivat tekemisen todella vaikeaksi.

Janne: Täst tulee sit vittu alien.

Oskari: Ei tää kyl helppoo oo.

Minä: Joo se voi ruveta vituttaa mut

Harri: Mut se kuuluu asiaan.

Naurua.⁴⁷

Kuvan tekeminen pohjautuu havaintoon, ja siinä pyritään esittävään lopputulokseen, joka voi aiheuttaa vertailua ja jaottelua ”hyviin” ja ”huonoihin”, vaikkei tämä ollut tietenkään tavoitteeni teettäessäni ensimmäisen tunnin omakuvaharjoituksen. Halusin harjoituksen kautta tutustua kurssilaisiin tekijöinä, ja samalla saada mahdollisuuden auttaa heitä työskentelyssä. Räsänen näkee jäljittelyyn pohjautuvan opetuksen johtavan helposti vertailuun. (Räsänen 2008, 81.)

⁴⁶ 5.12.2011

⁴⁷ 20.10.2011

Oskari katseli ensimmäisen tunnin omakuvia. Kommentoi näkevänsä niistä eron piirtäjissä. Todeten lopuksi, että niistä näkee myös sen, "ketkä ei osaa mitään". Yritin kääntää hänen ajatustaan, että niistä näkee kuka on tehnyt enemmän ja kuka vähemmän. Yritin perustella että tekeminen on paljon harjoittelustakin kiinni. Janne osallistui keskusteluun kertoen, ettei hän ole koskaan piirtänyt kenenkään naamaa.⁴⁸

Miesten suhde taitoon ja tekniseen osaamiseen näkyi suhteessa arvottamiseen, ja tässä näkyivät myös omat kokemukset, jotka joittenkin miesten kohdalla olivat kääntyä esteeksi tekemiselle. Esimerkiksi akvarellit olivat tuttuja, ja näin ollen niitä myös arvostettiin.

Oskari: Täs o vitun siisti vesiväri.

Harri: Vesiväri.

Oskari: Vesiväri, vittu häh?

Harri: Joo, on on.

Oskari: Rupeet miettii kuinka vaikee on oikeesti tehdä. Katotaan ku jätkä maalaa vesiväreil. Vittu ku sais tollast tehtyy.

Minä: Kokeile?

Oskari: Emmä osaa.⁴⁹

Taidekirjoja katsellessa myös kynnys tekemiseen madaltui. Kirjoista nähdyt taidokkaat työt vaikuttivat ensiksi mahdolltomilta tehdä, mutta sitten sytyttivät halun oppia ja harjoitella.

Olli: Noistkin näkee et ei noit sormii oo helppo piirtää. Ku ei täälkää nää ihan hirveen onnistuneit nää mallit oo, tosi vaikeet.⁵⁰

Sitä, että taidon kautta olisi saanut muilta kurssilaisilta arvostusta, ei ollut havaittavissa kurssilaisten keskuudessa. Vain muutaman kerran Oskari nosti taidon esille. Miehet sanoivat toisten töistä positiivisia kommentteja, eivätkä ainakaan ääneen verranneet töitään keskenään.

Opettaessa on vaikea palauttaa oppilaan motivaatio takaisin epäonnistumisen jälkeen. Vanhat kokemukset voivat rajoittaa oppimista, ja tämä opettajan tulee ottaa huomioon. (Räsänen 2000, 13.) Kaikki kokemukset eivät rakenna positiivista kuvaa itsestä oppijana ja tekijänä.

Kurssilla miehet tekivät maalaukset, suurin osa oman luonnoksensa pohjalta. Oskari oli ainut, joka lähti työstämään maalaustaan suoraan valokuvasta. Hän oli asettanut itselleen liian kovat vaatimukset siitä, millaisen toivoi työn olevan. Hän myös vertaili itseään muihin, joka vaikeutti motivoitumista.

Oskari tuskaili työnsä kanssa. Menin heti katsomaan miten saataisiin työ takaisin raiteilleen.

Oskari: Täst tuleekin jokin muu kun noi rajat meni piiloon, tää meni liian tummaksi.

Minä: Ei se haittaa

Oskari: Hedelmäkori.

Minä: Älä, älä.

Oskari: Hedelmäkori.

48 17.11.2011

49 8.11.2011

50 8.11.2011

Minä: Nyt otat vettä vaan niin ne tulee näkyviin.
Oskari: Nojoo, mä jätän ton tummemmaks kumminkin. Mut tolleen ne siis saa sielt esiin.
Minä: Joo ennen ku se kuivahtaa. Kyl ne näkyy sielt tarpeeks
Oskari: Niin ja sit keksii jotain muuta.
Minä: Kyl se onnistuu.⁵¹

Kurssin loppuminen ja työskentelylle osoitettu tietty ajankohta olivat myös yksiä motivaatioita laskevia tekijöitä. Tuukka, jonka tarkoituksena oli tehdä asetelma painonnostovälineistä, vaihtoi aiheen, koska koki ajan riittämättömäksi niin isoon projektiin. Ajan vähyys vaikutti myös siihen, että viimeisillä kerroilla miehet eivät enää paneutuneet kovin intensiivisesti työhönsä.

Tuukka: Mä rupeen lykkää tähän vaan kaikkii eri värejä.
Minä: Eks sä tee tota, must se oli hyvä idea.
Tuukka: En mä viittis ku en mä kerkeis tekee sitä kunnolla, mä teen tota tuol.
Minä: Mä kyl kelasin et tekisit ton.
Tuukka: Mut ku on niin vähän aikaa et pitäis käyttää enemmän aikaa. Tos on kaikkee niin paljon et haluu tehdä sen kunnol.⁵²

Simo: Se on ollu just sillai ku ei oo päässy tähän tekee, ku ollu koko ajan et o odottanu et pääsee vähän maalaa, ku o oppinu.
Minä: Se on totta et pitäis päästä tekee sillon ku tuntuu.
Simo: Sit ku ei oo tehny tämmösii aikasemmin niin tää on vähän semmonen omalaatunen juttu, uus juttu.
Minä: Eikä varmaan mikään helpoin juttu.
Simo: Joo. Ei vastaa mitään tatuoinnin tekoo.⁵³

En ollut yksin auttamassa ja ohjaamassa, vaan miehet tukivat toisiaan paljon kurssin aikana. Jos yksi miehistä valitti työnsä vaikeaa vaihetta, joku kurssitovereista meni hänen luokseen. Kommentit olivat aina kannustavia ja tukevia, joilla pyrittiin eteenpäin menemiseen. Tämä sosiaalinen tapa työskennellä tuntui myös lisäävän ryhmän sisäistä henkeä ja innostumista kunkin omaan tekemiseen. Seuraavassa kahdessa esimerkissä näkyy, kuinka toista tuettiin: ensimmäisessä käy ilmi erityisesti kannustaminen, toisessa taas se, kuinka kurssikaveria saatettiin myös ohjeistaa ja kehottaa kuuntelemaan minun ohjeitani.

Tuukka: Mä oon maalannu kaikki tauluni tälle. Mä otin ton verhon siihen et ei jäis pelkäks. Mut toi on vaan, vitun pelkkä. Pitää varmaan tehdä siihen jotain.
Ilmari meni katsomaan Tuukan työtä ja nyökkäili hyväksyvästi.
Tuukka: Mites täs nyt kiteyttäis tällasen vankilayön verhot lepattaa saatana.
Ilmari: Hyvin toi valo tulee.
Tuukka: Siit se on sängystä katottuna oishan tos kaikki hyllyt mut en mä vittu viittiny.
Ilmari: Niin.
Tuukka: Ikkuna riittää.⁵⁴

51 17.11.2011

52 5.12.2011

53 24.11.2011

54 17.11.2011

Oskari: Tuleeks siit puu?
 Harri: Tulee.
 Oskari: Maisemamaalauksen mestari.
 Oskari jäi viereen katselemaan Harrin tekemistä ja hetken kuluttua keskustelu jatkui.
 Oskari: Toi ei voi olla koivu.
 Harri: On tää.
 Oskari: Koivuis on oksat ja lehdet.
 Harri: Tähän tulee kato vähän järveen ja tonne rantaa.
 Minä: Mul ois pikkuehdotus, et alotas tosta taustasta ja kokonaisuutena.
 Harri: Mut mä maalas in jo ton puun.
 Minä: No vedetään päälle, sun on helpompi tehdä maisemaa jos sul on joku lähtökohta tee jonkinlainen luonnos.
 Harri: Mul o mielessä maisema..
 Minä: Niin mut piirtäisit
 Harri: Tähän tulee järvi, tohon tulee toinen puoli rannasta, tonne tulee puita ja tonne tulee taivas, niin tarviiks sitä piirtää?
 Minä: Se helpottais.
 Harri: Pilalle menee jos mä sen piirrän.
 Minä: Eikä mee.
 Oskari (tulee viereen ja osallistuu): Mitä sä piirrät?
 Harri kertoo Oskarille saman kuin minulle.
 Oskari: Kato sitä mestarin siveltimestä, mä opin just ton siit, tai jotain sinne päin.
 Minä: Alota isoist pinnoist, takaa ja niin sun on helpompi maalata ku et sä maalaat tän etuosan heti valmiiks
 Oskari: Alota horisontin määrittelyst, määrittelet sinne horisontin ja sit lähet sielt tulee .
 Minä: Sun on helpompi miettii miten se menee sitten.
 Oskari: Mä olen helvetin hyvä opettaja mut mä en osaa tehdä mitään.
 Keskustelimme hetken horisontista kuinka sen avulla voi määrittää onko kuvassa enemmän taivasta vai maata.⁵⁵

Toisella tunnilla näkyi vahvasti, kuinka miehet tukivat toisiaan uudessa tilanteessa tehdessämme maalaus pohjia. Osa oli hiukan epäileväisiä tekemisen suhteen, mutta suurin osa luotti toimintaani opettajana. Luottamus syntyi erityisesti niiden miesten välillä, joilla oli vähiten kokemusta. Miehet myös huomauttivat hyvin suoraan, mikäli huomasivat jonkun pudonneen kärryiltä.

Tuukka: Pysyköhän toi ny kasassa?
 Harri: Ei pysy.
 Tuukka: Kyl mä laitoin sinne liimaa.
 Simo: Pysyy pysyy.
 Tuukka: Pysyy, pysyy on siel noi niitit ja tuet.
 Minä: Kyl se pysyy, siihen tulee viel se kangas.
 Tuukka: Niin, niin tehään sellanen liimaseos tohon kankaalle.
 Minä: Joo ja sit laitetaan gesso.
 Janne: Ai mitä tehään?
 Tuukka: Ai vedetään pohjat viel siihen?
 Minä vastaan Jannelle: Valkosta pohjustusmaali.
 Tuukka: Tää onkin mielenkiintost, ei oo tullut tehty.
 Simo: Tein kymmenen vuot sit Keraval, siel oli joku taidesysteemin tapanen.
 Harri: Aa.
 Simo: Seki oli parikertaa vaan, siin just tehtiin et tehtiin pohja ja toisel kertaa maalattiin niihin, sit se olikin siin.⁵⁶

55 8.11.2011

56 3.11.2011

6.2.6 Taidekäsityksen rakentuminen kurssilla

Taiteen ymmärtäminen perustuu teoksen, taiteilijan ja vastaanottajan välisen kontekstin ymmärtämiseen. Taiteen ymmärtämiseen liittyy vahvasti toisen ymmärtäminen ja se, millaisia omakohtaisia merkityksiä katsoja antaa taidemaailman ilmiöille. (Räsänen 2008, 228.)

Kerroin, että voisin sanoa muutaman sanan kirjoista. Ensimmäiset kysyivät jo silloin kirjaa Dalista. Pyrin esittelemään kirjat nopeasti. Kultakausi -kirjan kohdalla miehet osoittivat tunteista, ainakin kotimaisiin taiteilijoihin.

Harri: Siel o Edefeltit ja muut

Janne: Meidän pitää päästä Ateneumiin luokkaretkelle?

Minä: Joo ja mä kysyin myös et mennäks piirtää tonne kaupungille ihmisii ja tiloi Ei kuulemma voida mennä.

Harri: Mitä helvettiä, lentokentälle.

Gallen-Kallelan pienen vihon kohdalla Janne kysyi, että onko Guggenheim -hankkeen⁵⁷

keulakuva sukua tälle taiteilijalle. Sellaisen kuvan hän oli saanut. Kirjaesittelyn

loputtua Kasperin kysyi Gigeristä kirjaa. Kertoi, että siitä saisi otettua hyvin mallia.⁵⁸

Kasperin halu ottaa mallia Gigeristä, samoin Simon toisella tunnilla aloittama oma versio Dalin maalauksesta,⁵⁹ kertoi heidän taidekäsityksistään. Mallioppiminen ja halu ”ammattilaisen” jäljittelylle liittyy modernistiseen taidekäsitykseen. He nostivat jalustalle taiteen verrattuna omaan tekemiseen sekä pitivät teoksia erillisinä objekteina ja tarkastelivat lähinnä teoksia niiden antaman esteettisen elämyksen kautta. (Efland 1998, 13, 49.)

Kurssille viemäni kirjat toimivat myös osana taidekäsityksen rakentumista. Ensimmäisellä tunnilla kirjat eivät vielä herättäneet keskustelua, mutta seuraavilla kerroilla miehet alkoivat kommentoida niitä ja tutustua niiden avulla taiteeseen ja tekijöihin. Ensimmäiselle opetuskerralle pyrin valitsemaan kirjoja länsimaalaisista taiteilijoista, jotka voisivat olla miehille entuudestaan tuttuja, jotta voisin alkaa myös tätä kautta tutustumaan heidän käsitykseensä taiteesta. Jatkossa kirjavalintoihin vaikutti selvästi opettajana haluni miellyttää oppilaita, pyrin tuomaan luokkaan teoksia, joissa oli jotain yhteistä niihin teoksiin, joita kohtaan miehet olivat osoittaneet kiinnostusta. Tämä vahvisti ennestään heidän ehkä modernistista näkemystään taiteesta ja myös taiteen opettamisesta. Kirjavalintoja yhdisti piirtäminen ja maalaaminen ja niihin liittyvät kuvallisen ilmaisun keinot. Olisin voinut vaikuttaa paljon taidenäkemyksen rakentumiseen erilaisilla kirjavalinnoilla, pyrkiä esittämään taidetta paljon laajempaan käsitteeseen kuin maalaamisena ja piirtämisenä.

⁵⁷ Guggenheim Helsinki – suunnitelmassa on esitetty vuoden 2011 alussa, että Helsinkiin rakennettaisiin Solomon R. Guggenheimin säätiön museo. Hankkeen rahoituksesta kiistellään vuodenvaihteessa 2012. Selvityksen ja hankkeen nokkamiehenä toimii Helsingin kaupungin taidemuseon johtaja Janne Gallen-Kallela-Siren.

⁵⁸ 20.10.2011

⁵⁹ *Muiston pysyvyys, La persistència de la memòria*

Miehet tunsivat Suomen taidehistoriasta nimiä ja teoksia. Heidän taidekäsitteensä näytti pohjautuvan institutionaalisen taiteen teorian määrittelemille kriteereille mikä on taidetta. Omille teoksille miehet asettivat myös arvon - huumorimielellä. Tämä osoittaa, että he mittasivat taiteen arvoa myös rahallisesti.

Kurssin lopulla teimme kehykset teoksille ja Janne sai ensimmäisenä kehykset valmiiksi ja menin katsomaan hänen työtään.

Minä: Mitäs mieltä olet?

Janne: Vittu.

Minä: Tee paljon toi.

Janne: Tee, tekee, vaik on vaan tollanen lista, ihan eri.

Olli: Hinta nous.

Janne: Eiks näitten hinta nouse ku meist aika jättää?⁶⁰

Kurssilla keskustelut siirtyivät myös muutaman kerran eri maiden kulttuureista populaarikulttuurin, ja sitä kautta taiteen arvostuksen pohdintaan. Taiteen arvoa kurssilaiset mittasivat pitkälle tekijän taidoilla ja rahallisella arvolla.

Janne totesi laman vaikuttavan taiteen hintaan ja arvoon. Hän kertoi laman näkyvän heti taiteessa. Seuraavaksi pohdittiin miksi halutaan tehdä rahaliittoja kuten euro, kun eivät ne ole toimineet. Vaikka niitä on yritetty Rooman ajoista asti.

Kasper i ihmetteli kiinalaisten tekemien kalligrafia- merkkien vaatimaa taitoa.

Seuraavaksi miehet pohtivat hetken, miksi korkeakulttuuri saa paljon apurahaa verrattuna muihin kulttuurimuotoihin.⁶¹

Esittävydestä keskusteltaessa painotettiin juuri teknistä taitoa, tosin Elina Merenmiehen teokset herättivät ajatuksia nimenomaan sisältönsä vuoksi. Janne, Tuukka ja Ilmari tekivät kaikki teokset, jotka eivät olleet esittäviä. Miesten työskentely oli itsenäistä ja muiden mielipiteisiin ei siis tukeuduttu paljonkaan. Kuvan tekeminen vaikutti olevan nautinnollista, ja koin, että miesten valitsemissa henkilökohtaisissa aiheissa oli paljon sanomaa, joka ei välttämättä muille suoraan avautunut. Tällaiseen oman työn arvostamiseen ja minäkeskeiseen tarkasteluun johtavat vahvat omat kokemukset kuvattavasta aiheesta. (Räsänen 2008, 225-226.)

6.2.7 Motivaatio ja flow tunneilla

Miesten työskentelymotivaatio lähti heistä itsestään. Miehet keskittyivät tekemiseen, eivätkä toisiinsa. Ulkoisia paineita miesten tekemiselle en asettanut. Miesten työskentelymotivaatiota voidaan sovelletusti tarkastella Csikszentmihalyinin flow -teorian mukaan. Miehet monesti uppoutuivat työskentelyyn niin, että ulkoinen maailma tuntui häviävän, eivätkä heitä häirinneet häly eikä toisten miesten työskentely. Useat unohtivat työskennellessään ajan kulun, eivätkä he vertailleet omaa tekemistään toisten tekemiseen, vaan tuntuivat puhtaasti nauttivan. (Tynjälä 1999, 106.)

60 13.12.2011

61 24.11.2011

Flow -kokemusten syntymistä kurssilla edesauttoivat työskentelytavat. Miesten omat aiheet olivat sopivan haastavia suhteessa heidän kykyihinsä. Kaikki miehet, jotka työstivät piirustuksestaan maalausta, tuntuivat nauttivan ja uppoutuvan flow'n kaltaiseen tilaan. (Tynjälä 1999, 106-107.)

Tynjälä esittää, että opettajan tulisi pyrkiä monipuolisilla harjoituksilla pitämään yllä motivaatiota. Tekemisessä olisi oltava mukana henkilökohtainen näkemys, ja miesten yhdessä valitsema teema tuki tällaista motivaation herättämistä. Miesten saadessa työnsä valmiiksi, yritinkin rohkaista heitä kokeilemaan toista tekniikkaa, jotta tekemiseen tulisi uusia haasteita ja työmuotoja. Tällöin miehet määrittelivät myös itse haastetta tekemiselleen. Opettajana olin tutustunut heihin tekijöinä ja työskentelijöinä ensimmäisen tunnin omakuvaharjoituksen kautta, ja pystyin tämän pohjalta rohkaisemaan heitä ja tarjoamaan lisähaastetta tekemiseen, kuitenkin antaen miesten pitää vapaus omien aiheiden suunnittelussa ja valitsemansa tekniikan suhteen työskentelyssä. (Tynjälä 1999, 108-109.)

Töiden arviointi ja palaute tekemisestä ovat yksi keskeisimmistä motivaatioon vaikuttavista tekijöistä. (Tynjälä 1999, 109.) Opettajana pyrin rohkaisemaan ja löytämään miesten töistä kohtia mitä jatkaa sekä tukea heidän kommentoimia onnistuneita kohtia. En halunnut kommentoida töitä vain ”hyvä”, ”kiva” ja ”jatka vain” kommenteilla.

6.2.8 Terapeuttisuus tekemisessä

Räsänen (2008) näkee, että taideopetuksen on mahdollista olla terapeuttista silloin, kun oppilaan henkilökohtaiset kokemukset pyritään ottamaan huomioon opetuksessa (Räsänen 2008, 89). Kurssilla otettiin oppilaiden kokemukset mukaan yhteisen teeman ja yksilöllisten aiheiden kautta.

Piirustuksen ja maalauksen kurssissa oli terapeuttisia piirteitä, tiettyä eheyttävää ja inhimillistä merkitystä tekijöille. Terapeuttinen on yleisempää, väljempää ja keinoiltaan vähemmän rajattua kuin terapia. Terapeuttisuus voikin ilmentyä ryhmässä, yksilössä, tilanteessa tai vain hetkessä. Taiteellisessa toiminnassa myös tekijän asenne ja suhtautuminen tekemiseen voi tehdä tekemisestä terapeuttista. (Mantere 1991, 113.) Loppupalautteessa miehet ilmaisivat kurssin olleen heille hyvin positiivisena kokemuksena (ks.5.6).

Simo: Eihä se oo hyvä, jos vangil o hyvä olla, jos vanki pääsee maalailee tai tekee jotain mist tulee hyvii fiiliksi, nii huh, huh, niin eihä se käy.⁶²

Vaikka en uskokaan pelkästään kuvien tekemisen vaikuttavan rikollisuuteen tai muuttavan vangittuja, kuitenkin on huomioitava taiteen terapeuttisuus ja Rauhalan (2005) näkemys siitä, että jossain määrin rikollisuutta voitaisiin ennalta ehkäistä muuttamalla vangittujen asemaa inhimillisemmäksi. (Rauhala 2005, 139.)

Miesten henkilökohtaisten aiheiden valinnoilla saattoi olla terapeutista merkitystä. Mantere esittää kuvallisen ilmaisun olevan yksilöllisesti koetun saattamista nähtäväksi (1991, 12). Oskari teki kuvaa Rannanjärvestä ja Isontalon Antista, jotka kaikki miehet hyvin tunsivat, Tuukka ja Ilmari taas tekivät kuvia sellistä ja sellin ikkunasta. Simo käsitteli kuvassaan hyvää ja pahaa.

Olli ryhtyi katselemaan mitä muut tekevät, hän kommentoi pian Simon työtä.

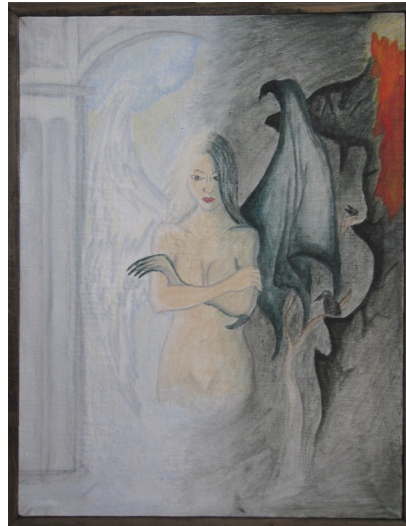
Olli: Piru ja enkeli samassa.

Simo: Joo, hyvä ja paha.

Olli: Joo.

Simo: Niin hyvässä kuin pahassakin.

Olli (naurahtaen): Näinhän se on, näinhän se on.⁶³

6.3 Miesten kesken

Morjen, Hola, päivää, moi.

Olli, Tuukka, Kasperi ja Ilmari saapuivat luokkaan.⁶⁴

Kurssilla vallitsi positiivinen ilmapiiri, joka vaikutti siihen, että miehet uskalsivat myös ohjeistaa toisiaan ja kommentoida toistensa tekemisiä. Tämä lisäsi yhteenkuuluvuuden tunnetta. Kurssilla huumori oli merkittävässä roolissa, ja se näkyi ja kuului. Oltiin ryhmä, mutta jokainen sai olla myös yksilö.

6.3.1 Ilmapiiri ei ole sattumaa, mutta ymmärrämmekö toista

Oman tuntemukseni mukaan ilmapiiri tunneilla vaikutti hyvältä. Se rakentui pienistä tekijöistä, joissa lyhyet keskustelut ja huumori olivat pääosassa. Koin, etten tietoisesti pyrkinyt luomaan kurssille muuta kuin avointa ilmapiiriä. Yhdessä tekeminen (omakuva ja maalausohjat) pohjustivat sitä, että jokainen hyväksyttiin kurssille sellaisena kuin hän on.

Vaikka taiteesta en osannut synnyttää kovinkaan paljon keskustelua, muuten koin, että sain tuotua miesten mielipiteitä ja näkemyksiä esille erilaisista aiheista. Näissä ”taiteen ulkopuolisissa” keskusteluissa koin pääseväni helpommin miesten puhetapaan kiinni kuin kenties miehet olisivat päässeet minun ”taide”-kieleeni kiinni. Kieli toimi yhteisten kokemusten ja tiedon keräämisen ja välittämisen sekä myös uudelleen tulkinnan välineenä. (Aittola & Raskila 1995, 222.) Näenkin, että opettajan on pyrittävä vahvasti huomioimaan juuri kielen kautta toinen; on mentävä toista kohti, ja pyrkiä itse ymmärtämään, eikä pakottaa toista siihen.

63 8.11.2011

64 8.12.2011

Keskustelut käsittelivät tuntien aikana pitkälle taidetta ja olivat toisaalta humoristisia. Lähes kaikissa keskusteluissa olin jotenkin mukana, osallistumassa tai kuuntelemassa. Tilan koko ja vähäinen mahdollisuus keskustella kahden kesken ehkä osaltaan vaikuttivat keskustelevien määrään.

Oskari: Ois tupakkatauko.

Minä: Joo-o pitääkää vaan.

Oskari Tuukalle: Läheksä mukaan?

Tuukka: Joo ei täst saa minkään näköst.

Oskari: Sehän o jätkän näkönen.

Tuukka: Näyttää ihan Madin silt jätkält.

*Kasper i kommentoi Tuukan työtä: Madin näkönen jätkä minne tääl mennään röökille?*⁶⁵

Miehet katkaisivat keskustelun ja tekemisen tauoilla. Kaikki muut paitsi Simo kävivät tupakalla. Ensimmäisellä tunnilla ilmoitin, että meillä on vain yksi tauko, ja että tämä oli sovittu henkilökunnan kanssa, koska kurssilla oli tarkoitus tehdä taidetta, ei vain kahvitella ja jutella. Heti seuraavan tunnin alkupuolella kysyttiin lupaa mennä tupakalle. Päätin joustaa tästä yhden tauon periaatteesta, ja tämän jälkeen miehet kävivät kuka milloinkin tupakalla. En halunnut nostaa itseäni liian voimakkaaksi auktoriteetiksi, ja koin myös, että tauot parantavat ryhmähenkeä. Tupakkatauot olivat sosiaalinen tapahtuma, harvemmin kukaan meni yksin tupakalle, vaan mukaan lähti aina toinen.

Kieli toi esille oman ongelmansa. Aineistoani tarkastellessani myöhemmin huomaan, että en avannut itselleni tuttuja käsitteitä miehille. Näin en huomioinut miehiä tasavertaisina yksilöinä: kuinka ottaa toinen mukaan suunnittelemaan kurssia, mikäli meillä ei ole yhteisiä käsitteitä ja kieltä.

Tuukka luki "Tämäkö taidetta?"- kirjaa.

Tuukka: Mitäs uutta nykyään on vallitsevana ku täs sanotaan et moderni ei oo enää vallitseva?

Minä: Postmoderni.

Tuukka: Mitä maailmaa järjestyttävää tehdään?

Minä: No ehkä biotaide, niinku elävä.

Tuukka: Aa silleen elävää Mutsi huomasi kerran leiväs hometta.

Hieno sininen sävy. Sit se pisti sen erikseen johonki Mikäs se on se nyt Anssi Kasitonnen

Mä tsiikasin sen videoit juutubesta rakentanu jotain sukellus veneitä pahvista kaikkii nappuloita ja (viheltää).

*Tuukka kertoi, että olisi halunnut käydä katsomassa Kasitonnen näyttelyn.*⁶⁶

Tunneilla tapahtui kasvatusta, vaikken siihen tietoisesti pyrkinytkään. En määritellyt etukäteen keskustelun aiheita tai tunnin keskustelujen sisältöjä. Tahtoen tai tahtomattani omilla kommentteillani opettajan roolista käsin välitin arvojani ja näkemyksiäni. Pyrkimykseni oli kuitenkin kokoajan olla hienotunteinen. En omasta mielestäni ryhtynyt saarnaamaan jostakin asiasta, vaan yritin tuoda toisenkin näkökulman keskusteluun.

65 3.10.2011

66 5.12.2011

Miehet keskustelivat ylioppilaskirjoituksissa kahdeksan laudaturia kirjoittaneesta oppilaasta.
 Janne: Jostainhan se on pois tollanen.
 Kasperi: No nehän asioista sit tulee päättämään.
 Janne: Päättää saatana päivänsä.
 Naurua.
 Kasperi: Ei se seuralämä ole kovin kaksinen.
 Janne: Niin jostain se on pois.
 Kasperi: Jos on luku kaikkii päivät.
 Simo: Onkohan kerralla kirjottanu ne 8 L:ää.
 Tuukka: Seuralämää, huoraa ja opiskelee, huoraa ja opiskelee, siin o seuraa ja saa lukea.
 Janne: Ei kyl pakko oo paljon luku.
 Minä: Eiks Apulannan laulajalla Tonilla ole nippu L:iä.
 Janne: Siit kyl huomaa et kaveri o luku muutaki ku Aku Ankkaa.
 Naurua.⁶⁷

Kasvamista ja kasvattamista tapahtui myös toiseen suuntaan. Ensimmäisen tunnin jälkeen tekemistäni päiväkirjamerkinnoistäni huomaa, etten ollut aivan niin ennakkoluuloton mitä olin luullut. Huomasin kirjoittaneeni, etten voinut mistään ulkoisista seikoista päätellä miesten olevan vankeja. Omat mielikuvani olivat rakentuneet pitkälle elokuvien välittämästä kuvista vangeista.

Urheilu oli muutaman kerran osana miesten keskustelua. Jääkiekkoa ja jalkapalloa miehet pystyivät seuraamaan vankilassa parhaiten. Urheilu liittyy monesti, raskaana fyysisenä, kilpailullisena ja tietyssä mielessä väkivaltaisena miesten maailmaan (Tiihonen 1999, 89).

Olli alkoi työstämään kuvaa HIFK:n logosta.
 Minä: Oisitsä tarvinnut mallii siihe?
 Olli: E.
 Simo: Ei sitä tartte edes loppuu tehdä.
 Olli: Noh Noh Noh Noh (naurua).
 Simo: Mul o tuol ylimääräsi Jokeri- paitoi jos sä tarttet.
 Naurua
 Olli: Aiaiaiaiai, kauheeta, kauheeta.
 Hetken kuluttua keskustelu jatkui uudelleen.
 Olli: Pitäiskö sitä mallii sittenki, hakee mis o tän päivän Metro- lehti (HIFK oli voittanut Jokerit 4-2 paikallispelissä maanantaina 5.12.2011).
 Simo nostaa katseensa.
 Olli alkaa nauramaan.
 Simo: Huuh Huuh huuh.
 Kasperi: Mitä sä tartteet yks-kasi-ysi-seiska .
 Olli: No, kyl mä vittu to (huomaa Kasperiolla olevan HIFK paidan päällä) Hei näytä sitä sun paitaa, ei, ei.
 Kasperi: Ei mul sitä logoo ole.
 Simo: Noi on tommosii pilipali paitoi sanokaa vaan ku haluutte niit paitoi.
 Naurua.⁶⁸

Urheilua koskeviin keskusteluihin eivät kaikki kuitenkaan osallistuneet, kuten Tuukka ja Ilmari. Kurssille osallistuneita miehiä ei voida tarkastella mitenkään yhtenä

67 24.11.2011

68 8.12.2011

homogeenisena joukkona, stereotyyppisinä miehinä. Kilpailullinen, hegemoninen maskuliinisuus selittääkin Mikko Lehtosen mukaan vain osan miehisyydestä, maailman muuttuessa yksilöitymisen, globalisoitumisen ja mediasoitumisen kautta. Vallitsevat miehisyyden asemat ovatkin varsin valikoivia ja vaihtelevia. Tämä synnyttääkin Lehtosen mukaan tilaa ja tilausta vaihtoehtoisille miehisyyden malleille. (Lehtonen 1999, 74-87.)

6.3.2 Ei se niin vakavaa ole

Huumori oli vahvasti läsnä ja rakensi myös tunnelmaa kurssin aikana. Huumorin kohteena olivat päihteet ja päihtyminen sekä taide ja taiteellisuus. Taiteellisuutta koskevassa huumorissa esiintyi myös viittaus seksuaalisuuteen.

Janne: Silleen mallist piirretään, alaston nainen tohon. (viheltelyä)

Muutama naurahtaa.

Minä: Äh en saa tuoda.

Janne: Ei.

Minä: Joo-o.

Simo: Mä voin ottaa housut auki.

Kaikki Nauravat.

Minä: Niin, jos te haluatte, käy se mulle.

Kaikki nauravat.⁶⁹

Seksuaalisuudesta ei puhuttu kurssilla paljonkaan, mikä luultavasi johtuu pitkälti siitä, että seksuaalisuus on rajattua laitoksissa. Kuitenkin Simon työssä Hyvyys & Pahuus oli kuvattuna alaston nainen, joka esitti sisäistä ristiriitaa hyvän ja pahan välillä ihmisessä. Kyseinen teos kiinnosti myös paljon toisia kurssilaisia.

Miehet keskustelivat myös naisesta ja naisen asemasta Teemu Mäen teoksia tarkastellessaan⁷⁰. He kummastelivat miksi nainen on suostunut teosten tekemiseen. He kokivat taiteilijan toimivan alistavasti naista kohtaan⁷¹. Miehet tuntuivat arvostavan ja kunnioittavan naisia, erityisesti puolisojaan.

Simo tuli tunnille ensimmäisenä ja oli hyvällä tuulella. Hän kertoi omistaneensa Majakka -työn vaimolleen.⁷²

Vaikka huumori rakensi kurssia välillä vahvastikin, on mielestäni huomioitava se, että huumori voi tulla myös toisen aidon kohtaamisen eteen. Varsinkin jos huumorin kohteena on itselle ulkopuolinen asia, josta voi puhua ilman, että antaa itsestään mitään.

69 20.10.2011

70 *Sex & A Bleeding Sex & A Bleeding Child* 1995–1996 photo-diptych Lambda prints mounted on aluminium, 90x135cm each ja *Child ja Giving Birth* (an extract from *Death at Work*) 1997, photograph 40 x 30 cm, edition of 10äärellä

71 24.11.2011

72 13.12.2011

Koen jälkikäteen huumorin myös toimineen testinä minulle siitä, kuinka suhtaudun miesten juttuihin, ”kestäkö” kevyttä herjaa, minkälainen ylipäättään on huumorintajuni.

Ennen tuntia laittamani julisteet alkoivat putoilla, joka sai miehissä aikaan pientä hilpeyttä.

Oskari: Ootko ihan ite laittanu noi?

Janne: Sun ois pitäny laittaa ne tolla panttivankiteipillä.⁷³

Oskari: Ny o sahurilla ollu vähä.

Harri: Joo, nyt on sahattu jurri päissään.

Oskari: Jiirit ihan digelsdaagels.⁷⁴

Esittelen, että meillä on erilaisia siveltimiä, joista toiset ovat akryylimaalaukseen ja toiset akvarelleihin. Näytän myös minkälaisia palettiveitsiä on luokassa. Kerron että näillä olisi tarkoitus sekoittaa akryylimaalit. Pian miehet alkoivat nauraa pienelle palettiveitselle ja kysyvät:

Olli: Saadaaks me kans sellaset paletit?

Harri (nauraen): Ja hatut?

Minä (nauraen): Eiköhän nyt tyydytä muovilevyihin ja muihin alustoihin.⁷⁵

Huumorilla tunnuttiin myös peittävän omaa epävarmuutta ja itsensä esille asettamista liian avoimesti. Huumorin, vitsien ja naurun taakse pystyi pakenemaan ilman, että toi esille itsensä aitona persoonana.

Pyysin miehiä keksimään töilleen nimet.

Tuukka: Pitäiskö noille antaa ranskalaiset nimet ois taiteellisempiä.

Kasper: Oisko se (”puhuu ranskaa”).

Naurua

Tuukka: Tolle pitäis viel keksii ja antaa joku nimi.

Kasper: Järnefelt oluttuvassa.

Tuukka: Kotiviini.

Minä: Aika hyvä.

Tuukka: Joo laitetaan kotiviini, se sopii siihen, mä laulan sen aina karaokessa.

Naurua.⁷⁶

Huumori, hyvä ilmapiiri ja irtautuminen arjesta tuntuivat myös lisäävän yhteenkuuluvuuden tunnetta. Tästä kertoi esimerkiksi miesten into keksiä kurssin näyttelylle nimeä.

Minä: Tos o eka luonnos kutsusta.

Simo: Joo toi o hyvä.

Simo: Tumpelot taiteilijat.

Tuukka: Ai siin on kaikki samas.

Minä: Joo.

Olli: Magee.

Kasper: Se on hyvännäkönen.

Tuukka: Täs o meidän kollektiivinen persoona.

Saman tunnin loppupuolella otin esille uudelleen nimen keksimisen.

Minä: Mut hei nyt se nimi.

Olli: Ai se näyttelyn nimi.

73 20.10.2011

74 3.11.2011

75 3.11.2011

76 8.12.2011

Minä: Ni.
 Simo Linnavenkulat -näyttely.
 Naurua.
 Kasper: Mitä niille sit tapahtuu?
 Minä: Ne tulee tänne ja mä en tiedä mitä te teette niille.
 Olli: Taidetta talosta.
 Naurahduksia.
 Simo: Kivitalosta.
 Kasper: Niin kivitalosta.
 Olli: Tai maisemointia muurin takaa.
 Naurua ja kaikki nyökyttelevät, joten päätin lopettaa tähän nimien heittelyn.
 Minä: Se o hyvä?
 Nyökyttelyä.⁷⁷

6.3.3 Ryhmänä ja yksilöinä

Pyrin kohtaamaan mihetyksilöinä, jotka muodostivat ryhmän, jota yhdisti positiivinen ilmapiiri ja toisia tukeva asenne. Yllätyin kun miehet tiesivät hyvin tarkkaan, minne kurssilta lähteneet oli siirretty, ja pohtivat asiaa.

Olli ja Janne aloittivat keskustelun eri vankiloista ja arvostelivat muita Suomen vankiloita. He ihmettelivät myös, miksi ryhmässä ollut Harri laitettiin niin pahaan paikkaan kuin X. Miehet puhuivat myös vankiloiden heikosta sisäilmanlaadusta ja kuumuudesta kesäisin. Konnunsuon vankilan muuttaminen maahanmuuttokeskukseksi aiheutti heidän puheissaan kummastusta. Tämä johtui heidän kokemuksistaan Konnunsuon huonosta ilmasta ja rakennuksen tilasta. Seuraavaksi miehet kertoivat erilaisia pakotarinoita, joita olivat kuulleet.⁷⁸

Miesten asenne ja kiinnostus tekemistä ja taidetta kohtaan kasvoi kurssin loppua kohden. Huumori ei enää kohdistunut loppukurssilla kuvan tekemiseen eikä taiteilijoihin. Miehet kyselivät viimeisellä kerralla jatkokurssia. Tunneilla näkyi myös vahvasti miesten henkilökohtainen kokemus ja näkemys taiteesta, eikä vallalla ollut mitään yhtä oikeaa käsitystä taiteesta ja siihen suhtautumisesta. Suurin osa piti taiteena henkilökohtaista taitoa, kuitenkin Janne alkoi kurssin edetessä tarkastella taidetta itsensä ilmaisuna. Kurssin rajaus piirtämiseen ja maalaamiseen korosti luultavasti miesten näkemystä, että taide on pitkälle kaksiulotteista, ainakin heidän puheistaan päätellen.

Miehillä tuntui olevan vahvoja ennakko-oletuksia taiteen maailmasta, tai sitten tämä kuului miehiseen rooliin. Miehisyydessä ja sen muuntamisessa tulisi muistaa vanha totuus urheiluvalmennuksesta: joskus on paha tai väärä tapa tai tottumus on opittava pois (Tiihonen 1999, 111). Kurssin kuluessa miehet muuttuivatkin, ja osa ei edes astunut tietynlaiseen miehen muottiin.

*Kasper: Joku meni vasikoimaan näytelmästä aikäinmaikalle.
 Kasper: kiroaa teatteria.
 Olli: Ketä vittu kiinnostaa joku teatteri.
 Tuukka: Kyl mä ainakin menen.
 Minä: Mikä se nimi o?*

77 13.12.2011

78 8.12.2011

Tuukka: Voiko olla selvin päin, vai mikä vittu, voiko sählätä selvin päin.
Olli: Taas jotain vitun ongelma nuorii.
Kasper: Kaikki kuvittelee et tääl o hirvee päihd paratiisi.
Tuukka: Taidevankila, vittu, Helsingin aino.
Minä: Telkkari vaikuttaa paljon.
Olli: Kyllä.
Kasper: Ketä tapaam niin kela et tää on suunnille ku Kylmässä ringissä.
Puhe kääntyi Kakolaan, Kylmään rinkiin, Tiilenpäihin ja Therouxiin.
Tuukka: Therouxilla oli paha meininki, siel tuli turpaan.
Kasper: Joo se on vähän erilaist siel ku o niin täyttä, totta kai siel alkaa pinna palaa helposti.
Tuukka: Vittu siel meni vähän lujempaa.
Kasper: Siel o se vankilakulttuuri iha erilainen ku Euroopassa ja ne tuomiot on kovempii.⁷⁹

Miesten asenne toisiaan kohtaan oli kunnioittava ja myös hiukan luottavainen, samoin heidän asenteensa vankilan henkilökuntaa kohtaan. Kukaan ei ollut eriarvoisessa asemassa suhteessa toiseen. Kukaan ei hävennyt töitään ja kaikki keskustelut käytiin hyvässä yhteishengessä. Henkilökohtaisia asioita ei kuitenkaan puhuttu kaikkien läsnäollessa, ja oikeastaan niistä mainittiin vain muutaman kerran kurssin aikana, kun osa oli jo lähtenyt pois. Kasper kertoi ensimmäisen kurssikerran jälkeen menevänsä naimisiin, Simo taas sanoi omistavansa työnsä vaimolleen. Myös töitä nimettiin henkilökohtaisin perustein, tosin en kysynyt nimien taustoista eivätkä miehet tuntuneet haluavan niitä esiin ottaakaan.

C.R.E.A.M. (Cash Rules Everything Around Me)
In Dust We Trust
Lonely Majakka
The 49th metaphormose of an antibalanced material in section 8.
The second last dream of Tutankhamon and his slowly mowing furnitures
Jailbird #798
Aurora Borealis
Osoitus 1 & 2
Maailma katsoo
Syleilijät
Kotiviini (Järnefelt)
Helsingin Herrat
Kukaan ei oo mitään
Hyvyys & Pahuus

6.3.4 Joskus on viimeinen kerta

Kurssin alussa kättelin jokaisen miehen ja toivotin tervetulleeksi. Lopetin myös kurssin kättelyyn, jota viimeisellä kerralla edelsi kahvi-, limsa-, ja pullatarjoilu.

Kasper: Eipä oo tullu juotuu limskaa pitkään aikaan.

Olli: Onks siel limuu?

Tuukka: O.

Olli: Ehdottomasti.

Tuukka: Kokakolaa.

Kasper: Joskus 2009 alkuvuodesta.

Olli: No tän kerran.

Kasper: Ruotsis myytiin vankilas limuu Suomes varmaan halutaan säästää meidän hampaista. Ja voi olla myös tilakysymys.⁸⁰

Viimeisellä tunnilla halusin juhlistaa jollakin tavoin kurssia, jottei se vain loppuisi yhtäkkiä, kylmästi. Miehet tuntuivat toivovan ja uskovan, että heille järjestetään jatkokurssi.

Tuukka: Jäi tollaset Moneet tekemät.

Olli: Ens kurssil sit.

Tuukka: Niin, ens kurssil sit impressionismin makuun. Ku nyt tää jäi vähän alulle ja alko lämpenee.⁸¹

Kurssin lopulla jaoin vielä todistukset kurssista miehille (Liite 9).

Olli: Jumalauta todistus, ensimmäinen todistus elämässä.

Todistukset tuntuivat olevan miehille tärkeitä. Kirjallinen todistus antoi miehille myös tunnustusta tekemisestään kurssin aikana.

Simo: Näkyillään... tässäks se nyt oli?

Minä: Tässä.

Olli: Kiitos, oli hieno tavata.⁸²

Jäin pohtimaan vastaustani "tässä". Onko oikein herättää kiinnostusta ja innostusta ja sitten lopettaa, varsinkin jos toiminta ei jatkuisi tämän jälkeen? Teenkö silloin työtä muille vai vain itselleni henkilökohtaisista syistä, voinko silloin huomioda toisen yksilönä? Käymmekö taidekasvatuksen nimissä viemässä "pätkätoimintaa" laitoksiin, vaikka oppilaat haluaisivat pidempiaikaista opetusta?

80 13.12.2011

81 13.12.2011

82 13.12.2011

7. Loppupäätelmät

Kasper: Mites sun koulukaverit, onks ne ihan et miten sä pärjää niiden ihmishirviöiden kanssa? Et onks ne peloissaan, huolissaan sun turvallisuudesta?

Tässä luvussa kokoon yhteen tekemiäni havaintoja piirustuksen ja maalauksen kurssista. Luvun lopussa esitän kehittämis- ja jatkotutkimusaiheita vankilassa tapahtuvalle taideopetukselle.

Piirustuksen ja maalauksen kurssi poiki jatkokurssin Helsingin vankilaan, joka alkoi keväällä 2012. Kaikki halukkaat edelliseltä kurssilta osallistuivat myös uudelle kurssille, ja heidän lisäksi kurssille otettiin uusia osanottajia.

7.1 Tulkinta ja johtopäätökset

Tutkimustehtävänäni oli tutkia piirustuksen ja maalauksen kurssin rakentumista vankilassa. Piirtäminen ja maalaaminen nousivat oman tekemisen kautta keskeisiksi kurssilaisten taidenäkemyksen rakentumisessa. Oman tekemisen ja kokemisen kautta miesten tietoisuus piirtämisestä ja maalaamisesta laajeni. Osa ilmaisikin kurssin lopulla ettei ehkä oppinut piirtämään mutta oppi ilmaisemaan itseään. Heidän kiinnostustaan näitä kuvan tekemisen muotoja kohtaan vahvistin kurssille viemilläni taidekirjoilla. Ennen kaikkea kurssin suuntaa ohjasi omat lähtökohtani, päätin lähteä tarjoamaan nimenomaan piirustuksen ja maalauksen kurssia vankilaan. Oletin näiden tekniikoiden olevan tuttuja ja innostavan osallistumaan. Oletin myös muiden tekniikoiden olevan hankalia toteuttaa vankilaympäristössä.

Toimintatutkimuksellisen lähestymistavan mukaisesti tutkimuksessani oli myös kehittämistehtävä. Pyrin kehittämään kurssia paremmaksi yhdessä kurssille osallistuneiden miesten kanssa Helsingin vankilan sääntöjen ja muun toiminnan puitteissa.

Helsingin vankila määritteli rajat kurssille, niin kurssilla käytettyjen materiaalien kuin myös kurssille osoitetun tilan kautta. Lisäksi kurssin muutama opetuskerta jouduttiin siirtämään laitoksen toiminnasta johtuen. Tähän en minä opettajana tai miehet kurssilaisina voineet vaikuttaa. Yhteistyö vankilanhenkilökunnan kanssa oli joustavaa. Sain mennä paikan päälle riittävän aikaisin, yhteydenpito henkilökunnan kanssa oli sujuvaa ja sain hankkia tarvitsemamme välineet, tietyin sovituin rajoittein. Myös kurssitilan suhteen oltiin joustavia: kukaan muu ei käyttänyt sitä, joten saimme jättää tavaramme aina odottamaan seuraavaa viikkoa. Näin säästimme aikaa, ja olimme kuin omassa ateljeessa.

Pyrin ottamaan miehet mukaan kurssin rakentamiseen tasavertaisesti, vaikka päätinkin etukäteen ensimmäisen opetuskerran tutustumisharjoituksen ja toisen opetuskerran maalaus pohjien tekemisen, mikä lähti miesten kiinnostuksesta maalaamiseen. Tästä eteenpäin kurssi lähti rakentumaan enemmän miesten omien

aiheiden kautta. Vaikka meillä olikin yhteinen teema, en sitä kovin voimakkaasti korostanut. Tämä johti ettei teemaa käsitelty paljonkaan. Teeman laajuus, elämä, oli myös hankala käsitellä, koska se pitää sisällään hyvin paljon. Eivätkä miehet olleet kovin halukkaita keskustelemaan teemasta. Elämäteeman käsittely vaatii myös luottamusta opettajaan ja toisiin kurssilaisiin, enkä lyhyen kurssin aikana kyennyt luomaan tarpeeksi luottamusta, jotta olisimme voineet käsitellä yhteistä teemaa syvemmin.

Koen kurssilla löytyneen nopeasti tasapainon ohjaamisen ja tekemisen välillä. Kaikille oli tärkeää tehdä omaa työtään, ja saada ohjausta sen tekemisessä. Teknisempiä harjoituksia haluttiin kurssin ensimmäisissä lomakkeissa, kuitenkin niitä ei haluttu enää kurssin jälkeisessä kyselyssä. Kurssilaisten käsitys omasta oppimisesta ja tekemisestä oli muuttunut tästä näkökulmasta. He halusivat käsitellä mahdollisimman itsenäisesti omia aiheitaan, joiden toteuttamisessa he kuitenkin voisivat tarvittaessa saada ohjausta.

Miesten rooli kurssin rakentumisessa keskittyi suurimmalta osin heidän omien näkökulmiensa ja aiheidensa kuvaamiseen. Tämän lisäksi he loivat kurssin ilmapiiriä, huumori kurssin alussa loi tunnelmaa vaikka tekemisessä saattoi olla hankalia vaiheita. Huumori ja keskustelut loivat ryhmähenkeä ja miehet kokivat kurssin olevan heidän oma kurssinsa.

Positiivisen ilmapiirin syntyyn vaikuttivat myös kurssilaisten vapaaehtoisuus ja henkilökunnan suorittama valinta ilmoittautuneista sekä luokkahuoneen pieni, kodikas koko. Se, että kurssilaisia oli vähän, mahdollisti sen, että pystyin ohjaamaan jokaista yksilöllisesti, ja tästä koin miesten pitävän. Henkilökohtaisen ohjaamisen avulla pystyin hiukan tutustumaan miehiin myös yksilöinä.

Oppilaiden vahva innostuneisuus tekemiseen vaikutti minuun opettajana ja toimintatutkijana hiukan passivoivasti, en pyrkinyt kehittämään opetusta kovinkaan monipuolisesti kurssinaikana. En tuonut taiteen tarkastelua ja keskustelua taiteesta mukaan kurssille. Kuvista keskustelu ja tarkastelu olisi voinut toimia linkkinä tulevaisuuteen, siviiliin pääsyyn jolloin kuvatulva voi iskeä muurien jälkeen voimakkaasti kasvoille. Tyydyin helposti vallitseviin olosuhteisiin, jotka vaikuttivat olevan mielekkäät miehille. Kokemattomuuteni opettajana tilanteissa, jolloin ei keskustelua synny, johti itseni takaisin miesten valitsemaan suuntaan. En uskaltanut avata keskustelua koska miehiä ei tuntunut tämän kiinnostavan. En osannut opettaa miehiä keskustelemaan, vaan tulkitsin opetustilanteessa heidän keskustelemattomuutensa johtuvan siitä, ettei heitä kiinnostanut keskustella. Onko syynä myös, ettei koulutusohjelmassamme tarjota keskustelulle painottuvaa mallia vaan keskitymme enemmän tekemiseen? Jos olisin osannut, olisin tuonut huoneeseen kuvamateriaalia samoista teemoista mitä miehet käsitelivät omissa teoksissaan. Avaamalla keskustelua olisin voinut tarjota polkuja syventyä aiheeseen ja ankkuroida heidän tekemistään osaksi visuaalista kulttuuria.

Toimintatutkimus antoi itselleni mahdollisuuden tarkastella omaa opettamista ja käsityksiäni opettamisesta tarkemmin. Huomasin omien tietojeni ja taitojeni rajallisuuden useassa tilanteessa. Tällaiset tilanteet tulevat vastaan, kun opetus ei ole strukturoitu tietyn kaavan mukaiseksi etukäteen ja jolloin pyritään huomiomaan oppilas aidosti tasavertaisena kurssin rakentajana.

Tietojen ja taitojen rajallisuus näkyi voimakkaasti kurssin rakentumisessa. Tekniset taitoni ja oppilaiden erilaiset työt vaikuttivat ohjaukseen, en pystynyt ohjaamaan kaikkien tekemistä välttämättä heidän haluamaansa suuntaan, vaan ohjasin töitä vahvasti oman makuni mukaisesti. Tietoni rajat tulivat myös esille kurssilla käydyissä keskusteluissa. En tiennyt tai osannut vastata kaikkiin kysymyksiin, enkä selvittänyt tietoa seuraavalle tunnille, mikä johti kurssin rakentumiseen taidekäsitykseni ja makuni mukaisesti. Käytin myös puheessani termejä ja sanoja, joita en avannut miehille. He eivät välttämättä ymmärtäneet aina mitä tarkoitin tai mihin pyrin. En mielestäni voinut siis huomioida toista aidosti ja ottaa huomioon toisen asemaa, hänen aiempia tietojaan tai kokemuksiaan. Lisäksi kurssi osoitti, että ennakkokäsitykseni ihmisistä, tässä tapauksessa vangeista olivat voimakkaampia mitä annoin itseni ymmärtää ennen kurssia.

En näe omien rajojen näkyväksi tulemista mitenkään huonona asiana, vaan enemminkin mahdollisuutena itseni kehittämisessä. Opettaminen on elinikäistä oppimista. Parhaimmillaan oppitunneilla opettajakin oppii, vaikka hänen oppimansa asiat ovat eri asioita mitä oppilaat oppivat.

Huomasin kurssin loputtua, että tuntipalautelomakkeet eivät vastanneet täysin tarkoitustaan. Lomakekysymykset olivat liian avoimia, minkä johdosta miesten saattoi olla vaikea vastata. Vastaukset olivat lyhyitä ja ytimekkäitä. Yhdessäkään ei ollut muuta parannusehdotusta kuin kurssin kestoon liittyen. Suurimpana ongelmana lomakkeiden toimimattomuudelle oli, etten testannut lomakkeita henkilöillä, jotka eivät ole taiteeseen perehtyneitä.

Tutkimustehtäväni kannalta olisi pitänyt haastatella miehet kurssin jälkeen ja ottaa heidät mukaan tutkimukseen voimakkaammin. Olisin saanut heidän näkemyksensä kurssin rakentumisesta tutkimukseeni. Tutkimus on nyt hyvin vahvasti omiin tulkintoihini ja kokemuksiini sidoksissa.

Tutkimukseni pääasiallinen aineisto koostui tuntien audiotallenteista, mikä johti tutkimuksen pohjautumiseen pitkälle keskustelujen pohjalta. Keskustelut vaikuttivat niin toimintaan kuin ilmapiiriin kurssilla. Kuitenkin toisen kohtaaminen ja toisten huomioiminen ei rajoitu pelkästään ääneen lausuttujen sanojen ympärille, vaan nonverbaalinen kommunikaatio, eleet ja ilmeet rakentavat vahvasti myös toimintaa taidetunneilla. Tutkijatriangulaation tai tuntien videotallenteiden avulla olisin voinut tarkastella myös nonverbaalisen kommunikaation merkitystä kurssin rakentumiselle.

Vankilassa toteuttamani kurssi voisi olla eräs vastaveto Goffmanin esittämälle kritiikille laitoksia kohtaan. Hän esittää monen kokevan, että laitoksessa vietetty aika on riistetty heiltä. Kurssille osallistuneet miehet ilmaisivat palautekyselyssä, kuinka olivat kokeneet kurssin antaneen heille mielekästä tekemistä, piristäneen päivää sekä antaneen kunnollisen harrastuksen. Taiteellisen toiminnan voikin katsoa tarjonneen vangituille inhimillistävän piirteen ja he ovat ehkä kokeneet olevansa muutakin kuin vankeja. Ihmisiä.

7.2 Seuraava kurssi

Vangit tulee mielestäni kohdata vain oppilaina, yksilöinä. Tässä hetkessä, missä ollaan. Miehet eivät kovinkaan paljon puhuneet menneestä eikä tulevasta. Kokemusteni mukaan miehille tärkeintä oli toiminta, oma tekeminen. Tekemisessä he kokivat opettajan tuen tärkeäksi erityisesti töidensä teknisen toteuttamisen kannalta.

Jatkokurssilla tulisi ottaa kokemuksieni pohjalta mukaan muut taiteen tekemisen muodot ja visuaalinen kulttuuri, ainakin tarkasteltavaksi, jotta taidekäsitys laajenisi. Järjestämäni kaltainen maalaukseen painottuva kurssi vahvisti maalaustaiteeseen asetettuja stereotypioita ainakin sen arvostuksessa miesten keskuudessa.

Jatkokurssilla tulisi pyrkiä lisäämään keskustelua töiden sisällöistä ja taidekäsitteisiin tutustumista, huomioiden miesten hyvinkin erilaiset koulutustaustat. Näen toiminnassa tärkeäksi ajan ja pitkäkestoisuuden, sekä etenemisen jokaisen kanssa yksilöllisesti.

Yhden opetuskerran kestonä kaksi tuntia vaikutti aluksi hyvältä, mutta jälkikäteen tarkasteluna pitempi aika mahdollistaisi myös rauhallisuutta tekemiseen, jolloin jää myös oikeasti aikaa toisen kohtaamiselle ja keskusteluille kuvista.

Pitkäkestoisuus vaikka useammasta kurssista muotoutuvana kokonaisuutena antaisi myös mahdollisuuden hitaalle toiminnalle, mikä on kokemusteni mukaan tärkeää. Ensiksi pitää saada herätettyä kiinnostus ja saavutettava luottamus opettajaan ja muihin ryhmäläisiin. Silloin toisen on helpompi kertoa itsestään ja avata omaa aihettaan.

Yhteisenteeman tarkempi raja on myöstarpeen. Teemaan pohjautuva kuvamateriaali voisi tukea opetusta ja oppimista, lisäksi tämä mahdollistaisi myös visuaaliseen kulttuurin laajemmin tutustumisen.

Toimintaan olisi sisällytettävä omat oppimispäiväkirjat, joiden kautta omia tavoitteita voitaisiin tarkastella vaikka vain itsenäisesti. Tavoitteita ja arviointia voitaisiin tehdä yhdessä niiden kanssa jotka haluavat.

On tärkeää identiteetin ja itsetunnonkin kannalta järjestää kurssin loputtua yhteinen näyttely muurien ulkopuolelle. Kurssilaiset tulevat sitä kautta myös näkyviksi ja kuulluiksi.

7.3 Tulosten hyödyntäminen. Mitä seuraavaksi?

Taidekurssia ei kannata järjestää silloin kun on tv:ssä urheilua tai muita kisoja miehet haluavat mieluummin seurata kisoja (päiväkirja 24.8.2011).

Piirustuksen ja maalauksen kurssin jälkeen pohdin kuinka tutkimustuloksia tulisi hyödyntää jatkossa. Näkisin jatkotutkimusmahdollisuutena jatkaa tutkimusta ja tehdä useammasta kurssista koostuvan toimintatutkimuksen. Pitemmässä tutkimuksessa pystyttäisiin tutkimaan ohjatun taidetoiminnan vaikutuksia vankilayhteisölle, ei pelkästään kurssille osallistuville. En näe syytä rajata toimintaa koskemaan vain vangittuja, vaan toimintaan voisi ottaa mukaan myös vartijat ja muun henkilökunnan.

Yhteisötaiteellisen kurssin rakentaminen vankilaympäristössä voi osoittautua hankalaksi. Ryhmän koossa pysymiseen ei pysty opettajana vaikuttamaan. Miehet saattavat saada siirron ja yhteisen tavoitteen ja vastuualueiden jakaminen saattaa muodostaa ison haasteen tämän kaltaisessa toiminnassa.

Tulisiko toimintaa kehittää pitkäkestoisemmaksi vai onko tarkoituksenmukaisempaa järjestää jatkokursseja ja lisää jatkokursseja? Itse näkisin parhaaksi muodostaa kursseista jatkuva kokonaisuus, jota voitaisiin tutkia ja kehittää toimintatutkimuksen mukaisesti. Tällä tavalla laitoksiin voisi luoda taidetoiminnalle ”pakollista jalansijaa”. Tutkimuksen aikana heräsi kysymys, miksei vankiloissa ole taiteen perusopetusta ja miksei vankilan koulun ole pakko järjestää ja tarjota kuvataidekurssia miehille? Onko taide ja siihen tutustuminen ja tekeminen jotenkin vähemmän yleissivistävää kuin matemaattisen funktion ratkaiseminen? Eivätkö ne ole samanarvoisia?

Taidetoimintaa vankiloissa tulisi miettiä laajemmin kuin pelkästään kuvan tekemisen kautta. Eri taiteenmuotojen integroiminen eri alojen ammattilaisten kesken voisi kehittää taidetoimintaa eteenpäin. Erilaisten taiteen tekemisen muotojen tarjoaminen myös mahdollistaisi laajemman ja useammalle suunnatun toiminnan.

Koska vankilassa tapahtuvasta taidetoiminnasta on tehty niukasti tutkimuksia Suomessa, heräsi tutkimusta tehdessä kysymys: minkälaista taidetoimintaa vankiloissa on tarjolla ja kuka sitä tarjoaa, sekä minkälaista toimintaa on ollut vuosien varrella? Vankilassa tapahtuneen taideopetuksen kartoittamista olisi syytä tutkia, jotta toiminta ei jäisi vain muurien taakse.

Lähteet

AITTOLA, T & RASKILA, V 1995. Jälkisanat teoksessa: BERGER, P.L. & LUCMANN, T. Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Suom. Raskila, V. Helsinki: Gaudeamus.

BARDY, M. 2003. Pahuuden jäljillä — sen anatomiasta ja kesytysharjoituksista. Teoksessa: KRAPPALA, M. & PÄÄJOKI, T. 2003. Taide ja toiseus, syrjästä yhteisöön. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

BARDY, M. & SAVA, I. 2002. Taiteellinen toiminta, elämäntarinat ja syrjäytyminen SYREENin Taimi-projekti 2001-2003. Helsinki: Taideteollisen korkeakoulun julkaisusarja F21.

DUNCUM, P. 2010. Seven Principles for Visual Culture Education. Art Education 63 no.1 January 2010.

EFLAND, & A.FREEDMAN, K & STUHR, P. 1998. Postmoderni taidekasvatus. Eräs lähestymistapa opetussuunnitelmaan. Alkuteos 1996: Postmodern Art Education: An Approach to Curriculum. The National Art Education Association, Virginia, USA. Suom. Wuori, V. Taideteollinen korkeakoulu Taidekasvatuksen osasto.

ESKOLA, J. & SUORANTA, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

FOUCAULT, M. 2005. Tarkkailla ja rangaista. Helsinki: Otava.

GOFFMAN, E. 1997. Minuuden riistäjät. Tutkielma totaalisista laitoksista. Riihimäki: Mielenterveyden keskusliitto.

GUSSAK, D.E. & PLOUMIS-DEVICK, E. 2004. Creating Wellness in Correctional Populations Through the Arts: An Interdisciplinary Model. Visual Arts Research 2004 vol.29 no.1 (Issue 58)

HEIKKINEN, H.L.T. 2001. Toimintatutkimus, tarinat ja opettajaksi tulemisen taito: narratiivisen identiteettityön kehittäminen opettajankoulutuksessa toimintatutkimuksen avulla. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

KIILAKOSKI, T. 2008. Koulun käytäviltä yhteistyöhön — Kriittinen pedagogiikka koulun ulkopuolella. Teoksessa: HEIKKINEN, H.L.T. & LAIRIO, M & PENTTILÄ, M. 2008. Koulutuksen kulttuurit ja hyvinvoinnin politiikat. Turku: Painosalama Oy.

KIILAKOSKI, T. & TOMPERI, T & VUORISKOSKI, M. 2005. Kenen kasvatus? Kriittinen pedagogiikka ja toisinkasvatuksen mahdollisuus. Tampere: Vastapaino.

KOIVUNEN, H. 1997. Hiljainen tieto. Helsinki: Otava

KOLB, D. 1984. Experiential learning. Experience as the source of learning and development. New Jersey: Prentice-Hall.

KURKI, L. 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen : muutoksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino.

KURKI, L. 2010. Sosiokulttuurinen innostaminen vankilassa. Teoksessa: KURKI, L. & KURKI-SUUTARINEN, M. & TARUVUORI, K., 2010. Muurien sisällä: sosiokulttuurinen innostaminen vankilassa. Tampere: Tampere University Press.

KURKI-SUUTARINEN, M. 2010. Kidutuksesta vankien elämänhallinnan edistämiseen. Teoksessa: KURKI, L. & KURKI-SUUTARINEN, M. & TARUVUORI, K., 2010. Muurien sisällä: sosiokulttuurinen innostaminen vankilassa. Tampere: Tampere University Press.

KRAPPALA, M. & PÄÄJOKI, T. 2003. Taide ja toiseus, syrjästä yhteisöön. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

LAINE, M. 1994. Voidaanko vankeja ja rikollisia kuntouttaa? katsaus historiaan ja tieteelliseen keskusteluun. Helsinki: Painatuskeskus.

LIPSONEN, L. 1997. Vangittu kulttuuri. Helsinki: Edita.

LEHTONEN, M 1999. Maskuliinisuus, kansalaisuus, identiteetti. Teoksessa: JOKINEN, A. 1999. Mies ja muutos. Kriittinen miestutkimuksen teemoja. Tampere: Tampere University Press.

- MALMBERG, L. 2011. Espanjalaistuomari määrää nuorisorikollisille opettavaisia rangaistuksia. Helsingin sanomat 6.8.2011
- MANTERE, M. 1991. Mielen kuvat: kuvallinen ilmaisu terapeuttisessa kontekstissa. Helsinki: VAPK-kustannus.
- MOHELL, U. & PAJUOJA, J. 2006. Vankeuspaketti: vankeinhoidon kokonaisuudistus käytännössä. Helsinki: Tietosanoma.
- MÄKI, T. 2005. Näkyvä pimeys — esseitä taiteesta, filosofiasta ja politiikasta. Helsinki: Like
- Nyky-suomen sanakirja 1 A-K. 1978. Toimittanut SADENIEMI, M. VESIKANSA, J. Porvoo: WSOY
- RÄSÄNEN, M. 2000. Sillanrakentajat: kokemuksellinen taiteenymmärtäminen. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu.
- RÄSÄNEN, M. 2008. Kuvakulttuurit ja integroiva taideopetus. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu.
- RAUHALA, L. 2005. Ihmiskäsitys ihmistyössä. Helsinki: Yliopistopaino.
- SALIN, S. 1996. Elinkautisvangit. Elämäähän se on muurien tälläkin puolella. Helsinki: Edita.
- SAVA, I. 2003. Katsomme – Näemmekö. Luovuudesta, taiteesta ja visuaalisesta kulttuurista. Jyväskylä: PS-kustannus.
- SAVOLAINEN, M. 2002. Maailman ihanin tyttö. Teoksessa: BARDY, M. & SAVA, I. 2002. Taiteellinen toiminta, elämäntarinat ja syrjäytyminen SYREENin Taimi-projekti 2001-2003. Helsinki: Taideteollisen korkeakoulun julkaisusarja F21.
- SUORANTA, J. 2005. Radikaali kasvatus. Helsinki: Gaudeamus.
- TYNJÄLÄ, P. 1999. Oppiminen tiedon rakentamisena: konstruktivistisen oppimiskäsityksen perusteita. Helsinki: Kirjayhtymä.
- VARTO, J. 2001. Kauneuden taito. Estetiikkaa taidekasvattajille. Tampere: Tampere University Press.
- VARTO, J. 2005. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Elan Vital.
- VESANEN-LAUKKANEN, V. & MARTIN, M. 2002. Omaelämäkerrallinen taide. Työskentelyn perusteita etsimässä. Teoksessa: BARDY, M. & SAVA, I. 2002. Taiteellinen toiminta, elämäntarinat ja syrjäytyminen SYREENin Taimi-projekti 2001-2003. Helsinki: Taideteollisen korkeakoulun julkaisusarja F21.
- VÄRRI, V. 2002. Hyvä kasvatus - kasvatus hyvään: dialogisen kasvatuksen filosofinen tarkastelu erityisesti vanhemmuuden näkökulmasta. Tampere: Tampere University Press.
- VÄÄNÄNEN, S. 2006. Yhteisötaide käytäntönä ja osana opetussuunnitelmaa. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu.
- WIHERSAARI, J. 2011. Kohtaaminen – opettajuuden ydin? Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.

Internet lähteet

Rikosseuraamuslaitos. Lainattu 13.3.2012. Saatavilla: www.rikosseuraamus.fi

VILJAMAA, J. 2004. Freire elää. Lainattu: 13.3.2012. Saatavilla: www.opettaja.fi/portal/page?_afageid=95,82089&dad=portal&schema=PORTAL&key=81450

Lait

Laki Rikosseuraamuslaitoksesta 953/2009

Vankeuslaki 767/2005

Julkaisemattomat lähteet

EFLAND, A. 1998. Taidekasvatuksen opetussuunnitelmia tutkimassa. Curriculum Inquiry in Art Education: A models approach. The Ohio State University 1983. Suom. Wuori, V & Räsänen, M. opintomoniste Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu.

HOLM, J. 1987. Avartaa rajoja. Vankien taideharrastus Helsingin ja Sukevan keskusvankiloissa. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu.

KESKITALO, H. 1999. Käsityön merkitys ja mielekkyys vangin kokemana : Hämeen lääninvankilan käsityötoimintaan osallistuneiden tutkinta- ja vankeusvankien mielipiteitä. Helsinki: Helsingin yliopisto.

LAHTI, K. 2004. Opintielä vankilassa, vankien strategiat selviytyä vankeusajasta: näkökulmia marginalisaatioon ja vankeinhoitoon. Turku.

PIRILÄ, V. 2006. "Auringon nousun aiheuttamaa värisinfoniaa": kokemuksellinen taiteen ymmärtämisen metodi oppaana tutkimusmatkalla vankien kuva-analyysihin. Pro-gradu Lapin yliopisto. Taidekasvatus. Rovaniemi.

SUNIMENTO, K. 2004. Ammatti oppisopimuksella vankilassa. Vankien kokemuksia oppimisesta oppisopimuskoulutuksessa sekä opiskelun merkitys vangeille. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Suulliset tiedonannot

Keskustelu 22.2.2011 Rikosseuraamuskeskuksen yliopettajan kanssa.

Keskustelu 24.8.2011 Helsingin vankilan ohjaajien kanssa.

Keskustelu ennen viimeistä tuntia 13.12.2011 Helsingin vankilan ohjaajan kanssa.

Liitteet

Liite 1.

Kuvien, vastausten ja tuntitallenteiden käyttö lupa

Allekirjoittanut osallistuu Heikki Riikosen tutkimukseen ja antaa suostumuksen piirustuksen ja maalauksen kurssin ääninauhoitukselle. Äänitiedostot säilytetään asianmukaisesti ja hävitetään aineiston käsittelyn jälkeen.

Annan myös suostumuksen tuntien aikana tehtyjen kuvien käyttöön tutkimuksessani.

Suostun myös tutkimuksessa oleviin lomakekyselyihin, joita on ensimmäisellä ja viimeisellä kerralla, jokaisen tunnin jälkeen olevaan tuntipalaute lomakkeeseen, sekä kuukausi kurssin jälkeen toteutettavaan viimeiseen kyselyyn.

Vastauksista ja tuntitallenteista (audioita) saatua tietoa käytetään vain tähän tutkimukseen. Tutkimukseen osallistuneiden henkilöllisyys ei tule esille tutkimuksessa.

Päiväys: _____/_____/2011

Allekirjoitus: _____

Liite 2.

Ensimmäisen tunnin kyselylomake

Tarkoituksena on oheisella lomakkeella saada yleiskuva kurssille osallistuvien kiinnostuksen kohteista kuvataiteen alueelta, jotta voimme luoda mielekkäämmän kurssin yhdessä.

Lomake täytetään joko rastittamalla oikea vastausvaihtoehto tai kirjoittamalla vastaus sille varattuun tilaan.

Kiittäen yhteistyöstä, kurssin ohjaaja Heikki Riikonen

Vastaajan syntymävuosi? _____

Koulutus? _____

Siviilisääty ?

- ☐ Naimaton
- ☐ Naimisissa
- ☐ Avoliitossa
- ☐ Eronnut
- ☐ Leski

Onko sinulla lapsia?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei

Oletko aiemmin ollut vankilassa?

- ☐ En
- ☐ Kyllä

Harrastatko kuvan tekemistä?

- ☐ Kyllä
- ☐ En

Minkä ikäisenä aloitit
harrastuksen? _____

Miten usein teet kuvia?

- ☐ useammin kuin kerran viikossa
- ☐ kerran viikossa
- ☐ harvemmin kuin kerran viikossa

Oletko saanut koulutusta kuvan tekemiseen?

- ☐ Kyllä
- ☐ En

Jos olet niin missä olet sitä saanut?
(voit rastittaa useita)

- ☐ Vankilassa
 - ☐ Koulussa
 - ☐ Kuvataidekoulussa
 - ☐ Aikuisopistossa
 - ☐ Taidekurssilla
 - ☐ Yksityisopetuksessa
 - ☐ jossain muualla missä?
-

Harrastatko kuvataidetta siviilissä?

- ☐ Kyllä
- ☐ En

Jos harrastat mitä?

- ☐ Maalaamista
 - ☐ Piirtämistä
 - ☐ Muuta mitä?
-

Harrastatko kuvataidetta vankilassa?

- ☐ Kyllä
- ☐ En

Jos harrastat mitä?

- ☐ Maalaamista
 - ☐ Piirtämistä
 - ☐ Muuta mitä?
-

Minkälaisesta taiteesta pidät?

Oletko osallistuitko taideterapiaan vankilassa?

- ☐ Kyllä
- ☐ En

Mitä haluaisit oppia kuvan tekemisestä?
(voit rastittaa useita)

- ☐ Maalaus tekniikkaa
- ☐ Piirtämisen tekniikkaa
- ☐ Väreistä
- ☐ Somittelua
- ☐ Taidetuntemusta
- ☐ Taidehistoriaa

Mitkä tekniikat sinua kiinnostavat?
(voit rastittaa useita)

- ☐ Akvarelli
- ☐ Akryyli
- ☐ Hiili
- ☐ Lyijykynä
- ☐ Pullopitevärit
- ☐ Öljy

Aiheita joita haluaisit meidän käsittelevän?

Aiheita joita et haluaisi meidän käsittelevän?

Muita toivomuksia ja kysymyksiä voit kirjoittaa paperien kääntö puolelle.

Kiitos yhteistyöstä

Päiväys: _____/_____2011

Liite 3.
Tuntipalaute

Mitä mieltä olit tunnista?

Saitko ohjausta?

- ☐ Sain
☐ Sain, mutta en tarpeeksi
☐ En saanut

Keskustelitko muiden kanssa?

- ☐ En
☐ Kyllä, mistä

Jos keskustelit muiden kanssa miten koit keskustelun?

Miten koit muiden kanssa työskentelyn?

Missä onnistuit tänään?

Mitä haluaisit vielä oppia?

Muutoksia/ Toivomuksia?

Päiväys: _____/_____ 2011

Liite 4.

Viimeisen tunnin jälkeinen kyselyselylomake

Mitä mieltä olit kurssista?

Voit jatkaa kääntöpuolelle

Minkä kouluarvosanan (4-10) antaisit kurssille?

Pääsitkö vaikuttamaan kurssin sisältöön?

- ☐ Sopivasti
- ☐ Liian vähän

Mitä mieltä olit kurssin kestosta?

- ☐ Sopiva
- ☐ Liian lyhyt
- ☐ Liian pitkä
- ☐ En osaa sanoa

Mitä mieltä olit yhden kerran kestosta?

- ☐ Sopiva
- ☐ Liian lyhyt
- ☐ Liian pitkä
- ☐ En osaa sanoa

Mitä mieltä olit työskentelyvälineistä?

- ☐ Hyvät
- ☐ Huonot
- ☐ En osaa sanoa

Mitä mieltä olit tilasta?

- ☐ Sopiva
- ☐ Ahdas
- ☐ En osaa sanoa

Tutustuitko muihin kurssilaisiin?

- ☐ Kyllä
- ☐ Vähän
- ☐ En

Miten ihmiset suhtautuivat kurssiin osallistumiseesi? (voit rastittaa useita)

	Ryhmäläiset	Muut vangit	Henkilökunta	Sukulaiset
Kannustaen	☐	☐	☐	☐
Vähätellen	☐	☐	☐	☐
Pilkaten	☐	☐	☐	☐
Ihaillen	☐	☐	☐	☐
En osaa sanoa	☐	☐	☐	☐
Eivät ottaneet kantaa	☐	☐	☐	☐

Aiotko jatkaa kuvien tekemistä myöhemmin?

- ☐ Kyllä
☐ En
☐ En osaa sanoa

Osallistuisitko jatkossa kuvataide kurssille?

- ☐ Kyllä
☐ En
☐ En osaa sanoa

Minkälainen kurssi sinua kiinnostaisi tulevaisuudessa?
 (voit rastittaa useita)

- ☐ Maalauskurssi
☐ Piirustuskurssi
☐ Taidehistoriankurssi
☐ Keramiikankurssi
☐ Seinämaalauskurssi
☐ Tekstiilitaitteenkurssi
☐ Sarjakuvakurssi
☐ Grafiikankurssi
☐ Valokuvauksenkurssi
☐ Videokurssi

Päiväys: _____/_____/2011

Liite 5.

Kurssista on kulunut kuukausi

Oletko tehnyt kuvia kurssin jälkeen?

☐ Kyllä

☐ En

Olisiko kurssilla pitänyt olla enemmän tehtäviä ja harjoituksia?

☐ Kyllä

☐ Ei

Jos olisi millaisia?

Miten kurssi vaikutti kuvan tekemiseesi?

Miten kurssi vaikutti suhtautumiseesi kuvataidetta kohtaan?

Miten kurssi vaikutti vankeusrangaistuksen suorittamiseen?

Päiväys: _____/_____/2012

Liite 6.

Juliste

KUVATAIDEOPETUSTA

piirustuksen ja maalauksen kurssi
kurssi on osa taidekasvatuksen opiskelijan lopputyötä

Torstaisin 20.10. ja 3.11.-15.12.2011
klo 12.30-14.45

**PELKKÄ
KIINNOSTUS
RIITTÄÄ**

Ilmoittautumiset Birgitalle
12. Lokakuuta mennessä

Ps. Ei vähennä ansioita

Liite 7.

Kurssilla olleet kirjat

ALBERS, J., ARNE, T., KÄRKKÄINEN, M. (suom.) LAITINEN, E., 1979. Värien vuorovaikutus. Helsinki: Vapaa taidekoulu.

ARCAS, S., ARCAS, J.F., GONZALEZ, I. (suom.) ROINILA, P., 2007. Perspektiivimaalaus : harrastajan opas. Köln: Ullmann & Könemann.

ARNKIL, H., 2007. Värit havaintojen maailmassa. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu.

ARTINGER, K. (suom.) NIEMI, K., 2001. Egon Schiele : elämä ja tuotanto. Köln: Könemann.

BANKSY., 2005. Wall and piece. London: Century.

BARCSAY, J., INGERVO, A. (suom.) INGERVO, K., 1997. Anatomia : opas taiteilijalle. Porvoo: WSOY.

BARNES-MELLISH, G. (suom.) SEVELIUS, I., 2007. Vesivärimaalauksen uusi käsikirja. Karkkila: Mäkelä.

BEAUJEU, D. (suom.) JÄRVINEN, P., 2005. Vincent van Gogh : elämä ja tuotanto. Köln: Könemann.

BOSING, W. and WALTHER, I.F., 1987. Hieronymos Bosch c. 1450-1516 : between heaven and hell. Köln: Benedikt Taschen.

BUCHHOLZ, E.L. (suom.) JÄRVINEN, P., 2005. Leonardo da Vinci : elämä ja tuotanto. Köln: Könemann.

BUCHHOLZ, E.L. (suom.) KOVANEN, L., 2000. Francisco de Goya : elämä ja tuotanto. Köln: Könemann.

BUCHHOLZ, E.L., ZIMMERMANN, B. (suom.) MÄKINEN, S., 2005. Pablo Picasso : elämä ja tuotanto. Köln: Könemann.

DEGAS, E., KANTOR-GUKOVSKAJA, A. (suom.) VARIS, E., 1982. Edgar Degas. Helsinki: Kansankulttuuri.

DESCHARNES, R. and NERET, G., 1998. Salvador Dali : 1904-1989. Köln: Taschen.

ENGLISH, R., 2004. POPaganda The art & subversion of Ron English. Last Gasp, U.S., United States.

ERNST, B., 2010. The magic mirror of M.C. Escher. Köln: Taschen.

GIGER, H.R., BONZANIGO, M., 1990. Giger's Alien : film design : 20th century Fox. Rev. ed. edn. Beverly Hills (CA): Morpheus International.

GRÖMLING, A. (suom.) KOVANEN, L., 2005. Michelangelo Buonarroti : elämä ja tuotanto. Köln: Könemann.

HARRISON, H. (suom.) TIRKKONEN, M., 1997. Suuri maalaus- ja piirustuskirja : piirtäminen, vesiväri, öljy, akryyli, pastelli. Jyväskylä: Gummerus.

HEIMONEN, S., PENNANEN, T., 2008. Samuli Heimonen : vuoden nuori taiteilija 2008 = young artist of the year 2008 : 16.2.-6.4.2008 Tampereen taidemuseo. Tampere: Tampereen taidemuseo.

KRANZFELDER, I. and GABRIEL, J.W., 2006. Edward Hopper : 1882-1967 : vision of reality. Köln: Taschen.

KRAUSSE, A. (som.) SEVELIUS, I., 2005. Maalaustaiteen historia : renessanssista nykypäivään. Köln: Könemann.

MADDOX, C. (suom.) TEITTINEN-WALTER, L., 1988. Dali. Köln: Benedikt Taschen.

MERENMIES, E., 2003. Hope / Elina Merenmies ; avec le soutien de Galerie Anava. Marseille: Le Dernier Cri,

MÄKI, T., SANTALA, S., SARASTI, K., MILLER, E., 2002. Teemu Mäki. Helsinki: Like.

- MÄKILÄ, J., 2008. Jarmo Mäkilä. Helsinki: Itikka.
- MÄKILÄ, J., 2008. Taxi van Goghin korvaan. Helsinki: Itikka.
- MATISSE, H., KOSTENEVITS, A. (suom.) LEHTO, E., 1981. Henri Matisse. Helsinki: Kansankulttuuri.
- MCDOWELL, P. (suom.) HURME-KERÄNEN, A., 2007. Akryylimaalauksen uusi käsikirja. Karkkila: Mäkelä.
- METZGER, R. and WALTHER, I.F., 1996. Vincent van Gogh 1853-1890. Köln: Taschen.
- MEURIS, J., 1997. Rene Magritte : 1898-1967. Köln: Taschen.
- MUCHA, A., MUCHA, S., LIPP, R.F., ARWAS, V., KARTIO, K., MARTIN, K. and KOKKONEN, J., 2006. Alphonse Mucha : art nouveauun pyörteissä. Praha: Mucha Foundation.
- NAERET, G., 2000. Caravaggio : 1571-1610. Köln: Taschen.
- NERET, G. and WALTHER, I.F., 1994. Henri de Toulouse-Lautrec : 1864-1901. Köln: Benedikt Taschen.
- NONHOFF, N. (suom.) KOVANEN, L., 2005. Paul Cezanne : elämä ja tuotanto. Köln: Könemann.
- OJA, O., 1957. Piirtämisen taito. Porvoo: WSOY.
- SAARISTO, S., LUOJUS, S., VÄNSKÄ, A., 2010. Ein kleines Monster 2001-2009. Helsinki: Amos Andersonin taidemuseo.
- SAUKKONEN, T., VALORINTA, R., HAUTAMÄKI, I., BRUNNER, C., 2002. Teemu Saukkonen : 14.9.2002-19.1.2003 Sara Hildenin taidemuseo = Sara Hilden art museum, Tampere, Finland. Tampere: Sara Hildenin taidemuseo.
- SCHWABSKY, B. and BREUWART, V., 2004. Vitamin P : new perspectives in painting. Reprinted in paperback. edn. London: Phaidon.
- SEDERHOLM, H., 2000. Tämähkö taidetta? Porvoo: WSOY.
- SMEE, S., 2005. Lucian Freud, 1996-2005. München: Knesebeck.
- SMITH, S., 1984. Anatomy, perspective and composition for the artist. New York: Watson-Guption.
- VALKONEN, M., TOIVIAINEN, R., WESTERHOLM, S., 1992. Kultakausi. 2. p. edn. Porvoo: WSOY.
- WEYERS, F. (suom.) JÄRVINEN, P., 2005. Salvador Dali : elämä ja tuotanto. Köln: Könemann.
- ZEIDLER, B. (suom.) JÄRVINEN, P., 2005. Claude Monet : elämä ja tuotanto. Köln: Könemann.

Todistus

1 (1)

9.12.2011

Piirustuksen ja maalauksen kurssin osallistumistodistus

██████████ (██████████) on osallistunut aktiivisesti Helsingin vankilassa järjestetyille kuvataidekurssille 20.10.2011 ja 3.11. – 13.12.2011. Kurssin kesto oli 24 oppituntia, jonka lisäksi 8 tuntia itsenäistä työskentelyä.

Heikki Riikonen, TaK
kurssin opettaja

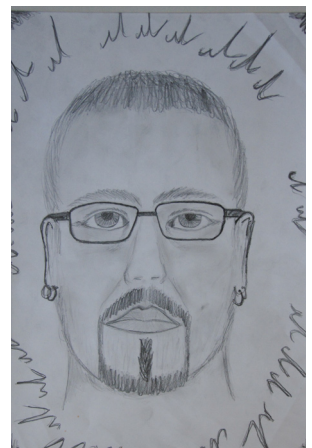
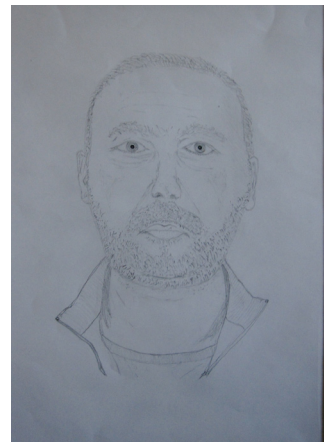
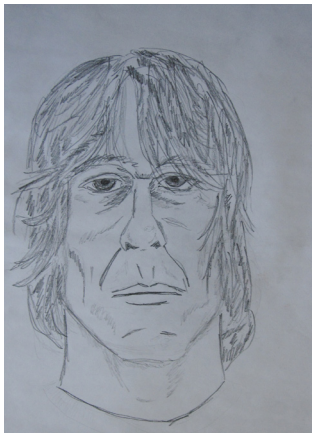
Maisemointia muurin takaa

Helsingin vankilan
piirustuksen ja maalauksen
kurssin näyttely

ma 30.1. - 12.2.2012
KIRJASTO 10
Elielinaukio 2 G, Helsinki

ma 13.2.-26.2.2012
Galleria Elintila
Hämeentie 135 C, Helsinki, 6krs.

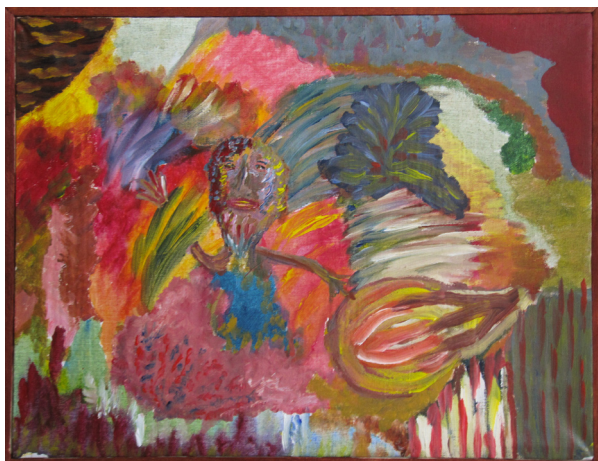

The second last dream of Tutankhamon
and his slowly mowing furnitures

C.R.E.A.M
(Cash Rules Everything Around Me)

The 49th metaphorphosis of an
antibalanced material in section 8.

Ikkuna

Aurora Borealis

Helsingin Herrat

Koi 1

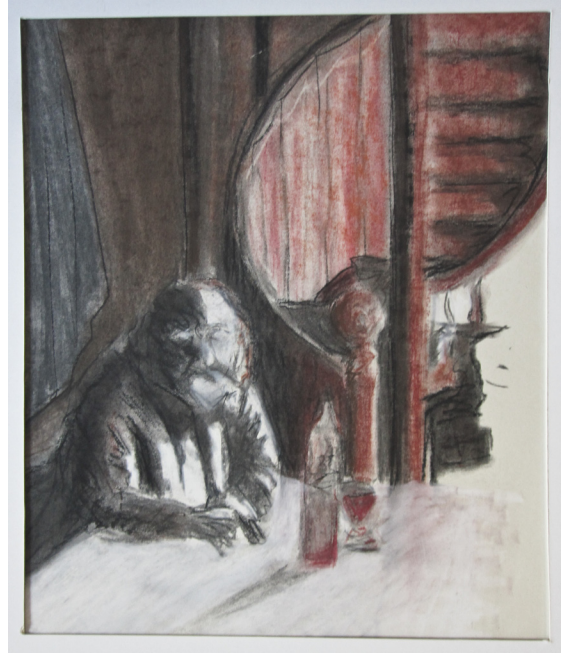

Hyvyys & Pahuus

Lonely Majakka

Kotiviini (Järnefelt)

Koi 2

In Dust We Trust

La Vampira

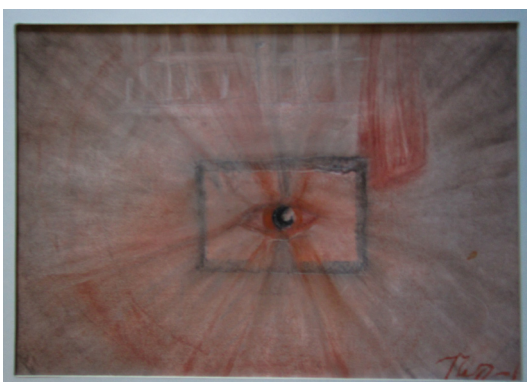

Maisema

Naarmut seinällä 1

Naarmut seinällä 2

Maailma katsoo

Syleilijät

Veltto kello

Rules 4 Life

Osoitus 1

Raha

Osoitus 2

